

GÂNDIREA

METAFIZICA LAICA ȘI METAFIZICA SFINȚILOR

DE

STELIAN MATEESCU

Omul, în dorința lui de cunoaștere cât mai adâncită, și cât mai precisă, și-a construit diferite instrumente prin cari să-și ajungă scopul. Unele din aceste instrumente sunt vizibile și ușor de mânuit, sunt *obiecte*. Altele sunt invizibile, abstracte, și mult mai de temut, prin faptul că angajează sisteme întregi de obiecte: sunt *metode*.

Filozofia trebuie, ea însăși, să fie considerată, sub acest unghi, un *instrument*: neîndoios că filozofia e o disciplină mai cuprinzătoare, mai adâncitoare decât științele particulare — dar, fără contradicție, poate fi considerată și ea drept un instrument (căci în sensul exprimat toate disciplinele sunt instrumente).

Filozofia are însă sensuri multiple în concepția diferiților gânditori. Variația aceasta ne-o arată istoria filozofiei. Oricât de multe variații s'ar constata, un fapt pare totuși câștigat; și anume: că există o filozofie care *nu e metafizică* — și alta, care *e metafizică*. Cea dintâi poate fi „științifică” — ori „pură”. (Vom vedea că și cealaltă presupune și acceptă mai multe forme).

Altfel spus, adică, lămurind un alt aspect al aceleiași chestiuni, în ansamblul operelor filozofice — sunt filozofi cari reușesc să aibă o *metafizică* și alții cari *nu reușesc*; pe când alții, sunt prin *excelență metafizicieni*.

Metafizica? Dar ce înțelegem prin aceasta? Vom circumscrie precis noțiunea — căci de obicei este sediul celor mai lamentabile confuzii. O delimităm aci ca pe o disciplină care caută să capteze un adevăr transcendent, să se instaleze în esențialul realității — și prin aceasta să asigure omului o stabilitate și să-i confere o forță — altfel absente. Ea vrea să dea un răspuns eternei probleme, pe care și-au pus-o cei mai bine înzestrați dintre oameni, adică cei dotați cu o funcție supranaturală — (pentru că cei amorfi trăesc primind noțiunile de-a gata, clișeele sociale ale timpului, când nu reușesc, deși simple, printr'o intenție mai limpede să se integreze unei tradiții eficace).

Eterna problemă, marea problemă, problema ultimă, la început neliniștitoare și dela o vreme unica, obsedanta, consolatoare, răscumpărătoare, — pentru o minte ridicată pe culmile efective ale firii — și contemplând-o în vastele regiuni cosmice, în nesfârșitele vibrații intime, în miracolul imediat al spectacolului, ori în procesele însăși ale gândirii și'n manifestările pure ale acțiunii directe și absolute: *Dumnezeu*.

Așa dar — obiectul propriu zis al metafizicii e *Dumnezeu*; pentru că teoria critică a cunoștinței, tratând despre *adevăr* în raport cu facultățile noastre de cunoaștere și ontologia, tratând despre *esențe, substanțe și accidente, acte și puteri*, nu alcătuesc decât o introducere la ceea ce cercetează metafizica.

Se crede de obicei însă că metafizica este *monomorfă*. O greșeală capitală (pe care o face chiar și Maritain când vorbește despre „La grandeur et la misère de la métaphysique”); cercetată dintr'un punct de privire care o transformă pe ea însăși în obiect de studiu, cu întreaga ei evoluție, și pusă într'o paralelă cu ansamblul manifestărilor dirijate spre obiectul care îi este propriu — metafizica apare ca *dedublata*.

Ea acceptă o formă *pură*, întrucât e rezultatul unei cercetări strict raționale — și alta *integrală*, întrucât e rezultatul unei întregi experiențe. Forma pe care o denumim *pură*, și care își pune problema lui Dumnezeu, încercând s'o rezolve *dialectic*, acceptă la rândul ei o polivariantă.

În forma ei *negativă* încercând să rezolve „problema” (cum o denumește ea) a lui Dumnezeu ajunge să recunoască drept necesară o limitare netă a forțelor sale; și ridicând din umeri cu o stupefacție naivă, spune că nimic nu poate fi cunoscut din transcendent. Este *agnosticismul metafizic*, care rezumă toate pozițiile mai mult ori mai puțin ezitante în negația lor, ale infirmilor inteligenții.

O altă formă este *panteismul*, care identifică pe Dumnezeu cu creațiunea; suprimându-și prin aceasta obiectul cercetării, pentru că problema inițial se pune dacă există o distincție între Dumnezeu și creațiune și nu o identitate.

Cea de-a treia formă a metafizice pure — deismul — acceptă existența unui Dumnezeu creator în afară de lume și îngrijind de ceace s'ar numi în termeni actuali „economia generală a Universului”.

Această formă este singura pe care o luăm azi în discuție, fiind singura efectivă, pentru că celelalte, una neagă, iar alta identifică pe Dumnezeu cu creațiunea, o vom pune în paralelă cu ceace numim metafizica integrală și care nu-i alta decât metafizica sfinților. Căci ceace prezentăm aci e o *sinteză extremă*, cum nu cunoaștem a se fi făcut alta asemănătoare; o sinteză însă, comparativă în care punem în evidență caracterele distinctive între aceste două forme de metafizică: cea *pură și afirmativă* cu cea *integrală*. E locul să atragem atenția, tot în această paranteză, că vorbim de o metafizică a sfinților și nu de o *mistică*, pentru că cercetăm ideile angrenate, reacțiile și presupunerile datinale implicite, nu mijloacele particulare de captație, ca rugăciunea, intuiția pură și extazul, nici intervențiile supranaturale, cuprinse în revelație și grația „difuză”.

Considerate în momentele lor culminante și dealungul întregii evoluții, elementele lor deosebitoare par la începutul cercetării a dispărea în fața *asemănărilor*. Și una și cealaltă voiesc să depășească totalitatea condițiilor vieții pământești, să surprindă farmecul neistovit al supranaturii.

Și una și cealaltă voiesc să știe cari îi sunt, acestei supranaturii, atributele și esența, în ce raporturi stă cu lumea perceptibilă și cum putem s'o cunoaștem cu adevărat. Arte și științe și filozofii, toate, rămân acum, în urmă, pe planuri de existență simple, primare. O forță de *cuprindere și penetrație* împinge și pe un Aristot, un Plato, un Descartes, un Hegel — ca și pe un Fer. Augustin, un Sf. Toma, un Sf. Ioan al Crucii, un Sf. Ion Chrysostomul.

Dar o privire mai ageră și exersată nu întârzie să vadă, treptat, și din ce în ce mai conturat, toate *particularitățile*. O *metafizică a sfinților* prinde trup aparte; o *metafizică laică* rămâne să-și continue linia proprie.

Cum se diferențiază ele? Asupra acestui fapt voim să stăruim puțin.

O deosebire de prim ordin ni se înfățișează prin aceea că metafizica laică (în eforturile ei de transcendere) pune și caută să rezolve „*probleme*”. Și uneori e așa de mul-

Se crede de obicei însă că metafizica este *monomorfă*. O greșeală capitală (pe care o face chiar și Maritain când vorbește despre „La grandeur et la misère de la métaphysique”); cercetată dintr’un punct de privire care o transformă pe ea însăși în obiect de studiu, cu întreaga ei evoluție, și pusă într’o paralelă cu ansamblul manifestărilor dirijate spre obiectul care îi este propriu — metafizica apare ca *dedublată*.

Ea acceptă o formă *pură*, întrucât e rezultatul unei cercetări strict raționale — și alta *integrală*, întrucât e rezultatul unei întregi experiențe. Forma pe care o denumim *pură*, și care își pune problema lui Dumnezeu, încercând s’o rezolve *dialectic*, acceptă la rândul ei o polivariantă.

În forma ei *negativă* încercând să rezolve „problema” (cum o denumește ea) a lui Dumnezeu ajunge să recunoască drept necesară o limitare netă a forțelor sale; și ridicând din umeri cu o stupefacție naivă, spune că nimic nu poate fi cunoscut din transcendent. Este *agnosticismul metafizic*, care rezumă toate pozițiile mai mult ori mai puțin ezitante în negația lor, ale infirmilor inteligenții.

O altă formă este *panteismul*, care identifică pe Dumnezeu cu creațiunea; suprimându-și prin aceasta obiectul cercetării, pentru că problema inițial se pune dacă există o distincție între Dumnezeu și creațiune și nu o identitate.

Cea de-a treia formă a metafizicii pure — deismul — acceptă existența unui Dumnezeu creator în afară de lume și îngrijind de ceea ce s’ar numi în termeni actuali „economia generală a Universului”.

Această formă este singura pe care o luăm azi în discuție, fiind singura efectivă, pentru că celelalte, una neagă, iar alta identifică pe Dumnezeu cu creațiunea, o vom pune în paralelă cu ceea ce numim metafizica integrală și care nu-i alta decât metafizica sfinților. Căci ceea ce prezentăm aci e o *sinteză extremă*, cum nu cunoaștem a se fi făcut alta asemănătoare; o sinteză însă, comparativă în care punem în evidență caracterele distinctive între aceste două forme de metafizică: cea *pură și afirmativă* cu cea *integrală*. E locul să atragem atenția, tot în această paranteză, că vorbim de o metafizică a sfinților și nu de o *mistică*, pentru că cercetăm ideile angrenate, reacțiile și presupunerile datinale implicite, nu mijloacele particulare de captație, ca rugăciunea, intuiția pură și extazul, nici intervențiile supranaturale, cuprinse în revelație și grația „*difuză*”.

Considerate în momentele lor culminante și dealungul întregii evoluții, elementele lor deosebitoare par la începutul cercetării a dispărea în fața *asemănărilor*. Și una și cealaltă voiesc să depășească totalitatea condițiilor vieții pământești, să surprindă farmecul neistovit al supranaturii.

Și una și cealaltă voiesc să știe cari îi sunt, acestei supranaturi, atributele și esența, în ce raporturi stă cu lumea perceptibilă și cum putem s’o cunoaștem cu adevărat. Arte și științe și filozofii, toate, rămân acum, în urmă, pe planuri de existență simple, primare. O forță de *cuprindere și penetrație* împinge și pe un Aristot, un Plato, un Descartes, un Hegel — ca și pe un Fer. Augustin, un Sf. Toma, un Sf. Ioan al Crucii, un Sf. Ion Chrysostomul.

Dar o privire mai ageră și exersată nu întârzie să vadă, treptat, și din ce în ce mai conturat, toate *particularitățile*. O *metafizică a sfinților* prinde trup aparte; o *metafizică laică* rămâne să-și continue linia proprie.

Cum se diferențiază ele? Asupra acestui fapt voim să stăruim puțin.

O deosebire de prim ordin ni se înfățișează prin aceea că metafizica laică (în eforturile ei de transcendere) pune și caută să rezolve „*probleme*”. Și uneori e așa de mul-

Așa dar, față de închiderea în definitivat a metafizicei laice — o speranță, o așteptare. În imediată legătură, un alt caracter deosebitor: *sentimentul prezenței* (actuale).

În contemplarea divinei esențe sfinții ajung uneori să simtă în preajma lor o realitate imensă și nemăsurabilă (imensă ca putere, nemăsurabilă ca spațiu). Acest sentiment nu se împletește însă într'o concepție. Este un dar mistic, ca și extazul. Și de aceea nu-l semnalăm decât pentru legătura lui cu atitudinile conștiinței. E de remarcă că adeseori corespunde acestui sentiment — la metafizica laică, unul contrar al lacunei.

Tot în imediată legătură cu prezența — o altă trăsătură deosebitoare: *paradoxia* (mai largă, pentru că devine explicativă pentru toate fenomenele din univers). Pe când metafizica laică înțelege, își explică lucrurile prin raporturi cu ceea ce e deja câștigat, constituit, (tezaurizează), dincolo totul se judecă dintr'o altă perspectivă, într'un alt raport: îndepărtarea sau apropierea de Dumnezeu. Astfel împrumutând dela metafizica sfinților această noțiune, filozoful rus Berdiaeff ajunge să explice criza timpurilor noastre. Omul istoriei moderne, detașându-se, în cele din urmă, de Dumnezeu și renegându-și sprijinul, recade în haos, imaginea sa e compromisă și formele sale se pierd.

Dar acolo unde distincția dintre cele două metafizici apare netă, fundamentală, este în raportul insului cunoscător cu *Dumnezeu creatorul*. Metafizicianul sfânt are aci o înțelegere, care nu-și găsește echivalentul în metafizica laică. El înțelege că singura sa posibilitate de-a se adânci în cunoașterea lui D-zeu este *de a-l iubi, cu dumnezeiască iubire*. Asupra acestui punct metafizica sfinților ca și sfințenia simplă sunt de acord. Pentru toți, iubirea lui D-zeu *trebuie să fie absolută*; și trebuie să facem totul pentru ea.

Nostalgia inițială devine iubire infinită, suferința pentru absența lui, nesuferită suferință. Metafizicul sfânt este întru totul al Domnului Său. E aprigă vibrație; nemărginit în mărginirea lui omenească.

Să luăm drept pildă, între alții, pe Sf. Ioan Chrysostomul născut în Antiohia, din părinți creștini (345). Predicatorul cu verb înaripat, cel care trebui să părăsească scaunul episcopal, deși Prinț al Bisericii; căci întransigența lui, neclintirea lui în Dumnezeiasca dragoste îi ridică dușmănia bestiilor contemporane; cel care, calomniat și batjocorit, ca toți eroii, și exilat la Cucuza, iar dela Cucuza la Pityonte și ucis în hărțuire, pe drum — spunea mulțimii venită să-l asculte, în minunata cuvântare asupra „Kalendelor“:

„Nu trebuie să faci nimic în van, fără intenție; în tot după preceptul lui Paul, trebuie să lucrezi pentru slava și mărirea Domnului“. Comentând în simplitatea cea mai curată afirmația lui Paul: „Fie că mâncați, fie că beți, orice ați face, împliniți totul pentru mărirea Domnului“. Chrysostomul adaugă: „Cum e cu putință, îmi veți zice, să bei și să mănânci pentru mărirea Domnului? Cheamă un sărac, așează pe Hristos la masa ta, și vei fi mâncat și băut pentru mărirea Domnului pentru că îi vei fi ascultat îndemnul“.

Dar nu numai atât. „Toate actele pe care le facem trebuiesc făcute pentru Dumnezeu“ zice Chrysostomul.

Când ieși din oraș sau rămâi acasă, când lauzi sau blamezi, când îți alegi prieteni și dușmani, dacă vorbești și dacă păstrezi tăcere, să faci totul pentru Dumnezeu.

Tot astfel, pot fi întoarse spre slava și mărirea Domnului: bucuriile și buna dispoziție, lacrimile și supărările.

Întâlnim aci o adeziune profundă față de ceea ce face intimitatea Firii. Nu mai e vorba de o cucerire științifică a unei afirmații ori a unei serii de fapte — de o simplă expresie frumos articulată, de o idee angrenată într'un ansamblu, ci de o *atitudine* vie, cu un mod de acțiune implicit.

Acest mod propriu de relație cu transcendentul conferă metafizicianului sacru încă un caracter particular. Este ceea ce numim *incandescența*. Numeroase sunt mărturiile pentru

transformarea care se produce. Tot sufletul devine jar. Cuvântul traduce aci fervoarea ; imaterialitatea și intensitatea iubirii. Recunoașteți acest adevăr la Sf. Ioan al Crucii : „Flacăra vie a iubirii“.

Pentru exemplificare, se poate cerceta cu interes și capitolul intitulat „Pe culmile sfințeniei“ dintr'o carte de curând tradusă în românește. Cartea e scrisă de Nic. Arseniev și tradusă de P. Sfințitul Arhiepiscop vicar patriarhal Tit. Simeodrea, care a pus multă râvnă ca să dea textului o expresie românească îngrijită. Iată de pildă întâmplarea cu Avva Josif. Avva Josif stătea la rugăciune și ridică mâinele spre cer. „Și degetele lui se făcură ca zece sfeșnice stălucitoare și zise Avvei Lot (care-l întreba ce să facă) : „Fă-te tot întocmai ca focul“. Uneori, e numai *luminozitate* (ca în afirmația „Isus e lumina lumii. Iutunicul se duce, lumina cea adevărată răsare). Acestei incandescențe metafizica laică nu-i poate opune decât cristalinul, transparența (și această muncă în cazurile cele mai fericite, când asemeni lui Cartesius, pleacă în căutarea ideilor clare și distincte) Cât de departe însă de înflăcărarea sfântului, recea claritate care vrea doar să explice !

Încă o separare de drumuri. Omul care se adâncește în cunoașterea dumnezeiască devine un centru de acțiune ; o viață nouă irumpe din el ; o morală proprie iradiază ; un infinit de curaj, de neînduplecare și duritate (în raport cu lucrurile care ating credința formată). O neînduplecare și o asprime, pe cari el le aplică în primul rând sieși ; o neînduplecare, imediat iertătoare cu acei ce greșesc, (iertătoare pentru că numai El își dă bine seama câte obstacole se înalță în drumul spre Perfecție care-l absoarbe, câte pericole ; și câte renunțări !

Viața lui nu e ca la celălalt, doar spectacol ; ci *strigăt* de bucurie și izbândă ! Cine pătrunde în această stare poate spune aci versul lui Cocteau (despre îngeri) ! „A leur langage dur je suis habitué“.

Ași fi dorit ca ultimele mele cuvinte să fie tot atât de senine precum expunerea. Ași fi dorit să închei cu câteva considerații de filozofia religiilor și a iubirii, raportând apariția celor două metafizici la anumite condiții de loc și timp.

Dar voind să fac o integrare, o raportare la mediul și momentul românesc, nu găsesc că pot încheia altfel decât lămurind natura studiului de față, (și implicit a acțiunii noastre), și anume :

Un răspuns direct acelorora, cari mențin superioritatea unei anumite forme de metafizică față de o alta — pentru că n'au mijloacele suficiente de a distinge, din mulțimea de iluzii și confuzii, realitatea. Sunt numeroși printre aceștia, oameni cu multe merite în activitatea lor de cercetare, viguroși observatori de fapte, fermi logicieni, conștiințe curate, dar închiși la ceea ce depășește specialitatea lor, incapabili de a afla precis unele fapte cari cer o pătrundere mai vie și de-a le adânci semnificația ; alături de ei, alții, dotați cu o sensibilitate neliniștită și multiplă n'au decât sub o formă redusă funcțiile organice ale priceperii clare. Studiul de față este însă și un răspuns indirect, dar venit la timp, la sumedenia de baliverne și nerozii, ce s'au scris în ultima vreme despre misticism și metafizică.

El e o lovitură indirectă, dar mortală, pentru toți iubitorii de farsă, șarlatanii ideologiei (nu arareori universitari), practicanții comodității cerebrale, semidoctii, negustorii de marfă spirituală, agitatorii mărunți de presă, falșii apologeti ai intelectului și falșii mistici, contra tuturor interesaților meschini, diletanților siropoși, dezagregațiilor sinistri, mărginișilor limbuți, inchistașilor, maniacilor, amorfilor—într'un cuvânt : caricaturilor vieții și culturii.

R U G A C I U N E

DE

D. CIUREZU

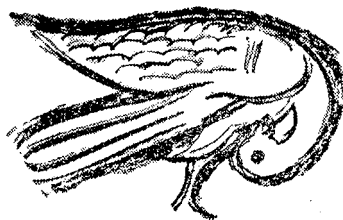
Doamne,

Întind spre tine tânăr trupul meu
Stejar crescut în ploae și'n lumină,
Întind viața mea de freamăt plină
Rod de pământ sbucnit, rod greu.

Cu gura mea cat strugurul de ploae ;
Cu ochii mei mărgeanul cald de soare ;
In brațe strâng cădelniți noi de floare,
Și urma ta o strâng de prin zăvoae.

Și rotitor, ca'n sara unei ape,
Cu tâmplele cântând de bucurii,
Las gândul cuib să cadă'n veșnicii
Și brațele'n lumină să se'ngroape.

Spre tine mă înalț, senin și soare,
Din mâna ta strig sufletul să bea..
Stejar crescut din nemurirea ta
Cu frunzărirea lumii călătoare.

E V A

DE

V. VOICULESCU

Ai jupui pământul de pajiști să-i faci rochii,
Ai sfășia pulpane de ceruri, rând pe rând...
Râvnești să-i scrii poemul mai lin cum deschizi ochii
Din înălțimi de vorbe și albăstrimi de gând.

Te vezi cu mâna 'ntinsă spre-un fruct cu must de noapte ;
Trunchi tânăr de măr dulce sta trupul svelt de vis.
Pe buzele iubitei treceau șerpi moi de șoapte,
Aidoma cu șerpui divini din paradis.

Coline dunărene veghiau peste coclauri
Și dâmburi de țărână inchipuiau cununi,
Zideau alți îngeri raiul, îl încingeau cu lauri
Și vă umbreau de soare imaginari păuni.

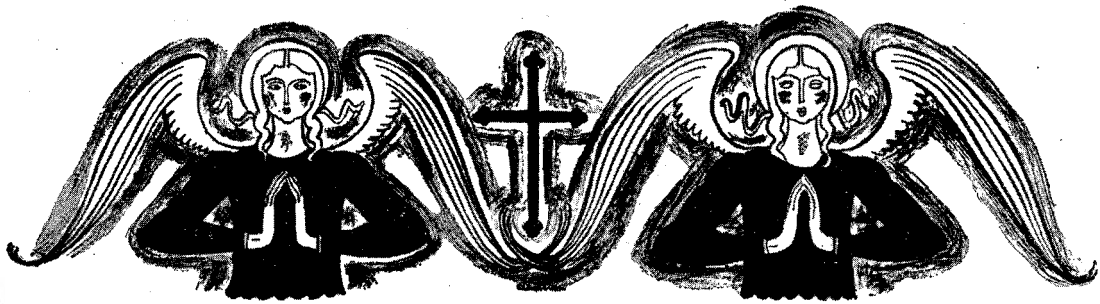
Te vezi cu mâna 'ntinsă spre măr și simți catena.
Peste zaplaz de stele priveai în jos, din cer :
Un duh mai curb ca noaptea deretică ghehena
Și ancora luminii se cufunda 'n mister.

Incremenise raiul cu paznici la intrare
Corabie - adormită pe cosmicul abis ;
Tu stai cu mâna 'ntinsă spre albul rod prin care
Îți deschidea păcatul dinamic paradis.

Nehotărită, clipa căzuse în genunche.
Idea, 'nfricoșată, din arc se desfăcu :
Trecu în alt plan jocul. Și dincolo de muche
Șerpi, lauri, aur, lume și viață, se pierdu.

Dar, pururi și 'n pofida arhanghelului mare,
Ea poartă 'n sine mărul cereștilor arvuni,
Și treaz de prăvălire, tu'l cați c'o 'mbrățișare
Ș-astfel, te-alcătui singur, din hârburi de minuni.

CARTEA MUNTelui SFANT

DE

SANDU TUDOR

III

Floarea de argint a marelui luceafăr, cea din urmă din stele, s'a ofilit în cerul de un verde ciudat. Ahea se mai zăresc pâlpiștile ei mici pâlpiștile în fântânile coclitate ale nemărginitului. După clipele trandafirii se schimbă un danș de clipe verzui-turcheze. Toate culorile cerului și mării joacă aceeași îngăimare muzicală de par'că te-ai uita printr'un inel cu piatra de zamfir cât zarea de mare.

Diminețele de vară se prelungesc nespuse, mai ales pe mare. Cu o nesfârșită lăncezeală noaptea și-a tras și cel de pe urmă, cel mai subțire vâl, înapoi sub geana de apă, în adăpostul beznelor. Ne apropiem încet dar mereu. Cale de un ceas mai avem de drum peste undele, cari cu cât ne apropiem, se aștern, se molcomesc mai mult înaintea noastră. Acum marea e aproape o apă moartă, care gâlgăie numai din pricina mersului nostru. Neîntrerupt și limpede răsună în noi bătaia măsurată a mașinilor, ritmul de viață care poartă trupul de fier ruginit al navei. Larma din lăuntru ei ne este însă acum ceva cu totul obișnuit, ceva par'că și al firii noastre. Nu ne mai supără auzul, dimpotrivă mărește și dă adâncime singurătății care s'a lăsat. E clipa de tihnă dintre noapte și zi. Lumina și-a oprit locul mersului. Pe deasupra capetelor noastre tăcerea, dinaintea mării trâmbițe de aur a răsăritului, stă în plin. Apele au oprit cu totul cântecele nopții.

Alături de banca mea de unde nu mă clintisem, bag de seamă pe cineva. E un alt călugăr, bătrân, cu privirea mereu către vedenia vrăjită a muntelui. Sta ghemuit jos pe podeaua curată a punții, răzimat cu spatele de un sac mare încărcat cu târguială, pe care îl aducea cu el din Tesalonic. Ghiceai fără greutate un fost țaran rus, ascuns sub haina schivniciei. O seninătate cu totul sufletească îi lumina chipul lui slav, cu uitătura albastră-blândă, cu fuior de barbă colilie zvânturată de boarea pe care o isca fuga lunecată a navei, într'o rașă largă de pânză vânătă soldățească, vestitele cizme de iuft. Totul, lăuntricul și înfățișarea se îmbinau și îi dădeau ceva ales de tolstoian transfigurat, ceva nespuse de smerit care te cucerea liniștitor. Din cine știe ce fund de miază-noapte înghețată al nesfârșitei Rusii venise aci în miază-ziua însorită. Părăsise bojdeauca lui de bârne și munca țarinii, să se dea rob Maicii Domnului, așa cum mulți atâția ca el au mai făcut-o.

— Cunoști pe bătrânul acesta, părinte Elisei.

— Cunoșc taică. Bucătar în mănăstirea cea mare a Rusonului. Are mănăstirea cea o trapeză largă cât marea asta de largă, să ospăteze în ea o armie de călugări. În vre-

muri, de dinaintea războiului, ce puhoiuri de rusime nimereau aci în munte. Se spăriase neamul grecesc cel fălos. Le era frică să piardă întâietatea lor cea politicească pe care o păstrează din vremi. Azi sunt mai sub jumătate, și numai bătrânii au rămas. Alaiuri, cărduri cu duiumul soseau, pe jos dela capătul pământului, țărani și de tot neamul, din fundul Siberiei sau de aiurea de la Marea cea Albă. În fiecare an se stârneau la drum lung, uneori la drum pe viața, cu gândul să facă hagealâc la cetatea sfântului Mormânt și prin alte locuri sfinte. Cutreerău toată țara Domnului și până departe prin pustiul arăbesc la muntele Horebului căruia îi mai zic și Sinaiul unde s'au dat tablele legii. La întoarcere nu uitau să-și închee, fiecare, canonul de hagi, cu o închinare pe aci în Sf. Munte, grădina Preacuratei. Așa nu puțini au rămas pentru totdeauna aci. Dară nu numai Ruși vin. Sunt mulți și de prin alte părți. Vin din toate laturile lumii celei pravoslavnice, din Egipt, din Siria, din Asia Mică, din Giurgia Caucazului și câți încă de pe la noi de prin Carpați și de la Dunăre. Se pusnicește toată lumea asta care cum apucă, prin toate văgăunele muntelui. Fiindcă vezi dumneata, aci nu ne stânjenește lumea păgânilor, nu ne zăticește nimic credința noastră bătrânească. Numai Muntele Sfânt al Aftonului a mai rămas cuib adevăratei ortodoxii. Singurul loc de cuvioșie unde Sf. Biserica cea adevărată nu e tăgăduită de nimeni. Stăpână adevărată, pravoslavnică, numai aci este. Țara Palestinei, Ierusalimul, locurile Galileii, toate celelalte locuri sfinte, zac năpăstuite de păgânie, de eretici, de negustori, de hoți, de automobile, de hoteluri și de hanuri. Ți-e mai mare sila să-ți faci închinăciunea sub ochii veneticilor, derâzătorilor, nepăsătorilor sau dușmanilor credinței.

— Dar, părinte Ielisei, de ce o fi privind așa țință bătrânul pusnic, spre munte fără clintire.

— Vedenia, taică, vedenia.

— Ce vedenie?

— Se roagă la icoana din vedenie a Sf. Munte. Maica noastră prea curată, pururea fecioară, stă acolo mai deasupra de muchia ascuțită, pe văzduhurile neprihănite, într'un cearcăn blând de lumină. Are mâinile desfăcute ca două aripi de har așa cum poți să o privești zugrăvită în orice icoană care înfățișează muntele Aftonului.

— Cum, poate cineva cu adevărat să o privească, să o vadă aevea?

— Aevea așa cum mă vezi. Aci în munte se arată la tot sufletul care se roagă smerit. Doară să nu râvnești din semeția sau înțelepciune lumească. Când te-a ajuns sărăcia duhului, adică afli că în tine însuși nu ai destulă putere și înțelepciune să pricepi cele-mai-presus, te rogi Maicei noastre duhovnicești să-ți dea vederea și înțelegerea cea de a doua, din izvorul ei tămăduitor. Cu sărăcia și smerenia ta îți faci pricină de bogăție către fața Ei cea sfântă, să câștigi milostivire, să ți se arate și să te umbrească cu acoperământul Ei cel sfânt.

Sunt mulți sihaștri cari au văzut-o aci în munte, din pricină că muntele e grădina Ei. Maica noastră din cele dintâiu vremuri a primit poruncă dela Dumnezeu în chip minunat, să vie să propovăduiască în muntele Aftonului către noroadele cele păgânești care trăiau pe aci, întru Buna-vestire a Fiului său. În vechime erau aci în munte cinci cetăți mari păgânești. Temelia lor o găsești și astăzi prin pădurile muntelui. În pisc era urcat un idol de aur către care sta muntele închinat și avea sub culme un fel de mânăstire păgânească unde, iarna când muchea de sus e fulgerată mereu, scoborau idolul. Maica Domnului cum călătorea odată pe o corabie spre ostrovul cel întins al Chirului s'a ridicat furtună mare și pânzele cele umflate au bătut corabia ca gândul în spre miază noapte. Furtuna apoi a căzut dintr'odată, pânzele s'au muiat și în fața călătorilor uimiți s'a arătat în lumina plină a soarelui, muntele cel minunat al Aftonului,

cu cele cinci cetăți păgânești de marmoră albă și în pisc, chipul cel idolicesc strălucind de aur. A plâns Maica Domnului, și a înțeles că este semn dumnezeesc. A cerut corăbierilor să o scoată la țarm și a rămas aci să binevestească cuvântul izbăvirii. Iară când a venit vremea de s'a făcut împărțirea lumii între ucenicii Domnului pentru propovăduirea cea mare, a căzut Maicii Domnului după cum a cerut Ea, drept parte apostolicească, iară muntele Aftonului. Din pricina aceasta întreg olatul acesta de pământ cât ține cuprinderea țării călugărești, are hram, adică este închinat cu totul Sfintei Fecioare.

Părintele Ielisei amuți din nou cu uitătura ținută către munte. Se făcu iară pace adâncă între noi. Tăcerea acum par'că e vie, e o ascultare liniștită către piscuri, acolo unde închipuirea mă face să aflu pe Maica cea sfântă care veghiază. Pe zarea din față, muntele urcă mereu și crește din luciul apelor, văzând cu ochii, în acel cer verde uimitor. Răsufliu par'că mai bine, mai slobod, mai larg decât până acuma. Îmi dau seama din nou, în chip deosebit, de odihnitorul simțământ care m'a cuprins. Plină de taină, măreața vedenie a muntelui e acum o ușurare pe care o simți trupește, o deslegare a ceea ce toate legăturile lumii, o adevărată pricină de uitare, de bunătate adâncă. Creasta uriașă de cremene se lămurește în curăție deplină, desrobotă cu totul din pânțelele întunecului și din toată șovăiala mărilor care stau așternute așa de mătăsos înaintea. Se lămurește într'o transfigurare de slavă. Cea din urmă pată de nour s'a topit. Văzduhul e un zâmbet, un zâmbet cristalîn al visului. Privesc și eu ținută ca și tovarășul meu. Acum, muntele e care se mișcă. Biruitor pe întinderea mărilor binevestește parcă frumusețea și bucuria lăuntrică pe care o închide, vine spre noi luminos. Marama străvezie a depărtărilor stă limpezită până la strălucire, schimbându-se într'un nimb uriaș. Fără voie îmi spun: „Muntele acesta trăește, e viu”. Și în această clipă Atosul îmi nălucește ca o sfântă vedenie, ce-mi stă în față a ceea ce, ca un înțeles cum nu mi-a stat vreo-dată o vedenie. Mă cutremur înfiorat. Gânduri suprafirești cuprind uneori pe cel din urmă din muritori. Îți pare că ți s'a desmărginit cugetarea. Ramurile gândului tău se înflăcărează și înfloresc ca ramurile unui rug de foc. Pălpâi în tine însuși cu înțelesuri de lumină. Simți câteva clipe strălucind florile duhului care te fac să bănuiești într'o fulgerare că ești pe pragul minunat de unde ți-se va descoperi dumnezeescul tâlc al lucrurilor. Am simțământul că am prins în mine un adevăr, marele adevăr al vedeniei. Acest adevăr viu, a purtat prin pustiuri pe toți înaintea-văzătorii și sfinții, pe care l'au păstrat vedenie vie în inimă toți apostolii și ucenicii și l'au mărturisit dealungul lumii. Dar mai ales El, cel mai mare din toți trimișii, Sfântul, nu ne-a adus și nu a purtat în inima Sa de foc, cea mai dumnezeiască și mai biruitoare vedenie care s'a văzut pe pământul acesta? Acesta e marele dar al Său. Uriașa vedenie a unei lumi noi, în care nu va mai păcătui nimeni, în care dragostea va străluci desăvârșit, în care umbra morții se va nimici. O! îndrăzneala de foc a vedeniei lui, Sfânt Ierusalim Ceresc!

Azi însă, fiii pământului, noi nu mai credem în puterea vedeniei. Totuș ea a răsturnat istoria lumii, în vedenie stă adevărul cel viu, Dumnezeu. Ne-am închis, ne-am lipit viața noastră de cea ce ne pare realitate, temeinic, de am pierdut orice simț al realității. Îndrăzneala noastră de a nu băga în seamă decât cea ce ne pare de bun simț, hotărârea noastră de a nu ne întemeia decât pe cea ce ne-am obișnuit să credem temeinic, îndârjirea noastră de-a nu ne lega decât de lumea simțurilor, firește năruiește în noi năzuința adevărului viu. Tot ce cuprindem în minte ne străduim să-l potrivim să fie așa de asemănător cu lumea din afară încât orice sămânță de viață e ucisă, așa cum ucide fotografia sufletul de pe chipul omului.

Acum privești uscatul se lărgește. Vedenia muntelui prinde carne, trup de adevărată stană. În fund restul țării acesteia călugărești se desfășoară pe de-antregul, în

lung, prin alburii răsăritului. Departe se bănuiește pământul anticei și cuprinzătoarei peninsule Calcidice care își întinde în apele Arhipelagului, spre miază-zi, cele trei limbi de pământ subțire. Peninsula Muntelui Sfânt, e cea mai din soare-răsare între golful Sin-gitic și golful Strimonian.

Din nelămurirea cețoasă, dela dunga mării un întreg șirag muntos, albastru turchez, pornit cu spinarea din istmul care leagă de pământul calcidic, răzbate și umple zvelta peninsulă în toată lungimea ei, ca să se sfârșească în mare într'un uriaș stalacmit de marmură albă suit în bolta minunată a cerului așa de liniștit, limpede și verde.

Limba de pământ strâmtă și lungă de peste vre-o cinci zeci kilometri, foarte crestate pe țarmuri și mult prăpăstioasă în lăuntru, intrupează cum am spus în capăt muntele propriu zis. Șase mii de picioare, sau într'altfel tălmăcit, aproape două mii de metri de înălțime, fășnind dintr'odată din ape, iară o sută de kilometri roata largimii la temelia care se ivește din mare Atosul, cum e numit încă din vremurile eroice, în cântecele Iliadei. Ai spune nu știu ce împietrită inimă, care iese feciorelnic din fără fundurile mării, ori, cum o asemuește străvechiu Strabonius în Geografia lui, o față uriașe de zână ascunsă sub undele egeice.

Măreția legendară a priveliștei îți aduce fel de fel de gânduri și întrebări, mereu, chinuitor. Iată a rămas aci în acest bătrân continent al rassei albe o ciudată țară neatinsă de profanările omului civilizat. Hărăzită veșnic spre închinare dumnezeiască, această inimă neprihănită de piatră, — athous în limba elină înseamnă nevinovat — muntele sfânt nu și-a tăgăduit niciodată numele. Mereu s'a ridicat în noaptea mormântală, de hipogeu a vremurilor, în care întreg pământul se învârtește, mereu s'a ridicat ca un semn uimitor și unic al cerului. Fără voe îmi amintesc aci stihurile arhaice ale unui pusnic român. Le-am aflat mai târziu în munte scrise cu slove vechi chirilice la chilia Sfântului și Botezătorului Ioan. Le aștern aci ca o nimerită pecetie a unui simțământ obștesc și veșnic:

Munte Afton Munte Sfânt
al doilea ceriu pre pământ!
Pentru cele minunate
frumuseți ne arătate
a-și alcătui cântare
dar nu cred să fie 'nstare
vre-o minte omenească
sau vre-o limbă să grăiască.
Moare în buzele mele
fără destulă putere.

Iară poemul smeritului călugăr român deapănă în stihuri mai departe toată marea povestire atonită. Din uitarea celor mai depărtate veacuri, acolo în piscul cel mai înalt al muntelui, cei vechi statorniciseră să fie streajă cu semne de foc, care să privegheze nopțile și să poarte veste peste mări și țări cât era lumea elină de mare. Fiindcă Atosul când cerul e cu totul fără nouri și limpezit, se vede departe de tot, jur-împrejur până în Asia Mică, pe vârful muntelui frigian Ida, munte care se ridică în vechea Troada deasupra câmpiilor unde altădată albeau zidurile nefericitei cetăți a Ilionului. Din pricina aceasta cei antici socoteau muntele Atonului drept cel mai ridicat pisc al lumii. Sufletul păgânității ne-a lăsat o legendă în care se închide simțământul măreției pe care totdeauna l-a iscat acest munte.

Trăia odinioară, în țara Tracilor, vestiții călăreți, cel din urmă și mai uriaș titan. Într'o dimineață luminoasă, plin de mânie sălbatecă, răzvrătit din nou împotriva zeilor nelegiuiți, s'a ridicat înviforat căpcăunul peste peșteri și deasupra frunților verzi ale pă-

durilor, și înțepenit cu picioarele între crestele stâncoase ale munților Traciei, a rupt dintr-o zmicătură nemăsuratului cremene alb al Atonului. L'a potrivit într-o palmă și l-a repezit prin senin împotriva piscului din Olimp unde în albul norilor bănuia pe nemuritori stând la ospățul lor. Dară bolovanul de marmoră, fiind prea greu, a sfărâit prin văzduh în sbor scurt, numai jumătate de cale și a picat năpraznic în apă aci la miazănoaptea mării Egeice în capătul lungii peninsule, spre spaima și uimirea noastră a muritorilor. O teamă superstițioasă a stârnit totdeauna acest munte, prin așezarea lui, prin mulțimea furtunilor care se isbesc de piatra lui, prin primejdiile pentru corăbii ale stâncilor lui, dar, mai ales, prin fulgerile ce lovesc așa de des, uneori din plin senin, în piscul lui.

Elenii socoteau această piatră, această mânie a titanului prăbușită în apă, drept protivnică Olimpului și din pricina aceasta căzută sub blestemul lui Zeus, domnul fulgerelor, care de câte ori zbura peste ea o trăznea din senin.

Un uruit prelung zgudue tot vasul. Ceva și-a dat sufletul în pântecul vaporului în oftări prelungi. Din urechile rotunde ale prorii se rostogolesc lanțuri, pe oglinda mării, cad greu ancorele. Zgomotul a mărit tăcerea, ca o pecetie care incremenește deplin. Totul spânzură într'un răgaz de liniște cuprinzătoare. Numai, țiuitul întins, și zvonul nelămurit pe care îi-l lasă în minte și în urechi ritmul mecanic îndelung și care dintr'o dată s'a intrerupt scurt.

Trupul vaporului a amuțit locului peste apele cu legănări line. Și'n răgazul acestei clipite spânzurată peste ape, mi s'a părut că aud de sus toată pacea Muntelui care a năpădit peste noi, ca un talaz nevăzut.

— Uite, părinte, simt că acum m'a atins nemăsurata împărăție de tihnă a singurătăților.

Vorbeam părintelui Ielisei, care sta în picioare lângă mine, drept ca o lumânare, ațintind mut priveliștea muntelui peste care se revărsa crescând lumina zilei.

Neclintirea și muțenia lui ca și a celuiilalt călugăr mă fac să privesc și să tac și eu din nou. M'am ridicat de pe bancă fără voe și-am rămas în picioare tot atât de nemișcat ca și tovarășii mei călugări.

Trupul ți se îndrepta fără să știe în fața arătărilor înalte. Te îndrepti uimit și încerci naiv veșnicul simțământ al măreției. Descoperirea acestui simțământ e în acelaș timp o adevărată descoperire de tine însuți, o improspătare de viață. Bucurie copilărească e regăsirea unei astfel de clipe, cea ce mă face să mai înțeleg viu încă un adevăr. În fața minunilor firii sau ale duhului, călugării ca și copiii și femeile tac și știu mai desăvârșit decât noi să asculte. Sunt mai aproape de marea taină a vieții, sunt mai vii decât noi deacea văd, înțeleg și iubesc mai mult decât noi.

Zarva și propria larmă care se învârtește în țeasta unui „civilizat" îl face să numai poată lua aminte nimic. Pentru el numai exista astfel nimic tainic. Ei însă cei ce au părăsit această lume, fără zădarnice întrebări, fără răzvrătitul de trufie ale cugetării, își umplu ochii de frumusețile tainice ale pământului și cerului. Știu să primească și să simtă viu înrâuririle lucrurilor și ale duhurilor, lasă sfânta viață universală să răsbată în propria lor viață. Aceasta însemna să „ai urechi de auzit".

Vaporul ne oprise la o destul de mare depărtare de liman. Pricina e fundul mic al apelor. Fluierul vaporului tae de trei ori, ca niște paloașe, văzduhul răsunător, chemând barca călugărilor din port. Răsunetul a îmulțit chemarea și urcă din mal pe înălțime ca să cadă iar peste noi.

Pacea scurtă dintre huruitul de fiare greoaie scăpate cu ancorele spre funduri și fluierul de chemare îmi aduc în minte un alaiu întreg de gânduri înfrățite asupra înțelesurilor tăcerii și șgomotului. Așa precum adâncimea albastră a văzduhurilor nu o poți

prinde decât prin deschizătura strâmtă a unei ferești sau printre două stânci, așa și puterea tăcerii nu o poți simți decât între două zgomote izbitoare.

În liniștea moale, un plescăit de lopeți îndruma către noi o lotcă roșie, zveltă, plină cu lăzi și călători. Plescăitul în apă mărește tăcerea așteptării. Lotca s'a alăturat lângă pântecul vasului nostru. Dănuie locului, între unde, prinsă la scara vaporului cu o cange și o funie groasă. Se împlinesc în grabă formele și schimbul celor ce vin și a celor ce pleacă prin împânzirea nervoasă a fiiorilor. Unii urcă alții scoboră scara pisicii. Bagajele sunt azvârlite de sus, noi trecem dupe ele.

Părintele Ielisei își face o cruce, se așează lângă mine pe scândura lotcei și îmi șoptește lângă ureche cu bunătatea lui cuceritoare, arătând cu degetul lui scurt, sus, spre munte :

— Vezi, Sfânta Agură ca o carte vie stă; dar nu se descuie ochilor de lut. Nu se face țintă ca să ochiască plăcerile de rând. Nu te supăra; zic numai așa.

Toată lumea e la locul ei. Din nou cântecul monoton de lopeți. Ne trec la maluri, în zvâcnirea regulată a brațelor vânjoase, numa doi inși, două făpturi înalte, uscate, bătute de vânt și de soare, ca de aramă sunătoare. Lotca mare, încărcată greu, lunecă blând pe nesimțite și te miri cum. Călugărul Ielisei se pleacă din nou.

— Dacă vrei să fii un adevărat cetitor de tâlcuri să nu socotești nimic numai așa cum se arată, numa așa cum pricepi cu înțelesul cel dintâiu, lumesc. Mai e acolo și-un înțeles duhovnicesc. Pe acela să nu-l pierzi dumneata ca să-ți fie de folos sufletului și să poți folosi și altora.

Un vânt proaspăt și căldicel, ca o mână mângăioasă, trece peste fețele noastre istovite de călători mângăeri străvezii, inviorătoare.

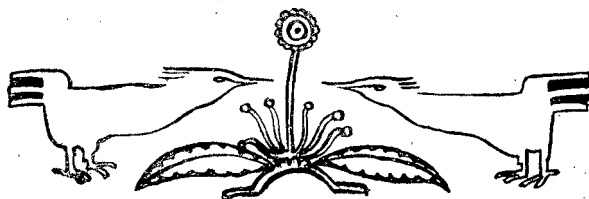
Acum ne acopere cu totul umbra nemăsurată.

Am intrat într'un mic adăpost, adâncitura a țărmlui de stânci. Muntele nu are nicăeri limanuri prielnice pentru corăbii și vapoare; mai ales pe partea aceasta a coastelor care sunt cele mai prăpăstioase. Dafinul unde am ajuns noi, hotărât drept port, strânge sub munte câteva clădiri întâmplătoare, peste care se urca o turlă verde și-o cruce în vârf cu lumina dimineții însulițată în ea orbitor.

Scoborâm pe un aspru dig de piatră. Ca pe sub o poartă medievală trecem printr'o polatră de scânduri vechi, prin ochii vătafilor îmbrăcați în strae de o curățenie proaspătă, izbitoare. Bărbi albe costum alb albanez, brăe înalte albe cu pistoale, iară pe tichia neagră din creștetul capului, herbul bizantin, pajura cu două capete. Lângă ei câte-va chipuri de călugări care ne privesc binevoitor, un fel de bun venit mut, al ochilor.

Încă o revelație răsturnătoare, de la cel dintâiu pas. Iacă încă o dovadă că cea ce ținem, de obște și din obicei, drept neîndoios, cea ce cu toții știm drept un adevăr de netăgăduit, poate fi o minciună desăvârșită. Astfel, fiindcă cunoaștem trecutul numai dintre scoarțele cronicilor uscate sau din ticlurile cărturarilor, nici nu bănuiam măcar că Împărăția Răsăritului nu a pierit acum cinci veacuri așa cum se spune.

Pajura cu două capete, stema de oțel oxidat, bizantină, pe care o poartă străjerii, e prima dovadă. O împărăție întreagă s'a ghemuit aci, s'a strâns într'un munte sub omoferul Maicei Preciste, cum se strânge planta în semânță, să și aștepte soroc mai prielnic.

B O C E T

DE

DRAGOȘ PROTOPOESCU

LUI MIHAI RALEA

Fete cu ochi dunde negre am lăsat
În țări de popas, pe țărmi de ardoare,
Fete cu piept încordat de ghitare
Gata să-mi cînte, cînd am plecat.

Fete cu păr sfredelit în inele,
Fluiere sparte, astfel ca vîntul
Scurt să ofteze, noaptea prin ele,
Cînd grabnic trecînd, ca prin sfori cu zorele,
Grabnic s'ajungă, mistic, pămîntul,
Moare'n genunchi, ca în gît de lăute.

Fete pe care nervii mi-au fost
Vînt prin nuele, nuelile naiuri
Răstălmăcîndu-și veșnicul rost
În bucuria fără de graiuri.

Fete văpăi, ce din mijloc îți sapă
Groapă de-odihnă, puț fără apă,
Ca după-aceia, cu suflet de sticlă
Turbure 'n care toamna s'adapă,
Gol și pustiu să rămii ca o sihlă.

Fete ce'nsomn nedormit te desbracă
De membre, de trup, ca de foi un trifoi,
Ca să le bați la fereastră apoi,
Cu'n deget chiciur de promoroacă,
Și să le cauți în chip de strigoi.

— Fete cu trup de-osîndă-am lăsat
În țări de popas, pe țărmi de uitare,
Fete cu piept încordat, de ghitare
Gata să-mi cînte, — cînd moartea m'a luat.

ÎN SFÂRȘIT DUMNEZEU RASPUNDE OMULUI

Dar ia să te întreb și eu
Ce-ai fi tu oare fără Dumnezeu,
Ce-ar fi toate'ncăperile din tine
Fără de'n ele convorbirile cu mine?

Ai vrea să mă scrutezi cu mintea
Și uiți că-i măduvă din osemintea
Stelelor din mina mea scăpate
Pe fața luminilor rotunde și pătrate.

Vrei să mă'nalți, când tu îmi ești căderea,
Și să mă chemi, când sînt chemarea chiar,
Să fugi de mine, când eu sînt șederea
A tot ce'n tine-i mai puțin fugar.

Acoperi cu morminte de cirezi
Altarul jertfei, doar de m-oi vedea
Crăpîndu-mi cerul: cum vrei tu să vezi
Lumina, când te afli chiar în ea?

Te urci pe piscul tău! Ca să mă sperii,
— Ori fiindcă doar ești singur, scoți un răcnet!
Au, cine-a pus pe frunți de munte perii
Și'mbracă gitul calului cu trăznet?

Din mare faci un fel de patrahir
Pe pieptul infinitului, și crezi
Că l-ai cuprins cu mina... vezi
Că marea-i doar paharu! meu cu mir!

Ai presărat întinderea cu poște
Pe care să-ți asude telegarii:
De ce nu'nhami și aștrii la o oiște
Să-i tragă pe pămînt toți călifarii?...

Și nu încerci cu biciu'n ei să scaperi
Aceleași vii soboruri de scînteii
Cu care rea-credința ta și-o aperi
De gerul nopței Sfîntului Andrei?...

Mă judeci, când sînt însăși judecata,
Și mă dezbați, când sînt nedezbătutul:
Pe soare umbra ta e numai pata.
In veșnicia mea ai pus minutul.

Cu el alergi, dai buzna, și te-abați
La crîșma mea de două ori pe an...

O, calea mea este cu mult mai dreaptă
Ca toată rătăcirea ta deșteaptă,
Enigma mea este ceva mai clară
Ca toată tîlmăcirea ta'ntr'o doară.

— Și'ntr'una mă întrebi: au cine sînt?
Au cine ești, să mă întrebi?... pămînt
Ți-am dat, ca să-l sălășluești
Și nu cu el în mine să stropești.

Deci, omule, fii bun, dă-mi pace,
C'a doua oară nu te voi mai face.
(De te-am făcut, a fost să știi ce greu
Este să aibi un pic de Dumnezeu).

V E R G I L I U S

DE

I. M. MARINESCU

În toamna aceasta se va sărbători în Italia, cu un fast grandios, comemorarea poetului Vergilius. S'au scurs 2000 de ani dela nașterea acestui scriitor care, modest, fără sgomot și reclamă, a ridicat cu tenacitatea liniștită a geniului, cel mai măreț monument care proslăvește mărirea unei țări. În vremea când republica romană era sguđuită de ultimile războaie civile, în clipele acelea când monarhia avea să ia locul acestei republici și în persoana lui August avea să intrupeze apogeul gloriei statului roman, în timpurile acelea, într'un poet sfios și aproape necunoscut mai înainte, s'au întrupat, ca prin vraje, toate aspirațiile de mândrie și orgoliu îndreptățit al Italiei. Alături de făuritorul mării, Roma a avut și pe cel mai ilustru cântăreț al acelei mării. Alături de August, ea a avut pe Vergilius. Mai mult decât atât, cântând sentimentul național al Romanilor, Vergilius a celebrat și frumusețile naturii din Italia, precum și sufletul duios și uman al țaranilor din Lațium. Alături de cruzimea războaielor, el a cântat mila și iubirea de oameni și chiar de animale. Nimeni nu s'a identificat mai mult cu natura, pe care a descris-o, ca el. Poet al Italiei, dar și al omenirii întregi, poet al mândriei naționale, dar și al duioșiei umane, va fi proslăvit cu drept de Italia întreagă care se simte parcă renăs-când sub suflul înviorător și plin de avânt al celui mai măreț poet al ei.

La 15 Octombrie, anul 70 înainte de Hristos, în localitatea Andes de lângă Mantua s'a născut copilul căruia nici împrejurările, nici familia nu puteau să-i prezică viitorul strălucit de mai târziu.

În casa unui mic fermier, umilă și învechită de vremuri, într'un peisaj rustic, mărginit pe de o parte de pietre golașe, iar pe de alta de mlaștinile pline de papură ale râului Mincio, și-a trăit frumoșii ani ai copilăriei acel care avea să fie cel mai mare poet al Romei și sărbătoritul de azi al întregii lumi. De o fire delicată, timid și veșnic dus pe gânduri, micul Vergilius a viețuit în mijlocul naturii, a simțit-o adânc și ea s'a reflectat mereu în sufletu-i blând și duics. Copilul acesta precoce și sensibil privind „coperișurile colibelor fumeğânde sub fumul albăstriu“, iar în urechea lui suna ca o armonie fermecătoare behăitul turmelor care se întorceau dela pășune și cântecile muncitorilor osteniți, dar veseli. Ce încântat trebuie să fi ascultat trilurile din fluer ale cio-banilor și poveștile cu zei câmpenești și cu nimfe sălbatice în serile de iarnă, când, în

torsul fusului și subt lumina pâlpâitoare a lămpei, fetele se desfătau cu lucrul până aproape de zorii zilei!

Sub atenta supraveghere a părinților săi și mai ales a mamei, a acelei Magia Polla, care în evul mediu va deveni o personalitate supra umană, Vergilius își va forma cu ușurință caracterul său de mai târziu. Dacă e adevărat că mamele au influențat mai totdeauna asupra marilor scriitori și dacă dăm crezământ legendei care făcea din Magia Polla fiica unui proprietar bogat și o înzestra cu o cultură aleasă, Vergilius a avut un mare noroc în această privință. La Cremona, oraș bogat și strălucit prin cultura lui, Vergilius a căpătat primele noțiuni de învățătură. Gramatică, științe pozitive, filosofie și mai ales retorică. Acestea erau părțile alcătuitoare ale unei culturi temeinice pe atunci. Dela Cremona, Vergilius a trecut la Milan și apoi la Roma. Retorul Epidius și filosoful epicureic Siron l'au avut printre elevii lor. Mai ales acesta din urmă s'a bucurat toată viața-i de prietenia și iubirea poetului.

Vergilius însă nu s'a găsit niciodată bine în capitala lumii romane, deși o lăuda foarte mult. „Orașul căruia i se zice Roma, l'am socotit în naivitatea mea, asemănător cu Mantua noastră către care adesea, noi păstorii, o Meliboeus, mănăm melușei cei fragezi. Dar această Romă își înalță fruntea printre celelalte orașe, precum chiparoșii își ridică vârfulurile printre târâtoarele mlădițe“. Din Roma cea sgomotoasă și care-l înfricoșă aproape prin măriștea ei, Vergilius a plecat înapoi în satul său, după terminarea studiilor.

Aci, în liniștea desăvârșită, și pătruns de farmecul firii înconjurătoare, Vergilius va cânta iubirile și suferințele păstorilor. E drept că nu-i prea original în aceste Bucolice și e adevărat că e mai prejos decât Theocrit, modelul său grec. Dar nu-i mai puțin adevărat iarăși că, în ceiace privește sentimentul naturii, nimeni nu l'a descris mai bine ca Vergilius. Această calitate i'a apreciat-o în primul rând Assinius Pollio, prietenul lui August și al lui Antonius, literatul și criticul cel mai distins de pe atunci. După îndemnul lui Pollio, Vergilius a dat la lumină aceste Bucolice, în care l'a cântat pe acesta, pe August și pe alți fruntași din Roma, cari l'au ajutat în restriștea de mai târziu.

După bătălia dela Philippi, Vergilius a fost deposedat de mica sa moșioară. A recăpătat-o, dar i s'a confiscat din nou, pentru totdeauna. Poetul a plecat, plângând amar locurile pe care le iubise atât de mult. „Căsuța cea acoperită cu stuf, ulmii depe care cântau porumbeii sălbateci, caprele care pășteau pe stânci, gardul cel viu dela umbra căruia asculta cu atâta plăcere zumzetul albinelor, nu avea să le mai vază niciodată“.

Grație Bucolicelor, care au plăcut din ce în ce mai mult și mai ales grație lui Mecena, în cercul căruia intrase și care îl făcuse cunoscut și lui August, Vergilius a redobândit o altă moșioară lângă Neapole. În clima dulce de acolo care priia atât de mult sănătății lui șubrede, Vergilius a scris opera cea mai scumpă lui: Georgicele. Indemnat de Mecena, care voia să realizeze planurile lui August de reînălțare a agriculturii în Italia, Vergilius va celebra în acest poem toată măriștea muncii câmpenești. „Voi începe să cânt, o Mecena, ceiace face să rodească sămănăturile, sub ce constelație trebuie să întorci pământul și când se cade viții să o împletești pe ulm. Voi cânta apoi, cum trebuie îngrijiiții boii, cum trebuie crescută turma și câte trebuie făcute pentru albinele cele cruțătoare“. Timp de șapte ani a lucrat Vergilius la acest poem. Scriitori greci, romani și carthaginezi, experiența poetului, mai presus de toate, au fost izvoarele care au îmbogățit acest sublim poem. Tablourile pașnice și sănătoase ale traiului câmpenesc, contopirea omului cu natura în mijlocul căreia trăește, sunt descrise în mod magistral. „Ce fericiți ar fi agricultorii, dacă ar ști să se bucure de bunurile lor!“ Frumusețea Italiei, bogăția câmpiilor ei sunt cântate cu entuziasm. „Nici pământul cel prea bogat în păduri al Mezilor, nici frumosul Gange și Hesmos-ul care rostogolește în undele-i tur-

buri aur, nici Bactriana, nici India și nici Arabia cea cu nisipul bogat în tămâie nu merită laudele cuvenite Italiei. Ele sunt pline de roadele cele grele și de licoarea lui Bachus. Pe ele cresc măslinii și turmele cele rodnice”.

După ce a cântat, ca nimeni altul, viața poetizată a păstorilor, după ce a lăudat în termeni ditirambici fericirea liniștită a țăranilor Italiei, Vergilius va celebra și gloria-i istorică. Eneida va fi cea mai frumoasă epopee națională din cele scrise înainte și după el. Precum în războaiele punice, asprii și modeștii țărani romani, învingând pe Anibal, făcuseră din Italia cea mai glorioasă țară din lume, tot așa fiul unui țăran dela Andes va cânta în chip neîntrecut originile și vechile începuturi ale Romei. Orice Roman putea să citească cu mândrie Venirea lui Eneas în Italia, războaiele lui cu Turnus și întemeierea vechei Alba, strămoașa Romei. Câtă mândrie națională și câtă noblețe sufletească nu se desfășură din această epopee! „Tu adu-ți aminte, Romane, că ești menit a conduce popoarele! Arta ta de căpetenie va fi impunerea păcii, cruțarea celor supuși și războirea cu cei trufași”.

Cu ce orgoliu trebuie să fi ascultat August versurile acestea care sunau ca niște profeții din gura poetului: „Se va naște din obârșia troiană frumosul Cezar care va întinde granițele imperiului până la ocean și faima lui până la astre”.

În adevăr, gloria Romei este hotărâtă de mult în cartea destinelor. Jupiter îi făgăduise „domnie nemărginită” și se ținuse de cuvânt. Enea, eroul pios și uman va fi maestrul care va schița acel cadru, înlăuntrul căruia se vor mișca toți făuritorii gloriei romane: bunul tată Anchise, respectuosul Iulus, pasionata Dido, sălbatecul Turnus, copilul-minune Marcellus și în urmă Cezar și August. „Faceți loc, scriitori romani, faceți loc și voi Grecilor: ceva mai măreț decât Iliada ia ființă acum”. Vestind astfel apariția Eneidei, poetul Propertius nu exagera deloc. Ca un coronament al Bucolicelor și Georgicelor, prin Eneida, Vergilius completase acel măreț colier cu care împodobise pentru totdeauna statuia cea măreață a Italiei.

La vârsta de 51 de ani, modestul aed care cântase lucruri așa de minunate, se stinse la Brundisium, la anul 19 înainte de Cristos. Se întorsese bolnav dintr'o călătorie în Grecia, unde voise să vadă locurile pe care le descrisese în epopeea lui. A murit regretat de toată lumea cultă a Romei. Scriitorii din cercul lui Mecena, în frunte cu poezii Varius și Horațiu l'au regretat amar, iar publicul din capitală nu mai avea să vază pe acel tânăr înalt și brun care pășea timid și stângaciu pe străzi și se ascundea prin ganguri, oridecâteori privirile pline de admirație se îndreptau asupra lui.

Într'un mormânt mic, pe drumul Neapolului, fusese închisă cenușa ilustrului poet al Romei. La acest mormânt veneau să se închine patrioții și scriitorii romani și înaintea locului acesta se vor închina în curând și toți acei, cari după 2000 de ani, îi vor proslăvi din nou memoria. Acolo, pe lângă fiii Italiei, a cărei glorie și simț național le-a cântat așa de fermecător, se cade să-și aducă prinosul lor de admirație și toți acei cari gustă din natură frumosul ei simplu, iar din sufletul omenesc eterna-i duiosie.

CÂND VOR ZBURDA PRIN PAJIȘTI...

DE

ZAHARIA STANCU

Când vor zburda prin pajiști cârlanii goi și iezii
La caprele roșcate vor suga îngenunchi,
Sau poate când țăranii strâng poamele livezii
Și le adună'n coșuri mânunchi lângă mânunchi,

Ori într'un miez de vară când se doboară grâul,
Când sus la munte ursul stă smirnă'n smeuriș,
Când bivolul nu cearcă să năpustească râul
Și vulpea se strecoară prin ierburi pe furis,

Când vrei de o fântână ca vântul să te-apropii
Și 'ntind căerii'n câmpuri peste miriște nada,
Când vânătorul tună în prepeliți și dropii
Sau bate, după iepuri, cu cismele zăpada,

Tu, în cetatea albă, de vei primi o veste
Să nu-ți mânănești obrazul, nici semn să-ți pui la prag:
Voi luneca din viață cu îngeru'n poveste
Având mereu pe buze tot numele cel drag...

ACUM CÂND UMBLU SINGUR...

Acum când umblu singur, pe unde-alt'dată doi,
Aș vrea să-mi fii pădurea cu frunze vii și noi
Pe unde aleargă ciute și-și au sălaș vultanii,
De unde rupe râul, spre șesuri, bolovanii, —
Răzorul cu petunii și busuiocul sfânt
Pe care-l crește ploaia și snağa din pământ,
Șuvoiul dimineții ce'n iureș de lumină
Deșteaptă stupii harnici și zumzetu'n grădină,
Plopul ce'n frământare cu sufletul se'ntrece,
Izvorul care-mi cântă în mâini, cu șopot rece,
Ori plumbul ce topit în amfore cerești
Mi-ar arde trupu'n care drăcește clocotești...

LUCEAFĂRUL ROȘU...

(DUPĂ SERGHEI ESENIN)

Câmpul cules, codrul pustiu,
Stuhul alungă stol cenușiu.
Munții sunt fier, balta aramă,
Soarele'n ceață e scamă.

Drumul se'ngroapă, rămă, sub frunză.
Urmele dragi au să se-ascunză,
Fulgeră'n inimă și cade sub stâncă
Cerul mărunț în apa adâncă.

O, și eu singur aseară-am văzut:
Luceafărul roșu coborâ tăcut
Și ca un mânz sălbatic se 'nhămă
La sania mea, la sania ta...

E M A U S

MISTER PASCAL ÎN CINCI STĂRI

DE

PAUL STERIAN

LA EMAUS. — *Interior care ține să respecte adevărul istoric, deși pe peretele din dreapta stă scris pe două tăblițe: «english spoken» și «on parle français». O masă triunghiulară și două bănci formând unghi, în colțul din stânga. Tot în stânga, în perețele din fund, o fereastră lasă să treacă lumina. În fund, spre dreapta, intrarea în han. O ușă deschisă în peretele din dreapta, dă spre bucătărie. Se înserează. În odaie nu e nimeni încă.*

I

PASTORUL AMERICAN ȘI DOMINICANUL *se ivesc încadrați în fereastră, ca și cum s'ar despărți de Strein; apoi, mergând mai departe, se opresc iarăși, deastădată în dreptul ușii de intrare care e larg deschisă.*

DOMINICANUL (*pregătindu-se să dea mâna cu Streinul, insistând totuș*). Rămâi cu noi căci este seară și s'a lăsat ziua.

PASTORUL. Bine zice sfinția sa, rămâi cu noi, să te odihnești peste noapte.

STREINUL (*după port și după înfățișare, pare a fi un arab de neam*). Țineți atât de mult să rămân cu voi? (*intră în odaie, spre a rămâne cu ei*).

PASTORUL. Observ, dacă văd bine prin întuneric, o masă 'n colț. Acolo cred că putem să ne așezăm și să vorbim nesupărați de nimeni. Și chiar să luăm cina în toată liniștea.

DOMINICANUL. Ai dreptate, domnule pastor. (*Se îndreaptă împreună cu Streinul spre masa din colțul odăii*).

PASTORUL. Între timp eu mă voi ocupa de cină. Văd o ușă 'n dreapta. Bănuiesc că e bucătăria. Voiu comanda un prânz strașnic, după foamea noastră! Lăsați deci pe mine! Nu trebuie să aveți nici o grijă!

DOMINICANUL (*cu îngăduială*). Fără îndoială; fără îndoială!

PASTORUL (*intră în bucătărie*).

DOMINICANUL (*către Strein*): Vă rog să nu vă supărați, Domnule, însă, înainte de cină, obicinuiesc, potrivit regulilor cinului meu, să-mi fac rugăciunea.

STREINUL (*liniștit*) Nu e nici o supărare !

DOMINICANUL (*se'ntoarce cu spatele spre Strein, începând să murmure o rugăciune*).

STREINUL (*îl privește cu foarte multă liniște și cu foarte multă îngăduială*).

PASTORUL (*ieșind din bucătărie, către hangiu*) : Va să zică suntem înțeleși ?

HANGIUL. Nu aveți nici o grijă, excelență ! Serviciul nostru este recunoscut în toată lumea. Vă aflați aci în hanul cel mai vechiu nu numai din localitate și din întreg ținutul, dar, pe Dumnezeuul meu de creștin pravoslavnic, în cel mai vechiu și mai vestit han din lumea întreagă, dacă nu și din univers !

PASTORUL (*mirat*). Cum asta ?

HANGIUL (*cu un aer important și misterios*). Sunteți aci, domnule, în vestitul han din Emaus, unde s'a întâmplat minunata arătare a Domnului nostru Iisus Hristos. Aci a cinat El, după înviere împreună cu doi dintre învățăceii săi, dintre cari unul de pe nume Cleopa !

PASTORUL (*interesat, curmând vorba hangiuului*). Cunosc povestea foarte bine. Ne îndreptam chiar spre Emaus pentru a vizita acest han, dar nu știam că din întâmplare am dat chiar peste locul unde s'a întâmplat minunea, potrivit legendii !

HANGIUL. „Locul“ e puțin zis, Domnule. Este însuș hanul cu pietrele și cu zidurile lui veritabile. Priviți vă rog, aceste ziduri nu au bătrânețea a două mii de ani aproape ?

PASTORUL (*mișcat*). Dacă e adevărat ce zici, atunci mare este clipa ce o trăiesc acum ! (*scoate un carnet și notează cu febrilitate*), (*către ceilalți*) : Domnilor, iată o zi mare pentru noi ! Ne aflăm în însuș hanul din Emaus unde se spune că a apărut Iisus Hristos ucenicilor săi.

DOMINICANUL (*ridicându-se*). Mulțumesc Domnului că mi-a îngăduit să intru sub acest acoperământ.

STREINUL (*stă liniștit la locul lui*).

PASTORUL (*așezându-se la masă și punându-și șervetul la gât*). Îmi amintesc, cu acest prilej, o anecdotă foarte interesantă ! Un prieten, pastor englez, a fost condus de ghid într'o casă unde se spune că a avut loc minunea care l'a hotărît pe Sfântul Petru să înceapă a predica și la păgâni. După ce i-a arătat ghidul toate odaile, și după ce a stat în odaia cu pricina vre-o douăzeci de minute, uitându-se în toate părțile și scormonind toate lucrurile de acolo, prietenul nostru se adresă cu asprime către ghid : „Bine domnule, dar unde-i minunea ?“ Ha ! ha !

HANGIUL (*care se apropiase de masă, între timp, aducând o lumânare*). Ha ! ha !

DOMINICANUL (*onctuos, către pastor*). Dacă ar fi avut prietenul dumitale inima sfântului Petru, de sigur că ar fi văzut și minunea. (*către Strein*) : Nu-i așa, Domnule ?

STREINUL (*liniștit*). Ai dreptate.

HANGIUL (*se depărtează râzând încă*). Să văd minunea ! Ha ! Ha ! ha !

II

PASTORUL. Și totuș, cine știe dacă a fost adevărată toată această apariție ? Minunile se explică în ziua de azi prin halucinație, care poate fi tot atât de bine individuală ca și colectivă.

DOMINICANUL. Domnule pastor, slabă trebuie să fie credința care se mulțumește cu asemenea explicații !

PASTORUL (*îngăduitor*). Dar de unde putem ști cu siguranță ce s'a întâmplat acum două mii de ani ? Cine poate afirma cu tărie că totul e adevărat ?

STREINUL (*cu modestie, însă neadmițând replică*). Și totuș trebuie să fie adevărat!
PASTORUL (*cu mirare*). Trebuie?

STREINUL (*schimbând vorba*). Dar despre ce vorbeai în timp ce v'am întâlnit mergând? Păreați foarte aprinși în discuție?

PASTORUL. Despre ce puteam vorbi, mergând prin locurile acestea? Despre Iisus din Nazaret, de bună seamă, care era un profet puternic în fapte și în cuvinte înaintea lui Dumnezeu și în fața întregului popor din părțile acestea, acum două mii de ani.

DOMINICANUL. Revin la discuția noastră de adineaori, domnule pastor! Nu era numai un puternic profet, Acela! (*către strein*). Vorbeam de felul în care preoții și mai marii poporului L-au judecat și L-au dat ca să fie răstignit. Au trecut mai bine de o mie nouă sute de ani de atunci!

PASTORUL. Toți nădăjduim că El va învia a treia zi și că va dezrobi Israelul, însă, cu toate acestea, orice s'ar zice, cele trei zile au trecut fără ca să se întâmple nimic.

DOMINICANUL. Dar nu e mai puțin adevărat că vre-o câteva dintre femeii au fost foarte minunate, când, ducându-se la mormânt a treia zi după îngropare, disdedimineață, n'au mai găsit trupul Lui acolo. Atunci aceste femeii s'au înapoiat la ai lor, spunând că îngerii li s'ar fi arătat, vestindu-le că El era viu. Câțiva dintre cei ce se aflau printre cei ce le ascultau, au mers atunci la mormânt și au găsit totul cum spuneau femeile.

PASTORUL. Dar pe El nu L-au văzut!

DOMINICANUL (*cu părere de rău*). De astă dată nu te mai pot contrazice, domnule Pastor!

STREINUL (*isbucnind*). O, oameni fără înțelegere! De ce întârzie inima voastră să creadă ce au spus profeții?

DOMINICANUL și PASTORUL (*îl privesc cu multă mirare*).

STREINUL (*cu autoritate*). Nu trebuia ca Hristosul să sufere aceste lucruri și să intre astfel în Slava Lui?

DOMINICANUL (*mirat, neputându-și reveni în fire*). Ați studiat teologia creștină?

STREINUL. Nu.

DOMINICANUL. Mirarea mă cuprinde totuș! Explicați întâmplarea, cum să spun... cu foarte multă autoritate!...

STREINUL (*vrea să continue, însă...*)

HANGIUL (*îl întrerupe, aducând la masă*). Poțiți, excelențele voastre, beafsteckul cel mai bun ce se găsește în țara făgăduinții, a laptelui și a mierii! Animalele sunt îngrașate cu un dohot special pentru beafsteck, potrivit unei rețete date de un cucernic episcop care a păstorit aci mai demult. Turiștii cari colindă această țară sunt întotdeauna destul de infometați. (*râde, mulțumit de ce-a spus*). Nu?

DOMINICANUL. Mult mai sacrifică omul pentru pântec! Nu-i păcat de atâta măcelărire de animale nevinovate pe care le înghițim de cum ne înțarcă?

STREINUL. Nu ce intră în gura omului spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură!

DOMINICANUL (*din nou surprins*). Cunoașteți foarte bine Evanghelia creștină!

STREINUL (*cu un zâmbet*). Da!

III

PASTORUL. Totuș, pe mine vorba hangifului m'a isbit drept în piept. Ah, nu înțeleg măcelărirea aceasta a animalelor de către oameni, a oamenilor de către moarte. Mă îndurereză neînchipuit de mult viața aceasta plină de dureri. Religia noastră ne învață că a venit în lume însuș Mântuitorul lumii. Inșă, cu toată trecerea lui pe acest

pământ, toate au rămas neschimbate! Nu pricep de loc pentru ce a venit Mântuitorul, dacă lumea înnoată mereu în aceleași vecinice nenorociri și dureri.

DOMINICANUL. Cine ți-a spus dumitale că Hristos a venit să aducă Raiul pe pământ? Și apoi, dacă nenorocirile bat omenirea, de sigur că omenirea merită să fie bătută. E simplu, domnule pastor!

PASTORUL (*oarecum atins*). Unde ai văzut dumneata, părinte, că nenorocirile aleg vreodată capul pe care să cadă? Și dacă într'adevăr aleg, apoi alegerea aceasta se face mai întotdeauna în persoana ființelor celor mai alese și mai cucernice. D-ta, care stai închis în mânăstirea d-tale, poate n'ai avut prilejul să faci această observație, însă sunt sigur că toți ceilalți cari nu trăiesc, iartă-mă, părinte, dacă îndrăsnesc să o spun, cu capul în nori, au văzut întotdeauna că o viață de nenorociri și de dureri este răsplata oricărui suflet mai bun.

DOMINICANUL. Da, dar această viață de nenorociri este o mare binefacere pentru asemenea suflet.

PASTORUL. Nu-mi va intra aceasta niciodată în cap! Și, ca să nu mai ocolesc, am să ajung chiar în inima învățaturii lui Iisus.

STREINUL (*cu un surâs*). Să vedem!

PASTORUL. Parabola fiului risipitor m'a zăpăcit întotdeauna. Când fiul risipitor se întoarce acasă prăpădit și pocăit ce-i drept, tatăl pe el îl îmbracă în hainele cele mai alese, îi pune în deget inelul de aur și înjunghie pentru el vițelul cel gras, lucruri ce nu le-a făcut niciodată pentru fiul cel mare, cel drept credincios care a stat lângă tatăl întotdeauna. Acesta este soarta oamenilor dreți și credincioși. Această nedreptate din partea lui Dumnezeu nu e strigătoare la cer?

STREINUL. Nu blestema pe Dumnezeu, nesocotitul! De ce înjosești pe fiul cel mare? Uiți oare că, îndată ce află fiul cel mare că risipitorul s'a pocăit și s'a întors acasă, el aleargă numaidecât la tatăl și-i spune: „Tată, mă bucur împreună cu tine că s'a înapoiat fratele acasă. Imbracă-l în haina cea bună, ține inelul ce mi l-ai dat, dă-i-l lui de astă dată și așează-l în capul mesii, lângă tine! eu mă mulțumesc să stau mai la oparte, să văd numai bucuria voastră. Greșit-a fratele meu față de tine. Nu-l pedepsi. Iau asupra-mi greșelile și pedeapsa lui. Îmi pun în cap cenușă și mă pocăiesc pentru păcatele lui, sărmanul. Și astfel voiu sătura dreptatea care cere să fie împlinită, plătind eu pentru el și pentru dreptatea care își are tronul în însăși inima ta și ne vom bucura apoi împreună de revenirea scumpului nostru fiu și frate.

DOMINICANUL (*plin de încântare, a ascultat atârnat de buzele Streinului*). Domnule; ne înveți mai bine de cât doctorul serafic și angelic împreună! Inima mea tresaltă auzind cuvintele tale. Ești catolic?

STREINUL (*zâmbind*). Nu!

PASTORUL. Protestant?

STREINUL (*acelaș joc*). Nu!

DOMINICANUL. Ortodox?

STREINUL. Nu!

PASTORUL. Atunci.

DOMINICANUL. Ești mai catolic decât Papa!

PASTORUL. Mai protestant decât Luther?

DOMINICANUL. Mai ortodox decât cele șapte sinoade ecumenice!

STREINUL (*zâmbeste*).

DOMINICANUL. Totuși îmi pare că nu ești diavolul!

STREINUL. Adevăr zic vouă!

PASTORUL. Nu mai înțeleg nimic!

STREINUL. Ah, oameni neînțelegători! Unde vă e inima? (*ridicând mâinele, i se vedea podul palmelor și în acelaș timp i se desface cămașa la piept*).

DOMINICANUL. (*foarte mirat*). Ce sunt semnele din podul palmelor?

PASTORUL. (*acelaș joc*). De ce sub coastă ai semn?

STREINUL. Am fost rănit în războiul cel mare de două gloanțe, iar sub coastă e o străpungere de baionetă!

DOMINICANUL și PASTORUL. Dar nimic nu mai înțelegem!

STREINUL. (*descurajat*). Ah!

IV

PASTORUL. Ai cuvântat foarte frumos, însă nu ai răspuns deadreptul la întrebarea mea. Uite, când te ascult, simt cum arde inima în mine. Fă bunătatea și mă învață! Nu poți să-ți închipui cât mă chinuiesc lucrurile acestea. De ce atâta suferință? Când voi putea să știu?

STREINUL. Fericiți cei săraci cu duhul.

UN GLAS DIN AFARĂ. Ha! ha! ha!

PASTORUL. De ce atâta suferință? De ce atâta plâns?

STREINUL. Fericiți cei ce plâng!

UN GLAS DIN AFARĂ. Ha! ha! ha!

PASTORUL. De ce trebuie să plătească cei mai aleși și mai buni!

STREINUL. Fericiți veți fi când vă vor bate și vă vor goni și vă vor răstigni pentru mine!

UN GLAS DIN AFARĂ. Ha! ha! ha!

(*Nebunul intră cu gesturi desordonate*).

NEBUNUL (*îndreptându-se spre casă*). De ce mă chinuiești? Lasă-mă în pace, lasă-mă în pace.

DOMINICANUL și PASTORUL (*se ridică în picioare, înapăimântați*)

DOMINICANUL. Sărmane frate, cine te va vindeca pe tine?

STREINUL. Încearcă!

DOMINICANUL. Cum pot eu aceasta?

STREINUL. Nu poți face zilnic în numele Celui ce te-a trimis? (*cercetându-l*).

DOMINICANUL (*zguduit de friguri, ia mâna nebulului*). Frate, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, pacea fie cu tine.

NEBUNUL (*venindu-și în fire, vindecat, încet*). Unde mă aflu? Cine sunteți voi?

PASTORUL (*scos din fire*) (*strigă nemaiputându-și opri vorbele*). Miracol. Nebunu și-a venit în fire. Minune, minune. A ascultat de vorbele preotului.

DOMINICANUL (*uitându-se bănuitor la strein*). Cine ești tu?

HANGIUL (*intră repede pe ușă, fugind spre bucătărie*). Un lepros, un lepros intră în casă la mine!

LEPROSUL (*intră pe ușă, încet*). Simt că aci se află leacul, simt într'un chip tainic că mântuirea mea este aci!

PASTORUL. O, cine îl va vindeca pe acest nenorocit?

STREINUL (*poruncitor*). Încearcă!

PASTORUL. Cum voi putea?

STREINUL. Greu e să împlinești ceva în numele celui ce-L iubești?

PASTORUL (*se apropie de lepros îmbrățișându-l*). Frate, în numele lui Iisus vindecă-te.

HANGIUL (*care se apropiase între timp*). Minune, semnele boalei au dispărut!

NEBUNUL și LEPROSUL (*cad la picioarele celor doi*).

DOMINICANUL (*ridicându-i*). Nu pe noi ne slăviți, ci pe Domnul!

LEPROSUL. (*Care e Domnul?*) (*arătând spre strein*). Domnul acesta?

DOMINICANUL Copilule, îți vorbesc de Domnul nostru Iisus Hristos care e în ceruri!

STREINUL (*zâmbește*).

NEBUNUL (*insistă vrând să fie sigur, arătând spre strein*). Nu Domnul acesta?

HANGIUL (*împingându-i încet spre ușă*). Haide, haide băieți, lăsați pe domnii în pace. Mulțumiți lui Dumnezeu care s'a milostivit de voi. Domnii trebuie să mănânce.

NEBUNUL și LEPROSUL (*ies încet ținându-se de mână*). (*Întrebându-se reciproc și nevenindu-le să creadă* :) Nu Domnul Acela?

V

PASTORUL. Are dreptate hangiul: ba stând de vorbă, ba cu oamenii aceștia beafstekul s'a răcit deabinelea. E vremea să mâncăm!

STREINUL. Adevărat, e vremea să mâncăm! (*ia pâinea, o rupe în două și dând mulțumită lui Dumnezeu, o împarte celor doi însoțitori*). Luați, mâncați... (*în timp ce spune vorbele acestea dispăre ca prin farmec*).

PASTORUL, DOMINICANUL și HANGIUL, (*plini de mirare, de teamă și dragoste, cad în genunchi*). Era El!

DOMINICANUL. Semnele din podul palmelor!

PASTORUL. Cuvintele lui care ne umpleau inima de foc!

DOMINICANUL. Cina cea de taină! Disparația Lui!

HANGIUL. Domnule american, D-ta ai fost mai fericit decât prietenul D-tale englez! Dumneata ai văzut și minunea!

PASTORUL (*ridicându-se*) Cât îmi ceri ca să-mi vinzi hanul?

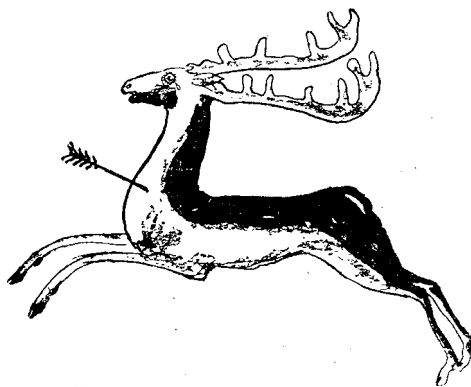
HANGIUL. Nu e de vânzare. E moștenire din tată'n fiu!

DOMINICANUL. Ave Maria... (*rămâne în genunchi*).

PASTORUL. (*notează cu febrilitate în carnet*). Astăzi fie în urma unei halucinații..

HANGIUL (*se ridică și începe să strângă masa*).

C O R T I N A

C A N T E C

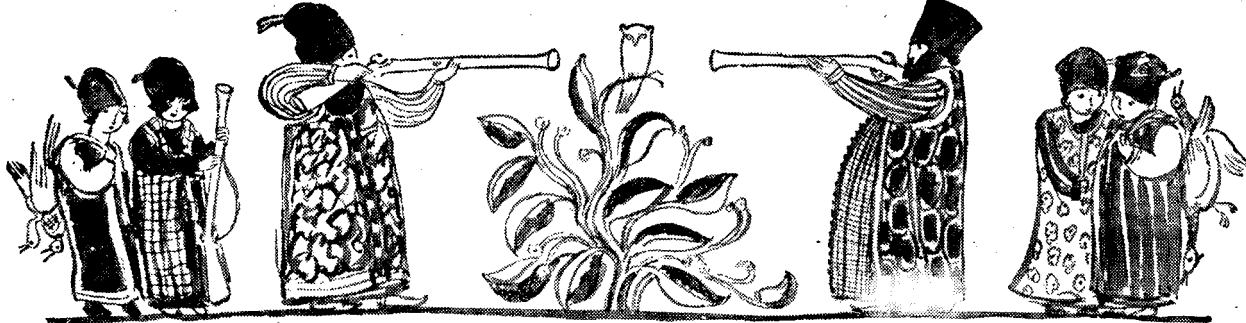
DE

ION MARIN SADOVEANU

Pe cărarea-întunecată și greoaie
Sint muzica jilavă, ca o ploaie,
Și firul melodiilor subțiri
De-încheeturi îmi leagă trandafiri.

În jumătăți de cerc, pe unde,
Cad clipele, cu vâslele rotunde
Și Timpul, șerpuit prin stânci de lână,
Imi trece-gât de lebadă subt mână!

A M U R I T M A M A

DE

MIRCEA DAMIAN

Gândul ăsta mi-a venit fără să-l caut, pe când mă aflam la un prieten. Eram abătut și trist.

— Ce ai, dragă? — m'a întrebat amicul.

— Nu știu! — și oftai.

— Ești bolnav?

— Nu.

— Ți s'a întâmplat ceva?

— Nimic.

— Ești îndrăgostit?

— Aș!

— Atunci?!

— A murit mama!

Prietenul se 'ntristă sincer.

— Când a murit?

— Eri.

— Ai primit telegramă?

— Da.

Telegramă nu primisem, iar pe mama n'am cunoscut-o, fiindcă a murit la o săptămână după ce m'a născut.

— Sărmanul meu prieten! — și mă îmbrățișă.

Mai întâi îmi veni să râd. Apoi mă emoționai și plânsei.

— Te duci la înmormântare?

— Eu?! Ce să caut?!

— Nu știu... Am întrebat... Dar eu ce să caut?!

Prietenul mă privi îndurerat și rosti, mai mult pentru sine, o cugetare: „Durerea e unicul sentiment nemărginit și etern!“..

— Curaj, dragă.

Iarăși îmi veni să râd; — și iarăși plânsei.

— Când pleci?

— Unde?!

— Acasă... La înmormântare

— Astă seară.

— Să te 'nsoțesc la gară?

— Dacă vrei... Dar nu știu cu ce tren plec, și nici pe care linie.

M'am întors acasă și mai întristat, și m'am pregătit de plecare. Mi-am pus doliu la brațul stâng și la pălărie, am cumpărat batiste cu chenar negru și cravată neagră, am îmbrăcat haine negre și pantofi de lac negru...

Eram înalt și slab și mohorit și grav.

— A murit mama! — șoptii înduioșat.

Când am ajuns pe peronul gării, trenul se pusese în mișcare. Am luat-o la fugă și m'am agățat de bara ultimului vagon. Conducătorul mă lămuri că trenul mergea la Chișinău, eu luasem bilet pentru Cluj și trebuia să mă duc la Craiova.

— La Chitila vă coboriți.

Am așteptat o oră trenul de Craiova, gândindu-mă la moarte, la mama pe care n'o cunoscusem, la Dumnezeu și la trenul de Craiova.

M'am suit în tren, uitând să schimb biletul și să iau altul pentru Craiova.

— A murit mama! — îi spusei conducătorului, îndurerat și trist.

Omul mă privi cu milă, se'nduioșă, plânse și uită să-mi ceară biletul pentru control. Era beat?!

— Când a murit? — mă întrebă ștergându-și lacrimile.

— Aseară... la câteva zile dupăce m'a născut... am primit telegramă...

— Eh, să ferească Dumnezeu... Biletele, domnilor!

Se îndepărtă clătînându-se.

Eu rămăsei clătînându-mă.

Intrai apoi într'un compartiment și m'așezai pe canapea, citind anunțurile mortuare din gazetă. Dedesubtul unei cruci, găsii numele mamei: „Ecaterina Costescu“. Știam precis că pe mama o chema Costescu, fiindcă tot așa mă chiamă și pe mine. Dar numele de botez al mamei, pare mi-se că era Elena, nu Ecaterina... Parcă așa stă scris pe crucea dela mormântul ei... Izbucnii (râs?! plâns?!):

— Ha-ha-ha-haaa... pardon... scuzați vă rog...

Și eșii pe culoar.

În compartiment mai era o pereche tânără și-un copil.

Doamna șopti:

— I-a murit nevasta!

Domnul vorbi ceva mai tare:

— I-a murit logodnica!

Copilul oftă:

— I-a murit mămica!

Îmi simțeam sufletul îndurerat. O durere care voia să râdă și să urle; să mă tăvălească pe jos și să m'arunce, hohotind, pe fereastra vagonului.

— A murit mama!

Copilul din compartiment, răspunse ca un ecou:

— Am ghicit eu!

Și copilul râse, de bucurie c'a ghicit. Apoi se'ntristă și plânse...

Măsurai de câteva ori culoarul și intrai în cabinetul de toaletă. O figură macabră, cu privirea încruntată și cravată neagră la guler alb, îmi răsări drept în față. Am trântit ușa tremurând. Apoi am deschis-o încet și m'am strecurat pe furiș, înlăuntru. Domnul de care mă speriasem eram eu, în oglindă.

Eu eram?!

Ridicai în sus, mâna dreaptă. Ridică și el în sus, mâna stângă. Apoi lăsarăm amândoi deodată mâinile să alunece pe apele oglinzii..

Eram eu ?!

Răsu-lai ușurat și zâmbii. Așa credeam, că zâmbesc. Capul de mort din oglindă rânjea însă cu dinți strălucitori și mari. Avea ochii fixați în ochii mei. Buzele începură să-i tremure și-i tremura și corpul. Din ochii adânci și înțepeniți sub sprincenele încrun-tate și drepte, se prelinseră două lacrimi.

— Mama... a murit!...

M'auzii.

Dar mi se păru că vocea vine din oglinda, care-mi arăta un chip fioros, tragic și ridicol. Chipul acela nu semăna cu mine...

Am eșit clătînându-mă și m'am prăbușit pe strapontina din colțul vagonului. În mine hohotea plânsul. S'au hohotea râsul?!..

— Craiova, 5 minute, domnilor!

M'am îndreptat pe jos spre casă. În drum am întâlnit pe frate-meu, care rămăsese corgient la istorie fiindcă nu știuse în ce an a murit Ștefan cel Mare. După ce ne îm-brățișarăm îl întrebai trist:

— Când a murit?

— În anul 1504! — răspunse el, prompt.

— Nu te întreb când a murit Ștefan cel Mare, dragul meu;—ci când a murit mama.

— În...

Și tăcu, foarte încurcat.

Apoi:

— Nu știu, crede-mă. De când am rămas corigent la istorie mi s'a întipărit atât de adânc în minte anul morții lui Ștefan cel Mare, încât nu mi-a rămas în cap niciun loc pentru alt an de naștere sau de moarte. Atâta știu în materie de cifre: 1504.. M'am născut în anul 1504.. Tu te-ai născut în 1504.. Suntem în anul 1504.. Totul se petrece în anul 1504.. De unde vrei să știu în ce an a murit mama ta?!

„Mama ta“.

Așadar, eu nu eram frate cu frate-meu?!

Mă scuzați hohotind de râs:

— Pardon! Credeam că ești frate-meu! — și mă'ndepărtai aproape fugind.

— E nebun! — auzii.

Acasă, mă întâmpină tata, foarte surprins de înfățișarea mea.

— Ce-i cu tine?! mă întrebă.

— Ați înmormântat-o?

Vocea îmi tremura și ceva mă dureau în suflet.

— Pe cine să înmormântăm!?

— Pe mama.

Tata mă privi îngrijorat și tăcu. Apoi mă luă prietenește de braț și mă conduse în odaie. Frate-meu cu care mă întâlnisem în oraș (mi-adusei aminte că mi-i frate vitreg) veni și el; și intră și bunicul. Li privii pe rând, cu ochii împăenjenți de lacrimi. Apoi mă uitai în sus, pe pereți; mama îmi zâmbea duios, dintr'un portret cu rame bronzate.

— Mamă!

Și căzuți în genunchi, izbucnind în plâns cu lacrimi multe. Tata vru să mă ridice.

— Lasă-l! — îl opri bunicul. Lasă-l să-și jelească mama... Că n'a cunoscut-o...

PRIETENILOR, PENTRU COPILUL MORT

DE

A. POP MARȚIAN

E primăvară, prieteni...
Din pământul umed, copilul vostru se'mparte florilor,
și rădăcinile sug oasele lui ca fântânile..
În primăvara cealaltă i-ași deslușit pe cer sborul cocorilor —
iar mie, cel mai urit dintre toți, îmi cerea să fiu câinele,
și se 'nneca de răs când îi lătram picioarele și mânille.

Pipăia frunțile mieilor când le răsăreau cornițele
ca mugurii — și culegea în palme ochii-Domnului
când dormeau în corole clătînând romanițele:
leagănele 'nflorate — clopotele soarelui — ale somnului.

Peste apele luminate ale ochilor lui, într'o noapte
au crescut, întunecate, două pansèle —
în colțul gurii îi rămăsese o picătură de lapte...
Mănuțele se topesc în pământ, cu noaptea pe ele —
Un câine negru și mut — întunecatului lui paznic de veci —
îi linge de-atunci picioarele reci...

E primăvară — ploile spală 'n pământ oasele-i mici —
azurul ochilor lui luminoși se urcă prin flori
— stânjenei și aglici —

și peste cruci, peste primăvară, pe apele moi,
inimile voastre goale caută pe Dumnezeu nemișcat.—
Ochii goi...

Toate cresc înspre cer — luminile, florile,
gândurile oamenilor, amurgul, zorile —
doar gândurile voastre se 'ntorc în cerc ca vâtorile —
și lumina zilelor voastre arde în jos, ca stelele —
ca flăcările lumânărilor, întoarse de vânt —
spre copil — în adânc — spre veșnicia lui de pământ.

E primăvară, prieteni. Din somnul pământului
copiii vorbesc cu îngerii, — prin trâmbițele florilor —
din stupii pădurilor — din arama zorilor —
și din limbile de clopot ale vântului...

E primăvara copiilor din sânul pământului...

TIP ȘI TOP SAU FRAȚII INAMICI

DE

CESAR PETRESCU

A treia oară, madam Vlădoianu făcu un semn disperat, rugător și mut, spre invitații săi din celălalt capăt al mesei, și a treia oară implorarea rămase fără efect.

Nu se adresa cu toate acestea unor făpturi cu inima împietrită. Nici nu repeta cumva vre'un gest misterios, ca pantomima după care se recunosc și se indentifică numai francmazonii inițiați din cele cinci continente. Doamne ferește! Conmesenii erau cu toții oameni de inimă și săritori la aman. S'ar fi aruncat până la unul, cot la cot, prin foc, prin apă și prin sabie, dacă madam Vlădoianu le-ar fi cerut asemenea dovadă de prietenie sau le-ar fi pus la încercare spiritul de jertfire. Iar semnul de rugare mută, era cum nu se poate mai lesne de înțeles chiar pentru mîntea unui copil.

Să procedăm prin eliminare.

Cele trei degete adunate, nu se pregăteau să înceapă semnul sfintei cruci. Era vizibil. Nu se pregăteau nici să presare o sare nevăzută peste vre'un fel de bucate, cum fac țărani la prânzurile lor rustice și neutilate. Era și aceasta evident. Și ar fi fost de altminteri surprinzător, dela o persoană atît de bine crescută ca madam Vlădoianu, la o asemenea masă cu tacâmuri de argînt greu și cupele din cel mai pur cristal.

Semnul celor trei degete cu intermitență strânse, destînse și suspendate în văzduh, nu rămânea decît cu a treia și singura justă interpretare. Era un simplu apel la para soneriei atârnată în șnur din tavan, într'o regiune inaccesibilă gazdei, captivă în jâlțul din cestălalt capăt al mesei.

Apelul desnădăjduit se pierdu încă odată fără să stârnească pe cineva. Nici un oaspe nu-l luă în seamă. Nimeni n'avea ochi de văzut și urechi de auzit aceasta. Toți discutau cu aprindere problema arzătoare a ordinei de succesiune în monarhiile constituționale. Îndârjiți în opiniile lor crunt intransigente, (fiecare decis să nu cedeze un pas adversarului), nu observau că răstîmpul între feluri se distanțase, anormal și alarmant, pentru o masă cu tradiția atît de stîlată ca aceea a doamnei Eliz Vlădoianu.

Își smulgeau cu aviditate argumentele de pe buzele interlocutorului devenit inamic din senin, și le aruncau reciproc în obraz cu înverșunarea unor proiectile de asalt, se priveau agresiv, cu milă, ură și scârbă, iar la considerațiuni generale de drept constituțional, anexau cu perfidie aluzii și insinuări de ordin strict personal, la incapacitatea de pri-

cepere, la slăbiciunile tănuite și la cîneștiece presupuse interese ale aduersarului cu părere opusă, încât discuția înveninată părea gata să despice din clipă în clipă dușmănie neîmblânzită, până la moarte, între prieteni care se socoteau cu un ceas înainte legați până la capătul vieții.

Era o desbatere după chipul și atmosfera acelei epoci de întâmplări turburi, când țara se întărătase în două tabere: pentru sau împotriva unui craiu pribegit în surghiun.

Madam Eliz Vlădoianu își astupă cu oroare urechile, să se izoleze de acest vacarm fără precedent sub coperișul său pașnic, minunându-se prin ce necruțătoare molimă prânzu-i lunar cu invitați de rasă, se transformase într'o încăerare vulgară de zurbagii, ca la o cafenea oarecare de periferie.

În pumnii săi trandafirii, larma controverselor vrăjmașe se innecă, așa cum se îngroapă tumultul oceanului în ghioc. Străbătea numai un ăuit necurmat și confuz, de ciclon care se depărtează să-și poarte ravagiile undeva aiurea, dincolo de orizont.

Madam Vlădoianu își privi așa invitații, pe rând, dintr'un capăt în altul, și nu-i recunosc. Erau unii vineți, alții stacojii, alții livizi. Nu lipsea nici una din culorile spectrului solar, descompus pe planșele manualelor de fizică. Toți se provocau cu ochiri pândite de speluncă și cu rânjete de fiare carnivore, gata să-și sfâșie reciproc beregatele.

Gazda suspină cu nedumerire:

— Ce au Doamne? Ce se întâmplă cu toți? Și ce-o fi făcând oare Rugica de nu mai servește friptura?

Cu o hotărâre eroică desprinsc scoicile palmelor din urechi și dominând un moment cerbicia zavistiei, imploră o ultimă oară, de astă dată adăogând glas subțire gestului care apăsa în spațiu butonul soneriei cu para inascesibilă:

— Domnule Eladescu, iartă-mă că te întreprup... Te rog, sună! Dumneata ești mai aproape... Sună dacă ești bun, apăsat!

Domnul Fănică Eladescu, care ca și tizul său, Voevodul cel Sfânt al Moldoviei, era o persoană nu mare la stat, dar iute la mânie, tocmai ridicase un cuțit să rețeze din rădăcină argumentul adversarului.

Se opri readus la realitate. Surâse asasin vecinului cruțat pentru o clipă de replica lui triumfală, prin intervenția neașteptată a stăpânei. Depuse arma și svâcni pe picioarele scurte să execute dorința doamnei Vlădoianu.

Prinse para soneriei între degete, apăsa butonul cu toată energia temperamentului său vehement, iar cocoana Eliz văzându-și în sfârșit dorința împlinită, respiră cu ușurare, ca biblicul centenar Simeon care-și oferise împăcat sufletul morții, după ce ochii lui s'au îndestulat mângâiați la văzul minunii demult așteptată.

În tăcerea lățită brusc, clopoțelul electric sbârână îndelung și strident. Ecoul fugi ca un bondar de oțel prin toate culoarele deșarte, se isbi năuc de pereți albi, până departe în bucătărie, se întoarse îndărăt speriat și nu găsea o fereastră deschisă, să scape afară, la aer.

Toți ascultară cu o impresie ciudată. Ar fi jurat că e o sonerie care a irupt într'o casă pustie. N'ar fi știut să lămurească de unde venea această siguranță — dar nimeni nu se îndoie că bucătăria e goală, culuarele sunt goale, că sbârânăiala bumbului de oțel în capsula nichelată, chiamă zadarnic tot personalul atât de bine domesticit și stilat al casei Vlădoianu, printr'o conspirație inexplicabilă dezertat dela datorie.

Domnul Fănică Eladescu suna înainte, cu frenezie, descrescând, odată cu bateria electrică, toată violența replicii adineori înăbușită pe buze.

— Ajunge! opină un glas.

Sfatul era binevenit. Domnul Eladescu se afla purces să sune până la sfârșitul

veacurilor. Descleștă degetele de pe para de sîdef și, reluându-și locul pe scaun, ca o veche poziție cucerită, se pregăti să respingă fulgerător, prin contraatac, ofensiva adversarului cu munițiile sleite.

Dar duhul cel rău se risipise. În răstimpul de acalmie al armistițiului, toți oaspeții reculeși se desmeteciră din vrăjmășia care-i îndârjise. Nu mai aveau nici o poftă să reia ostilitățile. Își pipăiau nodul cravatelor, își aranjau batistele la buzunarul de la piept, cu jenă, se plecau spre vecine să le întrebe dacă nu poftesc borcanul cu muștar sau să le servească un madrigal, anemic și cuviincios.

Atunci abia, își dădură seamă că, dela felul din urmă, trecuse un timp nefiresc prelungit și că slujnica în șorț de datele, nu se înfățișase să înlocuiască farfuriile.

Madam Vlădoianu se scuză, ca niciodată surprinsă de un eveniment misterios și imprevizibil în ordinea gospodăriei sale, cu disciplina severă și invocată exemplu în trei generații de căsnicii :

— Nu știu ce s'a întâmplat... Dar sunt sigură că s'a întâmplat ceva.

— Mă duc eu să văd, tanti Eliz ! se oferi Puica, nepoata doamnei Vlădoianu ; adorabilă copilă de cinci ani neîmpliniți, cu spumoasă rochiță albă, cu ochi de albastrul inocent al cerului și cu bucle bălane de heruvim.

Spuse, și nu așteptă aprobare. Descinse de pe scaunul unde se afla cocoțată pe perne ca să ajungă la nivelul persoanelor mature ; se răsuci pe călcătele pantofiorilor de lac și o sbughi pe culoare, spre bucătăria unde se instalase tăcere enigmatică și amenințătoare, ca în urma unei ireparabile catastrofe.

Ușile trântite în urmă, marcau pe tot cuprinsul, cu detunături tot mai îndepărtate, înaintarea către mister.

— Delicios copil ! exclamă o doamnă.

— Și e atât de cuminte ! Are atâta candoare în ochi !... recunosc altă doamnă. E inocența personificată.

— Într'adevăr o cresc după moda veche, mărturisi cu o orgolioasă modestie madam Vlădoianu. Eu nu înțeleg copiii de astăzi. Nu-mi plac. Pot spune chiar că îi compătimesc. Prea mult cinematograf. Prea multă libertate ! Știu tot. Aud tot. Văd tot. Deacea se blazează înainte de vreme și au să fie niște nenorociți... Eu o feresc pe Puica, de tot ce pângărește viața, ca pe o plantă în seră. După părerea mea, inocența e zestrea cea mai de preț pentru o fată.

— Exact ! aprobă cu energie, domnul Fănică Eladescu. Nepoata dumitale e o excepție unică... Cât despre mine, sunt scandalizat de cele ce aud de la copiii mei. Vă imaginați ce m'a întrebat fecioru-meu, Ionel, acum vre'o două săptămâni ?

— Ce ? se îndreptară, curioși, douăsprezece perechi de ochi.

— N'aveți să ghiciți... Pariez !

— Spune. Trebuie să fie ceva nostim.

— O să vedeți dacă e nostim ori nu. O să vă spun și n'o să credeți... Acum două săptămâni lucram la birou. Mă trezesc cu Ionel. Văd că dă târcoale. Îl treb : „Ce e cu tine, Ionel ? Care ți-e pofta ?...” El, de colo : „Tăticule, am să te întreb ceva...”. „Întrebă și îți răspund” — spun eu. „Dar îmi răspunzi adevărat ? Nu mă înșeli ?” — vrea să se asigure mai întâiu. „Firește că adevărat... Știi că pentru mine, omul mincinos nu face două parale. Nici nu vreau să-l văd în ochi... Haide, *domnule* ! Întrebă și-ți răspund. N'am timp de pierdut...”. „Bine zice el. Dacă e așa, te rog pe mata să-mi spui cum se fac copiii ?...” Iată ce-i preocupă pe copii din ziua de azi !

— Și i-ai răspuns ? întrebă foarte curioasă una din doame.

— I-am răspuns, să țină minte cât o trăi. I-am tras două perechi de palme... Știfi,

că eu sunt un tip cam violent, adăogă, după un timp, domnul Fănică Eladescu, închip de scuză.

— Aceasta n'are să se întâmple niciodată cu Puica mea! își asigură oaspeții cu o privire rotundă și satisfăcută, de jur împrejur, madam Vlădoianu. Nici nu i-ar trece prin cap să întrebe așa ceva. Ea știe că pe copii îi aduce barza. Pentru ea e problemă rezolvată definitiv.

— Cel puțin pentru o bucată de timp! râse zgomotos și vulgar, domnul Fănică Eladescu.

Madam Vlădoianu nu găsi de cuviință să remarce asemenea glume grosolane.

Ceilalți comeseți întoarseră priviri de dezaprobare spre vinovat. Pentru toată lumea delicateța și grija cu care madam Eliz Vlădoianu își creștea nepoata orfană, era un prilej de admirație și de înduioșare. Cum putea gândi cineva atât de trival și vorbi atât de ordinar? Se cunoaște că e tatăl unui copil care, la șase ani, se interesează în gura mare, dela sursă, cum se confecționează copiii.

Domnul Fănică Eladescu presimți că a dat greș. Ca să schimbe discuția, atacă vehement problema servitoarelor din ziua de azi, chestiune pe care era sigur că toți vor cădea de acord. Un domn slab, profită de ocazie și povestii o anectodă lungă. O doamnă deșirată istorisi la rândul ei o întâmplare scurtă, din care nimeni nu înțelese concluzia.

Madam Vlădoianu renunțase să participe la această foarte actuală și acută diversiune. Se frământa în brațele jălțului, ca pe-un scaun de supliciu cu țințele înroșite la jar. Nu mai pricepea nimic. Rămăsese *acolo* și Puica. Se întâmpla ceva. Dar ce?

Se hotărî să pornească în anchetă la fața locului:

— Mă iertați... Dar este ceva inexplicabil.

Nu ajunsese la ușă, când canatul se trânti de perete.

Puica anunță din prag, gâfâind, ca soldatul victoriei dela Maraton:

— A fâtat Foleta!

Madam Eliz Vlădoianu căută cu ochii un jâlț apropiat, între brațele căruia să cadă cu toată făptura sa, corpulentă și impunătoare.

— Pentru numele lui Dumnezeu! Puica... Puica dragă, cum poți spune tu aceasta, copila mea?

— Zău, tanti Eliz. Am văzut cu ochii mei. A fâtat Foleta doi căței. Sunt băieți amândoi.

I-am și botezat. Tip și Top. Nici n'au ochi. Și să vezi mata cum îi linge Foleta de sânge.

— Încetează, Puica. Te rog, încetează cu ororile acestea! imploră madam Vlădoianu.

— De aceasta a întârziat Rugi cu friptura, se simți datoare Puica să dea informații suplimentare, precum ca să se știe. N'a lăsat-o Marița bucătăreasa să vină. Zicea că boierii pot să mai aștepte, fiindcă numai Rugica se pricepe ce trebuie să facă. Fără Rugica biata Foleta putea chiar să moară. Marița e o proastă. Habar n'are... E așa de proastă, că se jura ieri că Foletei are să-i aducă zilele acestea barza niște căței... Ași ruga-o eu pe dânsa să-mi arate și mie ce fel de barză! Mai întâi că e iarnă afară și nici nu sunt berze.

Puica perora, gesticulând foarte însuflețită, adresându-se pe rând în dreapta și în stânga la mosafiri, chemându-i martori cu privirea ei albastră și pură, și așteptând confirmarea unanimă că Marița e cea mai proastă bucătăreasă de pe lume, de vreme ce își închipuie că pe toți căței Foletei i-a adus barza în cioc.

Madam Eliz Vlădoianu nu-i venea să creadă ochilor și urechilor. Scufundată în

jâlț, își făcea vânt cu șervetul, înălțând privirea consternată în tavan. Domnul Eladescu, surâdea răsbunat și perfid.

Masa sfârși într'o atmosferă glacială.

Rugi, care cumula cu modestie oficiul de fată în casă și de mamoșă a Foletai, încercă de vre-o două ori, schimbând farfuriile, să dea amănunte victorioase asupra celor întâmplate. Madam Vlădoianu o electrocută cu privirile, deși o mare și legitimă nerăbdare o îndemna mereu să întrebe dacă Foleta a dat naștere iarăși la bastarzi în loc de căței de rasă, cum recidiva cu o regretabilă tenacitate!

Foleta era cățelușa favorită a doamnei Vlădoianu. De cea mai pură rasă, cu arbele genealogic reconstituit până la cel mai mărunț amănunt și cu rădăcinile într'o familie celebră, importată din Anglia. Totuși, printr'o aberație neexplicabilă, cu toate măsurile de precauție, Foleta dovedea înclinări proletare și o totală lipsă de bun gust și de demnitate: căței ei, de până acum, reprezentau cea mai odioasă confuzie de rase, de culori și de forme. Unii chiar întruneau într'un singur individ, stigmatele a patru-cinci eredități încărcate. Rezultatul era monstruos. Cățelul avea urechi de prepelicar, bot de mops, picioare de boset, blană de lulu, glas de dulău. Din această pricină, madam Vlădoianu suferea adânc, iar consternarea sa era împărtășită de toți prietenii casei, nevoiți să o consoleze după fiecare naștere a Foletai, ca după o mare nenorocire familiară.

Servitoarele aveau ordin să extermine asemenea fructe ale păcatului. Foleta scheuna căutându-și odraslele răpite prin colțuri două-trei zile, cu scâncete umane, pe urmă la cel dintâi prilej o lua dela început.

— Eu am o explicație... Cunosc o teorie! anunță domnul Fănică Eladescu.

Toți îi amintiră, cu priviri apăsate, prezența copilei. Puica se pregătea să afle teoria domnului Fănică Eladescu, deschizând ochii ei mari și puri.

— Puică, te rog du-te și te joacă. Ia ziua bună dela toți! o îndemnă madam Vlădoianu.

Puica plecă cu regret.

Domnul Eladescu, își putu desvolta teoria în pace și onor. Se adresa personal doamnei Vlădoianu, dar apela și la confirmarea celui alt auditoriu.

— Ziceți că de trei ori ați luat toate precauțiile și totuși... E foarte simplu, doamnă. Foleta ispășește primul păcat. E teoria împregnației. A greșit odată, la început, cu un căine nedemn, dintr'o rasă ticăloasă... Atât e destul. Ori ce ați face, copii ei au să fie până la sfârșit corciți de acest suvenir. E stigmatul păcatului dintâi. Pot să vă asigur că și la noi oamenii se întâmplă câteodată. S'au văzut cazuri, când o văduvă nemăritată, după zece ani, naște un copil care seamănă cu răposatul... Pecetea odată imprimată, greu s'o mai ștergă, chiar cea mai mare emoție și iubire. De altfel...

Madam Vlădoianu respinse cu amândouă mâinile, în semn de oroare, continuarea acestei demonstrațiuni:

— Orice ai spune dumneata, domnule Eladescu, de data aceasta nu mai cred. Te asigur că am luat toate măsurile. Portița de fier închisă la curte de cum se făcea ziua. Foleta închisă în casă. N'a mai fost pe alegerea ei, proasta. Am ales eu... Cunoști cățelul lui madam Stanopol? Cea mai pură rasă. Adus direct din Anglia. L-am ținut aci o săptămână... Erau cei mai buni prieteni... Nu mă mai poate convinge nimeni. Pariez pe ce vrei, că Tip și Top, cum i-a botezat Puica, sunt după chipul și asemănarea părinților. Adică rasa cea mai curată cum i-au fost străbunii până la al nouălea neam.

— Să vedem! amenință incredul domnul Fănică Eladescu. Eu rămân la teoria mea... De altfel e simplu... Putem merge să constatăm *de vizu...*

Madam Vlădoianu acceptă provocarea, pe deoparte fiindcă era convinsă de dreptatea sa, pe de alta fiindcă abia își stăpânea nerăbdătoarea curiozitate să vadă isprava Foletei.

Au mers și-au văzut, lăsând ceilalți invitați la cafea.

Din ungherul magaziei de lemne, unde-și alesese culcușul, Foleta ridică ochii lacrimoși și materni, lătrând ușor și lingușindu-și odraslele cu înduioșată mândrie.

— Aprinde becul să vedem mai bine, porunci madam Vlădoianu.

Rugica răsuci butonul. Lămuri: — Pe acesta l-a botezat coca Puica, Top, pe celălalt Tip

Larvele, încă umede, abia se mișcau lucioase.

Domnul Eladescu, prinse unul de pielea largă a cefei și îl ridică în spațiu, triumfal. Era Top și era ca toți ceilalți prunci ai Foletei asasinați din ordinul doamnei Vlădoianu: un eșantion de toate rasele și de toate culorile.

— Ce-am spus ?

Madam Vlădoianu scutură capul cu scârbă. Domnul Fănică Eladescu îl depuse satisfăcut, ca după o victorie personală. Foleta începu să-și lingă odrasla cu aviditate.

— Și celălalt ! anunță domnul Fănică Eladescu, ridicând al doilea exemplar de ceafă, să-și continue demonstrațiunea, dinainte asigurat de victorie.

Dar celălalt geamăm, Tip, nu purta nimic din stigmatele care desonorau făptura fratelui său Top. Era mic, delicat, fin — miniatura lui Milord, cățelul doamnei Stanopol, adus direct din Anglia.

— Vezi ? Se bucură madam Vlădoianu.

— Se poate... O excepție. Orice regulă, e confirmată printr'o excepție ! recunosc cu un fel regret domnul Fănică Eladescu.

Madam Vlădoianu se întoarse spre Rugica și ordonă :

— Pe Top să-l arunci. Să păstrăm numai pe Tip. Chiar acum să-l arunci, să-l îneci. Treaba ta ce faci cu el. Să nu-l văd în ochi. Ai înțeles ?

— 'țeles, conită ! întări fără împotrivire Rugi, care își avea planul ei și nu-și simțea porniri pruncucigașe. Îl arunc cum ați poruncit. La noapte îl arunc.

Când veni noaptea, Rugica transportă odrasla condamnată la moarte, înfășurată în cârpe, peste drum, unde era făgăduit și așteptat.

Astfel, Top, bastardul, fu scăpat dela execuția capitală.

Când invitații s'au risipit în cele patru puncte cardinale ale Capitalei, Doamna Eliz Vlădoianu rămase în salonul vast cu un sentiment neplăcut de iritare, pe ea însă-și, pe dânsii, pe Rugi, pe Puica, pe Foleta și pe tot universul.

Ceștile goale de cafea răvășite pe mesuțele scunde, resturile țigărilor strivite în scrumiere, fumul răcit și acru, îi ofensau ochii și nările. Prelungeau o prezență supărătoare. Aminteau o vulgaritate nelămurită la atâția prietini și prietene, cernuți prin sîta cea mai fină într'o viață de om.

Madam Vlădoianu, buna și blânda „Tanti Eliz“, cunoscuse întâia oară mizantropia.

Toată umanitatea, îi arătase adineori altă față, necunoscută. Discuția încinsă din senin la masă, glumele și aluziile deșănțate de mai târziu, îi smulseră o pânză amăgitoare de pe ochi.

Fusese întotdeauna mândră, că isbutise după două decenii de minuțioasă, chibzuită și aspră selecție, să-și alcătuiască o mică dar adevărată curte de oameni subțiri, cuviincioși și discreți, cu gusturi, firi și conversație irizată de acel spirit impalpabil, care scânteie ca sclipetul soarelui în burelele dela sfârșitul ploilor luminoase din miez de vară. La masa ei și în salonul cu mobile amintind grația altui veac, se refugia o lume neconsolată de brutalitatea acestor timpuri de parvenire lacomă și de apucături grosolane. Era ultimul bastion, unde rezistau ultimii supraviețuitori ai unei tradiții în crepuscul.

Așa îi socotea. Așa îi știa. Așa se mândrea cu dânșii.

Iar toți îi arătaseră deodată, ca printr'o vrajă întreruptă, adevărata lor fire, cu rânjetul lor hâd și cu înveselirea lor lubrică. Acum înțelegea că au plecat să continue, odată cu digestia, și clewetirea lor scârbavnică, despre toaletele, năravurile tănuite, sursele odioase de venituri ori desgustătorul oportunist politic al foștilor vecini de masă. Nu cutezaseră oare să înceapă chiar în fața ei, sub ochii ei, spurcând auzul cu vorbe care n'au sunat niciodată între pereții albi și caști, ca o chilie de monăstire?

Madam Vlădoianu sună. Porunci :

— Rugica, deschide ferestrele. Alungă fumul. Strânge ceștile. Și vezi dacă n'au ars cumva covoarele. N'ar fi de mirare !...

Pentru cine o cunoștea bine, numai această presupunere rostită cu glas tare, că mosafirii săi ar fi putut să ardă covoarele cu mucuri de țigară lepădate în neștire, cum fac cheflii unei sindofrii de suburbie, dovedea o bruscă, totală și ireparabilă disgrație.

Și culmea ! — bănuiala se dovedi intemeiată.

— Chiar e ars, conîto ! exclamă Rugica. Uitați-vă colea. Bunătate de covor, tuni-ei drac de mama lor,

— Aci o stat domnul Eladescu ! rosti cu oarecare satisfacție madam Vlădoianu, mă așteptăm !

Cu un gest fatal al degetelor inelate, madam Vlădoianu îl șterse definitiv de pe lista viitorilor invitați. Era un început. Primul dintr'o duzină de sacrificiați.

Se întoarse cu o îngrijorare alarmată :

— Biata Foleta, ce face ? I-ați dat de mâncare ? S'o mutăm numai decât din magazie. Așează-i culcușul aci, aproape de mine. S'o am sub ochi.

Ca orice autentică misantropă și cu pasiune de neofită în această proaspătă religie, madam Vlădoianu desgustată de oameni, își îndrepta tot excedentul disponibil de altruism spre dobitoacele fără cuvânt. Foleta fu mutată așa dar în antret. Lângă calorifer, într'un coș de paie, capitonat cu saltea moale Tip și Top se ghemuiră voluptuos, în dogoarea uscată, scâncind și căutând orb cu gingiile lor știrbe, sfârcul biberonului matern.

— Bagă de seamă ce ți-am hotărît odată, Rugica, repetă madam Vlădoianu. Pe acesta urât și cercit să nu-l mai văd mâine dimineață. Ai înțeles ? Teles, conîto ! afirmă Rugi cu toată convingerea.

Ea pricepea în felul ei, ferm convinsă că va săvârși la noapte faptă generoasă, salvându-l dela moarte și incredințându-l bucătăresei de peste drum. Minte ei slabă, nu scruta zările viitorului mai departe. Nu era pătrunsă că, după principiul de selecție, individul trebuie sacrificat fără îndurare rasei, așa precum spartanii cei tari și cruzi își aruncau pruncii schilavi în râpă, ca neamul să rămână vânjos și falnic.

Condamnatul la execuția capitală, sugea avid, în nevinovata lui ignoranță, nepresimțind ce-i pregătea soarta. Foleta își privea stăpâna cu ochi lacrimoși, fideli și recunoscători. Pentru ea madam Vlădoianu înfățișa fatalitatea care până acum îi răpise sistematic toate odraslele pentru o vină neînțeleasă. Și poate mai ghicea că, de astădată, fatalitatea măcar pe jumătate s'a imblânzit.

Proasto ! o desmerdă pe creștet madam Vlădoianu, plecându-se ocrotitor deasupra ei. Proasto, altădată să nu mai greșești... Să-i faci *pupuia*, pe toți !

Proasta își linse cu orgoliu amândouă odraslele, fiindcă pentru dânsa nu exista deosebire între fructul stigmatizat al păcatului și fructul amorului, ca să spunem așa, legitim și autorizat.

Odată cu umbrele nopții, strecurându-se cu pași de conspiratoare, Rugica traversă strada și bătu în fereastra bucătăriei de peste drum :

— Madamă Sultană, l-am adus.

Madama Sultana, desfăcu ploconul din fașele de cârpă. Il așeză pe masă, în lumină. Inceștă mâinile în semn de admirație :

— Îi frumos care nu se mai află ! Așa o mai avut boeru unu, la noi acasă în Moldova.

Are să-i placă grozav câtu-i de dolofan !

Precum se vede, frumosul nu se măsoară cu aceeași unitate, chiar în două case de peste drum. Ceiace pentru madam Vlădoianu era un obiect de oroare și de dispreț, pentru madama Sultana și stăpânul ei, devenea o splendoare „care nu se mai află”.

— Il chiamă Top. Așa la botezat coca Puica, adăogă Rugi ca informație suplimentară.

— Top, să rămâie !, admise madama Sultana.

Top se târa orb și lucios pe masă, ca un sobol scos din galeriile lui subpământene.

— I-am pregătit țâța. Țâța de gumă, rosti cu înveselire bucătăreasa, scoțând din dulap un biberon și răsucindu-i gâtul să toarne lapte cald. Să vedem cum îi place *dumnealui*

Îi vârî degetul de gumă, în silă, între gingii. *Dumnealui*, îl respinse întâi indignat, pe urmă, când dădu de lichidul călduț, începu să sugă cu lăcomie, mișcând apendicele subțire ca o coadă de șopârlă.

— Acum să sugem și noi o leacă de țâță anunță madama Sultana, dând la iveală din dulap o sticlă de spirt.

Turnă în pahărele, se cinstiră și cinstiră pentru sănătatea și viitoarele isprăvi ale lui Top, bastardul.

Apoi Rugica traversă strada îndărăt, cu pași de conspiratoare în noaptea opacă.

— L'ai aruncat la canal ? întrebă madam Vlădoianu a doua zi dimineața când inspectă culcușul Foletei.

— La canal, conîță. La canal, sârmanul de el. Am închis ochii și i-am dat drumul. Mă durea sufletul, parcă omoram un copil... Oare să nu fie păcat ? se îngrijoră cu ipocrizie.

— Lasă prostiile Rugii. Ești fată în toată firea. Ține aceasta pentru tine...

Madam Vlădoianu întinse doi poli motototoliți, prețul păcatului. Rugica îi capitaliză la zestre.

* * *

Tip, creștea cocolit, alintat și cu nazuri patriciene în culcușul capitonat. Făcu ochi și prinse glas. Cu ochii luă cunoștință de minunile universului vizibil, cu glasul asurzi tot personalul domestic al casei Vlădoianu.

Când începu să se aventureze din coșul de paie, alergând împleticit pe picioarele subțiri și nervoase, madam Vlădoianu îl împodobi cu funtă roz și cu un mic zurgălău de alamă. Puica, nepoțica bălană cu bucle de heruvim și ochi de albastrul pur al cerului, încearcă de câteva ori să-l tragă de coadă, în joacă. Dar Tip, avea în loc de coadă, un apendice degenerat din care nimeni n'ar fi găsit ce să prindă cu două degete. Ca un adevărat exemplar de rasă din neamul lui, se născuse amputat. Se anunța, după părerea tuturor, un cățel superb.

Astfel Foleta se reabilita cu prisosință, după ce cu atâtea rușini ispășise primul păcat al juneții.

Intr'acel timp, madam Vlădoianu procedase la o revizuire totală a prietenilor care douăzeci de ani îi înșelaseră iluziile. Mosafirii din salon se împuținaseră. Invitații la masă erau atât de restrânsi, încât Rugica nu mai avea de ce să lungească tăbliile pe picioarele cu rotițe.

Erau puțini, dar erau aleși. Se mai aflau legați și printr'o pasiune comună, cimentând efemerele afinități electivă. Se adunau să desbată o mare chestiune de stat, asupra căreia căzuseră de astădată cu toții de acord. Aprobau asprimea guvernanților, care împotriva instinctului popular, țineau în surghiun viitorul Voievod al țării. Amenințau că la primejdie vor descinde în stradă, să pună pieptul lor sub pașii vulgului : căci numai cu acest preț, călcând peste cadavrul lor, exilatul va putea înainta spre scările tronului. De unde pornise asemenea înverșunare, ar fi fost greu de lămurit. De ce, tocmai doamna Eliz Vlădoianu, persoană pașnică și blândă, părea animatoarea cea mai înfocată a acestei rezistențe, era iarăși un mister nepătruns. Presupuneri se ofereau multe și variate, dar șubrede toate. Una singură scăpa din vedere, deși poate era cea mai temeinică.

Micul sobor din casa doamnei Vlădoianu, opunea un *veto* energic curentului popular tocmai fiindcă era popular. Cum s'ar fi degradat, oare, să adopte aceiași părere și aceiași adorație răsbunătoare pentru absent, cot la cot cu mulțimea cea inconștientă și nevertebrată ?

Acestor prieteni fideli, după ce sfârșiau de orânduit treburile țării, madam Vlădoianu le împărtășea cu entuziasm progresele nemaipomenite ale cățelului savant. Tactul stăpânei și educația răbdurie, complectau fericit distincția nașterii cu „arborele genealogic curățat de crăci putrede”, așa cum circula într'acea vreme o formulă foarte scumpă diregătorilor atotputernici.

Tip știa să facă sluj, să meargă în două labe, să se roage cu celelalte două împreunate, pentru o bucată de zahăr și să latre cu frenesie apărându-și patroana, când cineva se prefăcea în glumă că-și permite să o atingă cu palma.

Mosafirii din salon cădeau în extaz după asemenea demonstrațiuni. Atunci madam Vlădoianu se simțea îmbunătă și dispusă să acorde umanității o mai largă iertare, cu excluderea, bineînțeles, a absentului, care în surghinul său depărtat n'avea voie prin legile țării să-și poarte nici numele.

— Tip, salută pe madam Stănoiu !

Tip se ridică în două labe, înainta cu pași laborioși de echilibrist și ducea palma la tâmplă, cum ar fi purtat-o la cosorocul unui chipiu invizibil, dacă ar fi fost un galant sublocotenent salutând o domnișoară în grădina publică a garnizoanei.

— Dă pa, Tip !

• Tip „dădea pa”. Doamna Stănoiu recunoștea că e ceva extraordinar.

— Și acum o surpriză ! anunță madam Vlădoianu. Ascultați și priviți, vă rog. Toți se mișcau pe scaune, pregătindu-se să asculte și să privească.

— Tip, micule ! Ce faci tu dacă vine, știi tu cine ?

Tip se repezea îndârjit, lătrând furios, clănțănind din dinți, mârâind și dând asalt fantomei invizibile și fără nume, care ar fi cutezat să sosească în patrie, călcând pe cadavrul său și al doamnei Vlădoianu.

— Bravo, Tip ! Ești genial ! Exclamau toți aplaudând și schimbând priviri admirative.

— Vino la mămica, să-ți dea o bucată de zahăr ! il poftea madam Vlădoianu, cu glas mai dulce decât pătratul alb, suspendat în spațiu cu două degete.

Tip sărea să-și primească recompensa, crănțănea bucată de zahăr, pe urmă se avânta în jâlțul cel mai larg și-și făcea culcuș pe perna cea mai moale, de unde privea, mica gardă a doamnei Vlădoianu cu ochi blasați și cu o indiferență arogantă. Tot așa artiștii, încărcăți de glorie, își tratează cu dispreț auditoriul entuziasmat.

— Numai nu vorbește, micul de el ! constată doamna Stănoiu. Cât e de inteligent, sunt sigură că ar avea de spus lucrurile cele mai nostime.

Tip nu vorbea. E adevărat și era regretabil. Dar dacă minunea s'ar fi întâmplat,

ar fi produs o mare deziluzie stăpânei și mosafirilor care-l adorau. N'ar fi avut nimic de spus : nici nostim, rici mai puțin nostim. El nu gândea nimic, despre nimeni și despre nimic. Era un câine alintat de salon și, ca orice creatură vanitoasă și plină de sine, socotea că universul a fost urzit cu singurul scop să-i procure o pernă caldă sub căpătâiu, masa la ore fixe, porțiunea de zahăr cubic și exclamații de admirație, când venea ceasul să defileze, să dea „pa“ și să se fandosească în mijlocul mosafirilor, ca un cabotin ahtiat de succesul scenei.

Dacă ar fi căpătat graiu, madam Vlădoianu, înaintea tuturor, ar fi rămas scandalizată la descoperirea că Tip se comportă întocmai după chipul și asemănarea oricărui june pomădat, încrezut, impertinent și sec, din generația pe care o disprețuiește și căreia ea nu-i deschide ușile salonului. Era un câine standardizat, un câine de salon-tip ; fără opinii, fără personalitate și fără caracter.

Poate nu era prost. În orice caz nu spunea prostii. Ceiace constituia fără îndoială o superioritate față de făpturile cuvântătoare.

Musafirii, ei aveau glas. Deci vorbeau.

Tip îi măsură din creștet până în tălpi, printre pleoapele întredeschise din culcușul molatec, până când somnul învăluia salonul doamnei Vlădoianu într'o ceață aromită.

Lătra speriat în vis de o arătare neașteptată.

— Visează că a sosit cel care nu se spune... surâse cu mult înțeles doamna Stănoiu.

— Aceasta nu o tolerez, nici prin vis ! anunță cu fermitate madam Vlădoianu, răsucindu-se scandalizată între brațele jâlțului.

* * *

Stăpânul madamei Sultana, era un bătrân scund și pietros, cu pălărie mare și cu hainele neperiate. Cărturar și dascăl ajuns la anii de pensie, se strămutase în Capitală ca să se afle mai aproape de biblioteca Academiei, unde purica urice vechi și hrisoave prăfoase, pentru o lucrare demult făgăduită și demult așteptată.

Sosise însoțit de madama Sultana, care, ca o slugă vrednică și veche ce era, a dat din întâia zi locuinței închiriate, înfățișarea patriarhală a gospodăriei moldovenești de unde plecase.

Casa era mică și strâmbă, cu ferestrele înguste și cu acoperișul tuflit pe ochi, ca o pălărie de chefliu la ziuă. Dar avea curte largă și doi salcâmi jîgăriți la poartă, care se chinuiau în fiecare primăvară să parfumeze strada cu florile lor mărunte și anemice.

În față, locuința doamnei Vlădoianu, vastă, severă și sură, cu grilaj de fier și cu scări de granit, cu ferestre spațioase și cu uși grele de stejar, părea înălțată inadins pentru a umili prin contrast așezarea modestă a pensionarului.

Peste drum, se opreau și plecau, din zori până noapte târziu, trăsuri și automobile. Cărturarul venea și pleca pe jos, cu umbrela subsuară până la stația de tramvai. Tot ce se întâmpla pe lume îl interesa foarte puțin. Pentru dânsul tot ce se petrecuse vrednic de luareaminte în istoria omenirii, luase sfârșit în anul 1528, când Petru Rareș abia își începuse Domnia și la care dată se încheiau cercetările sale. De acolo înainte, peste faptele și gândurile supraviețuitorilor, trecea cu oarecare milă, ca peste zădarnice svârcoliri fără de rost și fără de înțeles.

Despărțit de prietenii vechi și în neputință să lege prietenii proaspete, se simțea în exil, în acest oraș mare, sgomotos și grăbit. Madama Sultana, văzu că tânjește și înțelese din ce pricină. De aceia se gândise să-i caute prieten nou și credincios.

Domnul Ilarie arătase pe vremuri mare dragoste pentru un câine mișos și plin de

purici, care îl întovărășea în plimbările din târgul moldovenesc și dormea deacurmezișul pragului, în nopțile când lucra în odaia lui cu rafturi de cărți. Câinele se stinsese de bătrânețe, fonj și surd. De atunci nu găsisese altul vrednic să-i țină locul cu cinste. Madama Sultana se hotărî să încerce o lovitură eroică de stat. De aceea intrase în tratative, cu Rugica, slujnica de peste drum și introduse pe Top, bastardul, în casă. În fața faptului îndeplinit, domnul Ilarie nu putea să aibă încotro.

De altfel Top se înfățișa cu mari însușiri, care aveau să câștige de îndată simpatia și stima noului stăpân. Era negru în cerul gurii, ciolănos și dologan fruntos și viteaz. Madama Sultana îl crescuse în taină, într'o lădiță de zahăr ascunsă sub pat, până când făcu ochi și se încumetă să-și încerce puterea picioarelor. Numai după aceea, căutând un moment prielnic, când domnul Ilarie își sorbea cafeaua, îl prezentă scoțându-l de sub poalele sorțului ca de sub o cortină.

— Ce e asta? întrebă domnul Ilarie depunând țigareta de chilimbar gros pe marginea farfurioarei de cafea.

— Cățel! declară laconic, madama Sultana.

Top înaintă brav pe covor, înfruntând primejdia și începu să adulmece cu nările papucii cărturarului. Se sprijini în labele dinainte și lătră scurt.

Dar se vedea bine că nu e un lătrat agresiv. Era o articulație de bucurie și de curiozitate satisfăcută. Papucii domnului Ilarie, miroseuu altfel decât papucii madamei Sultana.

— Și de unde l-ai scos? Ce avei să faci cu el? Continuă domnul Ilarie, interogatorul.

Madama Sultana înțelese că bătălia e câștigată. Pentru asigurarea victoriei definitive, abundă în elogi:

— E un cățel de rasă. Strașnică rasă. Care nu se mai află de rară și scumpă...

Domnul Ilarie îl privi cu luareaminte din față și de-a coasta. Așa rasă nu mai văzuse. Rosti cu nedumerire și cu oarecare interes:

— Nu știu ce fel de rasă vrei tu să spui, Sultană. Ești o babă nebună și proastă. Uită-te la el! E mai degrabă un corciu. Cel mai teribil corciu care mi-a fost dat ochilor să vadă vreodată. Fugi cu dânsul de-aici. Piei din ochii mei urătule!

Il alunga convins numai pe jumătate. Era urât, dar inspira încredere. Top, ca și cum ar fi presimțit că soarta lui se juca într'un moment decisiv, se propti în picioarele pretimpuriu vâjnoase și lătră cu hotărîre. Spunea în limba lui:

— Aci sunt și aci rămân, dacă vrei. Dacă nu, sunt curios să văd ce-ai să-mi faci?

— Ți-am spus să-l iai de aici...

— Il chiamă Top, se prefăcu a nu auzi Sultana.

— Top? Alta, e acum. Ce fel de nume e acesta Top? Înțeleg Aron, Movilă, Bontăș...

— Il chiamă Top, perzistă cu încăpăținare baba Sultana. Răspunde la Top. Dacă răspunde la Top, ce pot eu să-i fac?

Top se gudura greoiu în jurul papucilor de pâslă, unde se aflau scufundate picioarele providenței care îi dădea lapte cald și îi așternea culcuș de cârpe. Incercă să se cațăre de poale. Mormăi mulțumit de câteori își auzi numele pronunțat.

— Vezi și mata, îl chiamă Top și pace!

Madama Sultana își făcu drum cu tablaua de cafea și uită cățelul ca din întâmplare. Top se întoarse la papucii noului stăpân. Ea vede o chestie pe care nu o lămurise deplin. Si mirosi îi încercă scuturându-i cu dinții și trăgându-se îndărăt.

— Marș de aci, potaie! se supără domnul Ilarie.

Top fugi. Dar fugi cu tot cu papucul pe care isbutise să-l smulgă și se refugie sub pat. Când madama Sultana se întoarse târziu, tiptil, să constate cum se desfășoară evenimentele, Top dormea tolănit pe halatul de lucru al stăpânului, iar domnul Ilarie nu se îndura să-i tragă haina de sub el.

* * *

Top crescuse în libertate, lipsit de educație și ignorând buna cuviință. Cum nu se afla nimeni să-l învețe ce e frumos și ce poate provoca entuziasmul și admirația, se cârmui numai după instinctul său proletar și direct. Nu știa să facă sluj și nici nu înțelegea la ce i-ar fi de folos. Nu purta funtă cu zurgălău. Nu saluta. Nu dădea *pa*.

Mârâia și lătra, când vedea că un strein cată a cuteza să pășească dincoace peste portița grilajului. Lătra cu tărie, iar dacă streinul se încăpățina să înainteze, Top îl încolțea dacă nu de pulpă, cel puțin de pantalon.

Noțiunea dreptului de proprietate, era în cugetul său în destul de turbure și în orice caz subiectivă. Iși apăra cu înverșunare osul. Dar dacă îi cădea la îndemână, nu se dădea în lături de la orice risc, ca să poată intra în stăpânirea altui os, prin rapt sau violență. Când scăpa pe poartă, după misterioase explorări, nu arareori se întorcea cu un trofeu de războiu, de preferință comestibil. Larma schelălăiturilor care dura încă în capătul străzii, dovedea că lupta a fost cruntă și că inamicul înfrânt, încă își linge rănilor sângerânde.

Top deveni un câine temut.

Cuminte, pașnic și grav, păzea numai când domnul Ilarie îi îngăduia să-l întovărășească în plimbările singuratice de seară.

Atunci, dacă întâlnea un adversar pe stradă, întorcea ochii către stăpân. Întreba :

— Ce zici? Să-l încolțesc?

— Cuminte, Top! poruncea domnul Ilarie.

Top se alătura cu regret la mersul liniștit al stăpânului, după ce arunca mai întâi pieziș, o privire plină de lămurită promisiune :

„Ai noroc, acum; dar lasă că ne mai întâlnim noi, amice!” Privirea era atât de elocventă, încât celălalt câine o tinea prelinș pe lângă ziduri, schelălăind fără pricină.

— Ești un bandit! Un teribil bandit! îl muștra cu sceptică filozofică, domnul Ilarie.

— Ce să-i fac, stăpâne? dădea din coadă complice, Top. Mă dau după vremuri. Nu vezi și dumneata că în ziua de azi, numai bandiții găsesc teamă, ascultare și respect?

* * *

La ora patru după orarul de iarnă și la ora cinci după cel de vară, (cu excepțiunea sărbătorilor legale), Puica începea osânda cotidiană a lecțiilor de clavir.

Profesoara, persoană uscată autoritară, asexuată și fără vârstă, nu arăta nici o toleranță pentru slăbiciunile omenesti. Era virtutea, exactitudinea și simțul datoriei, fericit întrupate într'o singură faptură, cu negi pe nas și cu tulle țepoase de mustață deasupra buzelor subțiri.

Toate încercările Puicii s'o târască în ispită, se isbeau într'o intrasigență de fier. Domnișoara profesoară nu știa de glumă, nu părea de fel curioasă să afle evenimentele casei. Nu se înduioșa și nu se minuna de întâmplările fabuloase povestite de Puica, de la ușă, cu o abundență teribilă de gesturi și cu o pasionată însuflețire, în nădejdea că va amâna astfel începutul suplicului.

Iși încăleca ochelarii pe nas. Consulta ceasornicul cu capac de email atârnat în șnur negru după tendoanele gâtului și rășchirând palma uscată, zăgăzuia brusc avalanșa peripețiilor :

— Ajunge, copila mea! N'avem timp de povești. E cinci și două minute. Incepem! Puica suspina resignată, se cocoșa pe taburetul înalt și purcedea să-și silabisească lecția pe clapele de fildeș, cu o docilitate agresivă.

Prin geamul deschis, notele dădeau busna în văzduhul liber al străzii, poticnindu-se sonor: *mi-do-si-mi-mi-si-la..*

— *Re-la! Re-la!* Unde vezi *si?* D'acapo!

Puica o lua d'acapo, ațărându-și fruntea bombată și mică, sub care mișeau crâncene proiecte pentru exterminarea totală a profesoarelor de piano din cele cinci continente.

În decursul unei asemenea lecțiuni, Top se întorcea pe sub fereastră, fluturându-și triumfal coada stufoasă după o victorie care semănase panica și dezastrul în toate patru-pedele lătrătoare ale cartierului.

Sol-do-re-do-re-mi-re — sburau notele în aerul acidulat al primăverii.

Top se opri. Înălță coada și ciuli urechile. Întâi nedumerit. Mai apoi iritat. O mânie inexplicabilă și atavică îi clocoti surd în gâtulej. S'ar fi spus că acolo în casa doamnei Vlădoianu, descoperise înșfârșit dușmanul ireductibil, vrednic de ura și răsboinicia lui.

Re-mi-sol-re...

Provocarea era evidentă. Aceasta nu o mai putea trece cu vederea. Se propti în picioarele voinice lungi gâtul și începu să urle sub fereastră. Fără greș și fără grabă, metodic, cu o hotărâre tenace să acopere glasul inamicului invizibil: amm, amm!

Domnișoara profesoară se ridică să trântescă fereastra.

Puica profită de ocazie și încearcă să descrie cu ditirambice elogii buna creștere a lui Tip, câine simțit și educat, care nu și-ar permite în ruptul capului să urle ca un derbedeu de stradă.

— Dacă vrei, pot să-l chem aci. Toată lumea spune că Tip e un câine fenomen. Să-l vezi cum...

— Ajunge, copila mea. Au trecut douăzeci de minute din oră. D'acapo!

Puica strânse buzele și continuă: *re-mi-sol-re...*

Sub fruntea rotundă și mică se lămurea hotărârea șireată ca la lecția viitoare să-l introducă pe Tip în salon, ca din întâmplare. Profesoara nu va rezista. Lui Tip nu-i rezistă nimeni. Și astfel va câștiga jumătate de oră cu siguranță arătându-i câte isprăvi nostime știe să săvârșească favoritul Tantei Eliz. Păcat că nu s'a gândit mai demult! Tip poate să-i fie cel mai credincios aliat și complice, întru mai grabnica săvârșire a ceasului de tortură muzicală.

Dar Tip, avea acum altă grijă

De la fereastra deschisă de alături, privea în jos, cu scârbă și desaprobare, la câinele care urla proletar în stradă.

Schimbă picioarele, scutură zurgălăul de alamă și-l admonestă cu un lătrat senioral: „Hei, mocofane! Unde te trezești? Aci ți-ai găsit loc să-ți arăți arama?...”

Top înălță ochii. Conțeni din urlet. Stupoarea îi tăiase glasul. Nu mai văzuse încă asemenea jivină, cu surtucaș de postav albastru tivit cu mătase, cu funtă la gât și cu zurgălău.

Și această stârpitură, mai cuteza să-l latre!

Top privea de jos în sus, la Tip. Tip privea de sus în jos, la Top. Gemenii nu se recunoșteau. Dar înțeleseseră în aceeași clipă, că de acum înainte, pentru liniștea celui lalt, unul din doi trebuie să piară. Atât de adevărat e că glasul sângelui, a fost o superstiție născocită numai de închipuirea romantică a poezilor din veac.

Top rânji colții puternici. Tip arată dinții delicați. Top mârâi gros. Tip lătră ascuțit.

— Poftește jos, onorabile dacă-ți dă mâna! îl invită Top pe Tip.

— Am să pun slugile să te ia în bice! țipă Tip, scos din răbdări.

Top se repezi să escaladeze fereastra, dar geamul era prea înalt. Tip schelălăi cuprins de spasme, tremurând și sărind dintr'un capăt în altul, al pervazului, cu spume la gură.

Alături, lecția de piano, continua într'un vacarm de infern.

— Ce este? Ce se întâmplă? sosi alarmată madam Vlădoianu, isbind ușile din a treia cameră și repesindu-se la Tip. Ce e cu tine, micule?

Il luă în brațe. Tip micul, tremura de indignare, lătrând, scheunând și mârâind. Ridica pe rând ochii la stăpână și îi pleca spre fereastră afară.

— Cine l'a supărat pe el? Cine a vrut să-i facă lui rău, ca să-l bată mămica? îl alinta mamdam Vlădoianu. Uite în ce hal l-au adus!..

Madam Vlădoianu se sprijini cu o mână în pervaz cu cealaltă strângând la piept, odorul extenuat. Văzu jos, câinele colțos, păros și îndârjit.

— Marș, tu, ființă ordinară!

„Fință ordinară“, era ultima insultă și cea mai gravă pe care o putuse pronunța vreodată buzele doamnei Vlădoianu.

Top primi insulta impasibil. Mârâi cu voce de bas:

— Ce te amesteci? cu tine n'am nimic. Cu domnișorul acela în surtuc albastru, aș vrea să mă răfuesc!

Tip scânci:

— Uite ce spune. Eu nu mai pot suporta asemenea obrăznicii!

Madam Vlădoianu îl înțelese și închise fereastra. Îl muștră cu blândețe.

— Vezi ce pățești, dacă te pui la discuție cu asemenea indivizi? Acum hai să-i dea mămița, păpița și apița, ca să ne calmăm...

Afară, Top mai privi la fereastra închisă. Se întoarse cu pași înceți și cu regret, uitându-se din când în când în urmă. Privirea lui spunea lămurit:

— Cu aceasta n'am terminat, stimabile! Ne mai vedem noi. Chiar dacă o fi să te caut la tine acasă și tot ne mai întâlnim.

Din ziua aceia ostilitățile se încordară crescând, între gemenii inamici. Se căutau, se pândeau, se așteptau,

Tip, de pe meteresul înalt și inaccesibil al ferestrii improșca lătrături sfârșite în scrâșnet și schelălăială. Top, dela picioarele fortăreții îl poțea cu hămăituri groase, la câmp deschis și la luptă dreaptă.

Lecțiile de piano erau fără nici o scutire acompaniate de răsunetul acestui războiu fratricid. Domnișoara profesoară deveni nervoasă. Puica se prefăcea că n'aude comanda „de-acapo“ și poate nici nu o auzea. Eleva și profesoara răcneau acum una la alta, ca într'o ceartă de surzi. Madam Vlădoianu nu știa cum să curme acest scandal nemaipomenit. Tip pierduse pofta de mâncare, dezerta din salonul cu invitați, executa programul de salturi și defilări, preocupat, cu atenția în altă parte. Cum găsea ușa întredeschisă, se furișea până la postul de observație, unde știa că jos, Top, îl așteaptă neclintit, cu coada bârzoiată și cu ochii vrăjmași.

Domnul Ilarie, constată la rândul său, că tovarășul de plimbare îl acompania în silă. Mergea până la capătul străzii și de acolo se făcea nevăzut. Se întorcea cu nerăbdare la postul de atac.

— E o situație intolerabilă! se plânse madam Vlădoianu mosafirilor din salon. O adevărată barbarie. Am să trimit domnului aceluia un bilet să-l invit să-și țină bestia sălbatică în lanț. La extremă, o să mă plâng autorităților. Ce țară și ce vremuri, Doamne! Oricine își permite orice.

Numai după ce mosafirii epuisau îmbărbătările și consolările, conversația intra în făgașul obicinuit și adâncit, la chestia arzătoare a zilei.

Ziarele cu toate propeliștile aspre, strecurau știri voioase despre hotărârea exilatului fără nume, să revină în țară și să se așeze în scaunul domniei deșert. Țara părea nerăbdătoare să vadă mai grabnic hotărârea trecută în fapt.

— Care țară, mă rog? se indigna madam Vlădoianu. Cine e țara? Ce e țara aceasta, vă rog explicați-mi și mie.

— Mulțimea, dragă doamnă! Poporul. Trebuie să recunoaștem că suntem o minoritate. Poporul îl dorește și îl vrea. Îl așteaptă și e capabil să-l primească cu aclamații șt urale.

— Poporul! Mulțimea! suspina madam Vlădoianu, ridicând brațele grăsuțe spre tavan. Să nu-mi vorbești mie de mulțime! Știi cu cine compar eu poporul? Cu acest câine de afară, grosier și brutal, care ne asurzeste urechile de ne scoate din casă; cu acesta îl compar. *Mon Dieu*, dacă a ajuns el să dicteze nu ne rămâne decât să ne expotriem...

— Și noi suntem ca Tip? trase concluzia logică, surzând, un domn în vârstă înaintată, cu mustățile cărunte și cu floare albă la butonieră, care aducea poate într'adevăr cu imaginea viitoare a lui Tip, cățelul cu funtă și cu surgalău, când va ajunge la bătrânețe.

Madam Vlădoianu, nu se ofensă la auzul acestei asemuiri. Se răsuci în jâlț și rosti cu gravitate.

— Domnul meu, dumneata o spui aceasta în glumă. Eu o primesc foarte serios. Da, suntem ca Tip. O minoritate, o excepție... Mie mi se pare însă, că minoritatea are întotdeauna dreptate. Și pot să adaog că oricând mă simt mai fericită să fiu comparată cu un exemplar de rasă și de lux, ca Tip al meu, decât cu o brută vulgară ca individul de sub fereastră. Brutalitatea, forța și numărul, nu mi-au impus niciodată respect. Onoare, da! Dispreț, da! Dar nu respect. Dacă *Domnul acela* vrea să vină în țară, fiindcă îi deschide brațele mulțimea cea multă, adică brutalitatea, forța și numărul, n'are decât. Noi o să-l primim...

Cântă o imagine teribilă, ca să arate cum îl vor primi. Dar cum nu găsea una îndestul de înfricoșată, privirea doamnei Vlădoianu căzu asupra lui Tip, care dormita încolțit în fotoliul cu pernă moale. Găsi ce căuta. Spuse:

— Arată tu, Tip, cum o să-l primim, dacă vine știi tu cine...

Tip deșteptat din somnolența agitată de visuri urâte, sări speriat în picioare. Pentru el, acel „*știi tu cine*”, până acum invisibil și abstract, căpătase ființă adevărată. Era vrăjmașul de afară, veșnic prezent, de veghe, sub fereastră. De aceia svâcni în picioare, mârâi, lătră în gol, și deodată, fără pricină, începu a schelălăi, ca și cum l-ar fi încolțit o haită întregă de dulăi.

— M'ai făcut de râs, Tip! declară consternat domnul bătrân cu floarea albă la butonieră.

— Vă spun că e un adevărat scandal! îl scuză doamna Vlădoianu. Existența aceasta a devenit imposibilă. Bruta cea de afară, iertați-mi cuvântul, canalia aceasta de stradă l-a exasperat.

Bietul Tip!.. Ce-au ajuns nervii tăi, sărăcuțul de tine! Vino aci, Tip, la mămica...

Tip se urcă în poale, scâncind ușor și lingând pudra de pe bărbia doamnei Vlădoianu.

* * *

Domnul Ilarie așeză tocul tacticos pe suport și închise foile scrise mărunț, între scoarțele de carton.

Răsuci o țigară groasă, o înfipse în țigaretă de chilimbar, trase ceașca de cafea alături și începu să soarbă, pe rând, un gât de cafea și un fum de tutun, cu mulțumirea omului care și-a încheiat cu bine munca dintr'o zi. În cugetu-i, stăruia încă începutul din cuvântarea lui Neagoie-Vodă, cel de-al patrulea Basarab, către fiul său mort copilul Voevod Petru, transcrisă în filele din scoarța de carton :

„O, fiul meu Petre, iată că-ți trimit coroana, surguciul și diademele, pentru că tu erai stâlparea mea cea înflorită, de care pururea se umbria, și răcoria ochii miei, ori acum stâlparea mea s'a uscat, și florile s'au veștejit și s'au scuturat, și ochii mei au rămas arși și stinși de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu Petre ! eu gândiam și cugetam să fii Domn, și să veselești bătrânețele mele oarecând cu tinerețele tale și să fii biruitor pământului, iar acum...”

Domnul Ilarie privi visător în spiralele albastre de fum. Vorbi, confidențial către Top, culcat la picioarele lui :

— Aceia erau oameni și acelea erau timpuri ! Ce zici, Top ? Top, cu botul lungit pe labe, ridică numai ochii și mișcă din coadă.

— Adică vrei să zici că ești de altă părere, domnule Topule ? zâmbi cărturarul. Ești un câine ignorant și încăpăținat. Și trebuie să-ți mai spun că ai un spirit de contradicție insuportabil amice, insuportabil. Destul să spun da, ca tu să spui nu. Așa e, domnule Topule ?

Top dădu din coadă a împotrivre.

— Vezi ? Mă așteptam. Eram sigur. Ai un caracter imposibil. Aceasta mi-o scrie în bilețelul de colea, și doamna din casa de peste drum. Mi se pare că o să te pun în lanț. Ai supărat-o și-mi cere sancțiunile cele mai aspre. N'am ce să-ți fac. Măine dimineață, Sultana are să-ți cumpere un lanț și o să te punem la post și la rugăciune, până ți-o veni mîntea la loc.

Top se încruntă și mârâi nemulțumit : „Va să zică te dai cu dâșii ? Mă pui la lanț pentru un filfison cu surtucaș albastru și cu zurgalău ?... Nu te scârbești cât e de laș și de infumurat ? Eu îl poftesc la luptă dreaptă. Dumnealui pune pe alții să scrie bilețele.. Bine ! Cumpără lanț. Numai să văd cum ai să mă prinzi...”

Poate acestea le spunea Top, în mârâiala lui înăbușită. Poate altceva.. Domnul Ilarie crezu însă așa a înțelege și, plecându-se, îi netesi fruntea cu degetele care miroseau a tutun :

— Ți-am spus eu că n-ai s'o sfârșești bine... Deocamdată să așteptăm al doilea bilețel. Am să te ții legat un ceas și am să te fac scăpat. Dar aceasta să rămână între noi, domnule Topule. Te fac scăpat și așteptăm evenimentele. Ai înțeles ?

Top încuviință din ochi : „Dacă e vorba numai de un ceas, bine ! Mă resemnez”.

A doua zi, Top cunoscuse regimul umilitor al lanțului, pus în cătușe la poartă, așa ca să poată constata și madam Vlădoianu dela fereastră, că dorința i-a fost împlinită.

De peste drum, dela înălțimea pervazului, Tip lătra triumfal și batjocoritor. Top îi întoarse spatele, îl măsură peste umăr cu o privire sângeroasă de răsbunare, apoi se întinse culcat pe lanț și adormi cu nepăsare.

El știe că stăpânul nu minte niciodată... Și mai știa că peste un ceas, cu orice preț, îndată ce-și va recuceri libertatea va plăti cu prisosință umilința de acum. Dela aceasta, nu avea să-l oprească nici o putere din lume.

Peste un ceas, domnul Ilarie, cu umbrela cenușie însusuoară se pregătea să iasă la plimbare. Madama Sultana, sosi asudată și gâfâind, cu un ziar cumpărat dela chioșcul din colț.

— Se întâmplă minune ! spuse ștergându-și fruntea brobonită cu poalele șorțului. M'am dus la brutar și dela el am aflat minunea. S'a întors Prințul,.. Toată lumea vor-

bește și se bucură care nu se mai află... Am cumpărat un Jurnal. Zic, poate vreți să aflați ce scrie și cum s'a întâmplat așa o istorie mare.

Domnul Ilarie împături ziarul cu indiferență și îl strecură în buzunarul hainei. Pe el nu-l interesau decât istoriile care s'au întâmplat până cel mult acum patru sute de ani. Păși spre portiță. Din mers se opri, privi peste drum să vadă dacă nu-l observă nimeni dela fereastra din față, se plecă și desfăcu pe furiș sgară lui Top, din belciugul lanțului.

— Cum constați m'am ținut de cuvânt, domnule Topule! Acum să văd și eu, dacă ți-a venit mintea la loc.

Top n'avea însă timp să asculte. Cum se simți liber, svâcni peste drum. De astădată nu la fereastră. La poartă. Poarta era deschisă. Intrau și eșeau trăsuri și automobile. Se trânteau uși. Se auziau glasuri și exclamații de mirare, de consternare, de indignare.

— A sosit! anunțase doamnei Vlădoianu, domnul cel bătrân, cu păr cânit și cu floare albă la butonieră.

— Imposibil! exclamase madam Vlădoianu căzând în jălț și ridicând brațele spre cer.

— E un scandal întreg... Toată mulțimea îl aclamă! vestise al doilea sosit.

— Și ce face guvernul? Armata? Cum stau toți cu brațele încrucișate? Trebuie să luăm noi măsuri, dacă toți sunt incapabili..

— E un adevărat delir... Abia am străbătut pe Calea Victoriei! istorisi al treilea mesager, o doamnă care-și trăsese în fugă un pardesiu peste haina de casă și sărise deadreptul în automobil, fără să mai dea cu roșul pe buze. E inconcevable! Nu mi-am imaginat niciodată că...

Madam Vlădoianu n'a aflat niciodată, ce nu și-a putut imagina doamna care n'avusese timp să-și schimbe haina și să dea cu roșul de buze.

N'a aflat, fiindcă în aceeași clipă, în mijlocul tuturor, incremeinți, năvăli în salon, un demon negru cu ochi fosforici și rânjet alb.

Svâcni isbind ușa cu fruntea, se opri rotind privirea și săltă direct la jălțul unde dormea Tip, cașicum demult știa unde ar fi trebuit să-l caute.

Il smulse din culcuș. Il târi, de surtucașul albastru de postav, jos, pe covor.

— Poftim! păru că spune așteptând.

Tip tremura, clătinând grăuntele de metal în zurgălăul galben. N'avea nimic viteaz în înfățișare. Un biet cățel, în vestmânt ridicol și împopoțonat, implorând îndurare.

Căută un refugiu, cerși ajutor cu ochii desperați la toată asistența care îl admirase și care îl iubea.

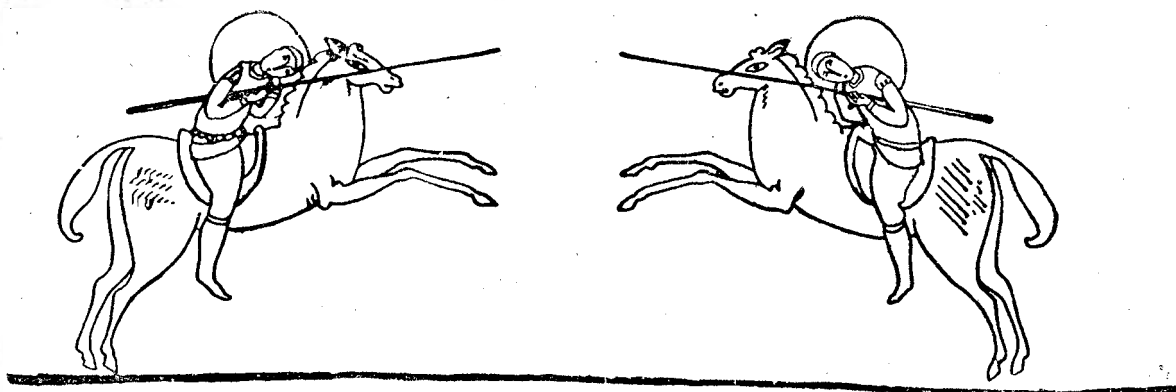
— Nu așa! îi reteză scurt retragerea Top.

Și în aceeași clipă, îl și încolți. Prompt, cu îndemânarea unui călău expert. O singură mușcătură, adâncă, sub bărbie, în beregată. Cartilagiul trosni sub funta albastră. Tip n'avu când să scoată glas. Căzu moale și rostogoli peste cap privirea coagulată.

După această ispravă, Top arată tuturor rânjetul colților plini de sângele fratern, gata să înfrunte urgia. Dar nimeni nu se clinti. Petrificată de onoare, gârda doamnei Vlădoianu rămase mută și neclintită.

Atunci câinele aruncă asistenții o privire rotundă de scârbă și compătimire. Făcu stânga împrejur și porni, cu mers negrăbit și sigur, spre ușa deschisă. Pe covor, balta de sânge se lățea treptat sub trupul cu haina smulsă, cu funta desnodată și cu zurgălăul strivit. Din camera de alături, notele clavierului gângăveau monoton, ignorând avalanșa de catastrofe: *Sol-do-re fa-re!* D'acapo! Madam Vlădoianu se scufundă sdrobotită între brațele fotoliului. Afară, tumultul sârbătoarei populare se apropia crescând.

Top năvăli intru întâmpinare, cu glas voios de insurgent biruitor.

B L E S T E M

D E

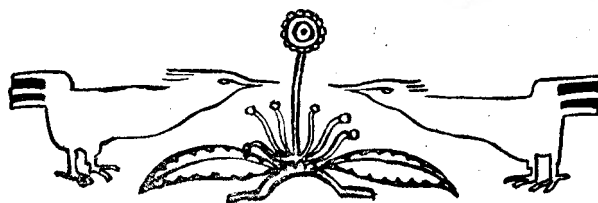
ADRIAN MANIU

Să nu pricepi niciodată frumusețea,
Nici adevărul, nici jertfirea pentru un gând,
Să fie tinerețea cumpănită și nebună bătrânețea,
Să disprețuești dragostea, să nu ai prilej să fi blând.

Îndestuleze-te de viață ; lingușirile,
Îmbuibare fără foame, desfrânare fără plăcere,
Nici măcar ura să nu îți încordeze simțirile,
Să nu poți plânge, nesimțind nici o durere.

De toate credințele, necrezător să ți se urască,
Să nu îți placă arșița, ploaia și gerul,
Înainte de dorință, fără trudă, toate să ți se împlinească
Și să nu îți pese cum e floarea și cerul.

Nerodind în traiul tău nici cântec, nici gând,
Să nu fi în stare nici pedeapsă să îți cucerești
Intr'o altă lume s'au într'un sfârșit nădejde neavând
Să mori când e prea târziu, și să nu mai putrezești.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE TUDOR VIANU, INTERPRET AL LUI EMINESCU

CEL care scrie aceste rânduri despre Tudor Vianu și cartea sa, *Poesia lui Eminescu*, nu e propriu zis un critic. Deaceia i se va ierta stângăcia cu care caută să-și infrâneze bucuria resimțită cu acest prilej. Criticul obișnuit se crede în drept să judece cu un temperament pus în prealabil „la gheață”. El se situează de predilecție la o altitudine necesară „obiectivității” care nu e de cele mai multe ori decât pseudonimul unei presumpții orgolioase și al unei superiorități ce și-o acordă generos asupra operei de judecat. Neispitit de această pretenție, eu mă voi situa la o altitudine inferioară, necesară pentru a primi voluptatea intelectuală ce se desface, clară și înaltă, din cartea lui Tudor Vianu.

Cercul revistei *Gândirea* e mândru de această valoroasă carte. O socotim a noastră, deși ea este exclusiv a lui Tudor Vianu. Cultul lui Eminescu a luat, în sânul acestei grupări, o formă militantă și s'a cristalizat în fapte. Amintim unele: cu câțiva ani în urmă, o serie de 14 conferințe într'un an au fost organizate de noi, la care au contribuit toți cercetătorii de seamă ai problemelor eminesciene; inițiativa ridicării unui mare monument în Capitală, vrednic de marea poezie, ne aparține, — el e în curs de executare —; bustul ridicat la Putna în amintirea anului 1871, a cerut în mare parte strădania noastră; statuia ce se va inaugura curând în fața Universității Clujene, din inițiativa societății studențești „România Jună” s'a bucurat de largul nostru concurs; ca realizări artistice, toate aceste monumente sânt opera sculptorului O. Han; acum patru ani, un pelerinaj impunător am organizat la mormântul poetului cu participarea omagială și a scriitorilor minoritari din România; când ne-au stat la îndemână posibilități oficiale, am conceput o monumentală ediție

națională a operei lui Eminescu, creindu-i condițiile materiale de apariție, — întârzierea acestei ediții se datorește indiferenței culturale a celor responsabili în urma noastră, —; în legătură cu aceasta, chestiunea stabilirii unui text definitiv al poeziilor lui Eminescu a fost pusă de noi și, datorită acestei inițiative, studiile eminesciene ale d-lui G. Ibrăileanu au căpătat amploarea cunoscută; cartea lui Tudor Vianu, ale cărei capitole, afară de două, au apărut în paginile *Gândirii* și a fost editată în colecția acestei reviste, încununează preocupările colective ale grupării noastre în jurul marelui poet. Planul lui Tudor Vianu e mai vast, el cuprinde un volum despre proza lui Eminescu unul despre doctrina lui naționalistă și ultimul — biografia poetului.

Încercând „cea dintâiu caracterizare a poeziei lui Eminescu, considerată în totalitatea și întreaga ei complexitate”, Tudor Vianu precizează poziția cărții sale printr'o constatare: „În cele patru decenii, de când e așteptată caracterizarea lui Eminescu, studiile literare au stat sub zodia disciplinei istorice”. Constatare justă, dar insuficientă. Într'adevăr, preocuparea de competență a acestor studii a fost amănuntul istoric. Trista poveste a vieții poetului covârșia generația anterioară nouă. De aci și acel maladiu „curent eminescian” de care noi cei de azi ne simțim cu totul streini; de aci și caracterul biografic al acestor studii și crâmpie cu tot cortegiul de platitudini și vulgarități pe seama nebuniei poetului și a dragostei pentru Veronica Micle. Totuși din conglomeratul lor n'a isbit să se închege măcar o biografie a poetului. Generația anterioară nouă nu ne-a dat nici atât. Singurele pagini ce se salvează din acel conglomerat sânt ale lui G. Galaction, o scurtă biografie mai mult lirică decât istorică. Dar alături de

acele date sporadice, anecdote și considerații de psihiatrie, născute „sub zodia disciplinii istorice”, cercetările eminesciene mai au o latură gramaticală. Ea aparține criticilor-editori ai operei poetului și constituie un minuțios alexandrinism consumat la periferia acestor opere. Dar precum din preocupările istorice n'a rezultat o biografie, tot astfel din preocupările gramaticale n'a rezultat încă o ediție critică definitivă și complectă a operei lui Eminescu. Gramaticii se ceartă încă pe puncte și pe virgule, iar polemica recentă Ibrăileanu-Lovinescu nu e lipsită de comicul inerent. Bine înțeles, am exagera dacă am tăgădui în totul utilitatea acestor studii, material pentru sintezele viitoare. Dar atât critica istorică cât și cea gramaticală (vreau să zic: estetic-raționalistă) s'au oprit, prin natura lor, la periferie. Un studiu integral, de aprofundare în însăși substanța poeziei lui Eminescu, a lipsit. Trebuie să recunoaștem că o critică raționalistă, chiar dacă depășind preocuparea gramaticală atacă secretele, ușor de lămurit de altfel, ale mecanicii prozodice eminesciene, nu ni l-ar fi putut da. Critica raționalistă rămâne, prin natura ei, la suprafață, sau la „forma exterioară” cu o expresie a lui Tudor Vianu.

„Forma, concepută ca un înveliș unitar sub care se pot adăposti conținuturi dintre cele mai variate, forma generală, obiectivă și oarecum detașată de conținutul lucrurilor pe care le exprimă, este aceea pe care și-o reprezintă prozodia. *Există însă și o altă formă, internă și coincidentă cu principiul adânc al inspirației, cu sentimentul de viață care l-a urmărit pe poet*”. Descoperirea acestei forme adânci, conaturală cu *habitus*-ul artistic al poetului și care alcătuiește specificul original al creației sale, pretinde o altă metodă decât aceea a explicării prozodice raționaliste. Până la sămburele acestei forme adânci, până la străfundul irațional al poeziei există un alt drum: acela al intuiției intelectuale. Și aceasta e metoda aplicată în largă măsură de Tudor Vianu în studiul poeziei lui Eminescu.

Drept vorbind, Tudor Vianu nu se dispensează cu totul de serviciile necesare ale metodei raționaliste. Cealaltă metodă, a intuiției intelectuale, nici nu exclude, de altfel, metoda raționalistă, dar o socotește accesorie. Aceasta din urmă se va face vizibilă în capitolele unde criticul demonstrează devenirea romantică și filosofică a lui Eminescu (*Atitudini și motive romantice în poeziile de tinerețe, Eminescu și etica lui Schopenhauer*) sau în explicarea conceptelor metafizice din poema *Lucașfărușul*. Delimitarea personalității lui Eminescu fie în ce privește imaginea sa despre Univers, fie în raport cu romanticii europeni, necesită copioase excursii în filosofia antică, și în cea germană, precum și un vast aparat de literatură comparată, — elemente pe care le pune la îndemână critica raționalistă sau cea istorică. Cu luciditatea de spirit și cu siguranța unei culturi întinse și adânci, criticul ne înfățișează pentru întâia oară limpede concepția sa, mai bine zis, viziunea filosofică a lui Eminescu în filiația ei elea-

toschopenhaueriană și tot astfel personalitatea sa romantică în afinitățile și diferențierile ei raportate la romantica literară europeană. Dacă în ce privește interpretarea filosofică a *Lucașfărușului* rămâne un proces deschis între punctul de vedere al lui Tudor Vianu și cel exprimat de Radu Dragnea în studiul *Spiritualitatea lui Eminescu*, în ce privește poetul nostru față de romantica europeană Tudor Vianu a spus lucruri definitive în capitolul *Pesimism și natură*. Sentimentul naturii, cald și viu, apare la Eminescu ca notă diferențiatoare a originalității sale în configurația romantică generală. El e o prelungire a aceluiaș sentiment din poezia noastră populară și prin aceasta, romanticismul lui Eminescu capătă un corectiv și o coloratură românească.

Cealaltă metodă sau cealaltă latură a metodei lui Tudor Vianu se face vizibilă mai ales în capitolele *Voluptate și durere și Armonia eminesciană*, ce constituie lucrurile cele mai adânci ce s'au scris până azi despre poezia lui Eminescu. În ele stă valoarea specială a studiului de care ne ocupăm. Care e nota dominantă între expresiile poeziei eminesciene? Tudor Vianu o găsește întrupată în două cuvinte: *farmec dureros*. Iar farmecul dureros e perifriza *dorului* nostru popular. Să ascultăm, după o lungă, savantă și subtilă analiză, definiția dorului: «el este emoția complexă în care durerea pierderii sau a neîndestulării se complică cu fericirea pierderii și a neîndestulării din trecut sau proiectată în viitor». Cele două cuvinte ale expresiei *farmec dureros* sânt ca pozitivul și negativul electric. Ciocnirea lor dă explozia de lumină sub fulgerarea căreia străbatem până în adâncimile iraționale ale poeziei eminesciene. Spre deosebire de dorul poeziei populare, de dorul și melancolia romantică, dorul eminescian «nu se îndreaptă nici către trecut, nici către viitor ci către fuziunea prezentă și întreagă. Farmecul dureros este un dor metafizic. El este aspirația de a ieși din forma mărginită și proprie. El este năzuința de a realiza scopul ultim al voluptății, posesiunea infinită și totală, dar amestecată cu durerea că această năzuință nu poate fi îndeplinită niciodată».

Nu e greu de recunoscut în acest limbaj al lui Tudor Vianu limbajul propriu al misticei: „posesiunea infinită și totală”. Firește, mistica poetică e circumscrisă în limitele naturale ale puterilor omenești. Ea e lovită fatal de durerea inaccesibilității. Singură mistica religioasă, transpusă în planul supranatural al grației divine, are privilegiul posesiunii infinite și totale. Dar în acest fel de a interpreta poezia lui Eminescu nu se descoperă metoda cea mai nouă de interpretare a poeziei practică de Henri Bremond, de J. Segond și de Charles du Bos? Tudor Vianu este, din acest punct de vedere, cel mai avansat dintre criticii noștri. Metoda raționalistă ne explică generalitățile ce alcătuiesc periferia unei opere literare. Metoda mistică ne evidențiază și ne apropie misterul inefabil care alcătuiește sâmburul central al operei.

Pe calea deschisă de intuiția intelectuală, vom ajunge la izvoarele armoniei eminesciene. Această armonie, ne previne Tudor Vianu, nu constă din elementul sonor, fizic. Ea este elementul primordial, irațional, al inspirației eminesciene, orientată „către trecutul istoric și cel anistoric, al basmului“. Ea diferențiază pe Eminescu, reacționar și romantic, în raport cu poeții români, cari îl preced, progresiști și raționaliști. Explicația, pe cât de ingenioasă pe atât de adâncă, duce la concluzia următoare: „Față de toate acestea, se poate spune acum că armonia eminesciană nu este decât expresia muzicală a unei astfel de desfaceri din rigurile civilizației și ale rațiunii; un fel de reintoarcere în fluxul lucrurilor înainte de diferențierea și închegarea lor. Poetul însuși nu o aude decât în stările crepusculare ale minții“...

Cu acest fel nou de interpretare, critica noastră literară suferă o răsturnare a perspectivelor obișnuite. O optică nouă își face loc. Nu „dela misticism la raționalism“ cum zicea d. Mihail Dragomirescu, ci invers. Creindu-și o opoziție iluzorie într'un misticism

care nu exsita, d. Mihail Dragomirescu nu era, în realitate, decât un continuator și un precizator al direcției raționaliste. Cartea lui Tudor Vianu, inaugurând cu înaltă distincție intelectuală o metodă nouă, e o eliberare. Pentru întâia oară Eminescu ne apare cu profunzimile sale inefabile în lumina unui spirit critic capabil să ia contact cu substanța poeziei. Poate că din cartea lui Tudor Vianu lipsesc două capitole întregitoare: unul privind influența folklorului în dublul ei aspect de tehnică populară întrebuințată în unele din poeziile lui Eminescu și de motive transpuse în altele din poeziile sale și un capitol privind arta poetică și în special funcția cuvintelor ce joacă un rol covârșitor la Eminescu. Recunosc că aceste două capitole nu sânt necesar chemate de metoda cărții, dar ele ar putea adăuga un plus de înțelegere pentru cititorul nedepriș cu un fel prea sintetic de interpretare. Dar așa cum e, cartea lui Tudor Vianu, strălucitoare în formă și îmbelșugată în conținut, e întâiul studiu pe măsura marelui zămislitor.

NICHIFOR CRAINIC

SFÂNTUL CONFESIUNII LUI PAPINI

CREȘTINĂTATEA catolică își prăznuiește Sfântul, căruia îi datorește, în dănuirea ei, cât Sfinților Petru și Pavel. Odată cu comemorarea lui Virgiliu, această prăznuire este cel mai mareș prilej de reculegere colectivă, în preajma unei lespezi de mormânt, peste care s'au prosternat cu pietate genunchii omenirii vreme de 1500 de ani.

Lumea catolică e în sărbătoare. Sfântul pe care în Enciclica-i pascală „Ad salutem humani generis“ Papa Pius XI îl înfățișează drept „un Om cu care poate nimeni, ori foarte puțini oameni din toți câți au înflorit dela începutul neamului omenesc, pot fi asemuiți“, Sfântul Augustin este glorificat de întreaga Biserică Romană, cu onoruri de adevărat regenerator al orânduiri sale. Il glorifică Altarul Sfântului Petru, în cor cu glasul miilor de sacerdoți răspândiți pe fața pământului catolic, din Africa natală, până în Transilvania Uniților noștri, prin îngrijirea cărora ne vom învrednici cu talmăcirea „Confesiunilor“.

Pentru conștiința noastră laică, iscusitul Episcop din Ippona este, în primul rând, autorul acestor „Confesiuni“, mai puțin Sfântul care a dat Bisericii de Apus fundamentala îndrumare spirituală, într'un moment de mare și hotărâtoare cumpănă: desbinarea sectelor orientale din cel de-al IV-lea veac. Creștinul, catolic sau nu, își răsfrânge sufletul în „Confesiuni“. În omenescul lor, în înfrigurarea spovedaniei acestui umil exaltator al înfrățirii cu Dumnezeu sub bolta încăpătoare de Bine și de Rău, mărturisit, al Bisericii, conștiința omenirii recunoaște de 1500 de ani și mai bine îndemnul cel mai categoric al nevoii sale de spoveduire.

„Târziu îndrăgitu-te-am, frumusețe dumnezeiască, atât de străveche și-atâta de nouă! Târziu îndrăgitu-m'am de tine! Erai aici, în mine, iar eu afară din mine, și-afară te căutam; către aste frumuseți câte făcutu-le-ai pe-afară, mă năpusteam eu, netrebnicul. Cu mine erai, ci eu nu eram cu tine. Au, cine mă ținea departe de tine? acelea toate câte de n'ar fi fost în tine, n'ar avea ființă! Tu m'ai chemat; și tare strigat-ai, surzenia mi-ai desfundat-o. Aruncatu-mi-ai o rază, un fulger al luminei tale și risipitu-mi-ai negura. Aruncatu-mi-ai o mireasmă a ta, iar eu o adulmec și suspin după tine. Gustatu-te-am, ci mi-e foame, mi-e sete de tine. Atinsu-mai, ci ard de dorul păcii tale... Cine mă va învrednici să mă odihnesc în tine? Cine mă va învrednici să vii în inima mea și-atât s'o imbeți, încât să-mi uit de durerile mele și pe tine să te strâng în brațe, singura mea fericire? Ce ești tu pentru mine? Fie-ți milă de mine, ca să pot grăi. Au, ce sunt eu pentru tine, care vrei să fii de mine îndrăgit și care, de n'aș face cum vrei, te mării și ești gata s'abați asupra capului meu osânda? Puțină e oare osânda, de nu te iubesc? Vai mie! spune-mi, îndură-te, Doamne, Dumnezeuul meu, ce ești pentru mine? Spune-i sufletului meu: „mântuirea ta sunt“. Spune-mi s'aud. Iată, urechile inimei mele în fața ta stau, o, Doamne: tu le deschide și spune-i sufletului meu: mântuirea ta sunt. Alegă-voiu pe urmele glasului tău, de tine mă voiu prinde. Vai mie! fața nu ți-o ascunde de mine: voiu muri spre a nu muri, spre a-ți vedea fața...“

Înfrigurata chemare augustiniană a fost ascultată de mult. Limanul „Confesiunilor“ s'a statornicit în „Cetatea

lui Dumnezeu". Dăra glasului care n'a răsunat în pustiu și prin mărturisire s'a mântuit, îndreaptă sufletul omenesc de atâtea veacuri spre pământul marilor Făgăduinți.

* * *

Dar, pentru istoria Bisericii de Apus, pentru istoria civilizației universale semnificația acestei figuri este alta: Augustin înfățișează acea personalitate cu adevărat impunătoare, care a asigurat la vreme izbânda spiritualismului creștin, în lupta hotărâtoare cu materialismul erei păgâne. El este Sfântul care a săpat adânc și neșters pe tăblița de ceară a sufletului omenesc, slovă cu slovă, cuvântul increderii în acel „Viitor“ pe care mintea păgână, copleșită de amenințarea fatidicului Destin, îl sacrificase prea mult unui „Prezent“ ce nu-și mai găsea locul decât rareori, în conștiința unui „Trecut“ vrednic de întremătoare pomenire. Întru aceasta, Augustin a avut intuiția forței revelatoare de Dumnezeire a Păcatului, a cărui conștiință este intrupată de întreaga-i existență. Unde e Păcatul e Dumnezeu. Viața acestui Sfânt e astfel simbolul descătușerii din prigoana Păcatului. Îndoit simbol: al momentului istoric trăit pe vremea sa de lumea apuseană ce nu se regăsise încă de sub dărâmurile Împărăției Romane; al sufletului omenesc, de pretutindeni și de totdeauna, în eroică luptă cu sine însuși. Expresivitatea acestei figuri stă deci în omenescul de care dă nedesmințită dovadă, în lupta pentru îndumnezeire, clipă cu clipă, pas de pas. Lupta aceasta nu eră susținută numai de Augustin. Intregul Ev Mediu a trăit sincer cruciada anulării materialismului, întru afirmarea idealismului creștin. Dar Sfântul a intruchipat ca nimeni altul noua conștiință a omenirii, deschizându-i calea definitive sale mântuiri, la răspântia a două lumi pe atunci încă vâlmășite în genuna Pre-Facerii. Iar pașii lui Augustin nu s'au îndreptat din capul locului pe această cale. Trăind la Roma într'o vreme când piatra Bazilicelor romane nu se surpase încă spre a se înălța pe temelia Sfântului Petru, ci numai chipul de Bun Păstor al lui Christos inflorea cu simbolul creștinării monumentele imperiale, Retorul african se dovedea un discipol înțeleghător al acelor cugetători „păgâni“ care-l îndrumaseră, de mult, pe aceiași cale de Renaștere idealistă: Orficii, Socrate, Stoicii, Epicureii, Plotino, dar, mai ales, Platon și toți Neo-platonistii. Augustin nu e singurul creștin înveșmântat în togă romană, într'o vreme în care un sarcofag roman, întors cu fața spre Răsărit, eră de-a-dreptul altar de închinare și cântări creștinești în grai și cadență latină! Drumul pe care se îndreaptă astfel Augustin, fusese răzbătut până la capăt de premergători ca Tertulian ori Lactanțiu. Pe toți îi stăpânea de o potrivă retorismul ciceronian.

Și totuși, înaintarea lui Augustin printre mormintele păgâne de pe această Cale Sacră a Reinvierii creștine, e vădită. La început, dramatic de șovăitoare, înaintarea lui cunoaște durerosul chin al împăcării celor două

lumi; chin, a căror expresie lirică se statornicește în cartea „Confesiunilor“ și a „Cetății lui Dumnezeu“; chin cu atât mai vrednic de incununarea cu laurii martirologului, cu cât războirea lui Augustin nu s'a încumetat numai cu îndârjirea păgână ci, în deosebi, cu primejdia desbinării Creștinismului de început în secte ca aceea a Maniheilor, Pelagianilor și Donatiștilor. Iată marea lui faptă: în vreme ce salvează pentru civilizație tot ceea ce se putea salva din Păgânismul cu vehemență neofitică atacat de strășnicia obscurantistă a Creștinismului primitiv, asigură unitatea spirituală a noii Biserici, dându-i puțința întemeerii definitive, pe bazele universalității sale romane.

Dar câte dibuiri, câte intoarceri, cât eroism, câte înfrângeri, cât „romantism“, câtă patimă și frământare n'a cunoscut conștiința acestui african creștinat la Milano?

* * *

Când l'am văzut cea din urmă oară pe Papini, mi-a vorbit despre cărțile la care lucră: „Epopeea Omului“ și un nou „Michelangelo“. Nimic despre „Sfântul Augustin“.

L'am văzut cea din urmă oară pe Papini la Florența, în primăvara anului trecut. Peste câteva zile avea să se retragă în sihăstria dela Bulciano.

În Octombrie se întorcea la Florența cu manuscrisul voluminos al noii sale opere: acest „Sant'Agostino“.

Să fie oare numai o altă dovadă a cunoscutei operozității papiniene, dornică de a-și spune cuvântul cu prilejul serbărilor de comemorare? Desigur — nu. Cartea aceasta are un tâlc mai greu de înțelesuri în povestea vieții lui Papini.

Căci Sfântul Augustin, ca nimeni altul, este Sfântul confesiunii sale de convertit.

Spre a-și mărturisi puritatea reîncarnării cu sufletul în Dumnezeu, Papini, scriind această „Viață“, reface drama turpitudinii sale carnale. Cași Augustin odinioară, evocatorul său de azi dibuie pe căile ascunse ale conștiinței, spre limanul regenerării și al mântuirii. Încredințat că «pe lume nu există într'adevăr vrednici de admirat și de suportat decât Sfinții și Arșiștii, imitatorii lui Dumnezeu și imitatorii operii lui Dumnezeu, singurii cari au de-aface cu Veșnicia», povestitorul „Vieții lui Isus“ nu prețuește în Sfântul Augustin pe „arhitectul Teologiei și pe Titanul Filosofiei“, cât „fratele care a plâns și a păcătuțit ca și noi, sfântul care a izbutit să urce în cetatea veșnicei bucurii, spre a se prosternă la picioarele Dumnezeului redobândit“.

Scepticismul toscanului Papini s'a întâlnit de data aceasta, fățiș, cu „un caz de conștiință care să-l intereseze nu numai ca intelectual, ci, totodată, ca om; s'a întâlnit cu acel Suflet menit să trezească toate rezonanțele propriului său suflet“. „Viața Sfântului Augustin“ este astfel cartea mult așteptatei Întâlniri. Cu ea apune „Omul Sfârșit“. De data aceasta Omul e sfârșit, căci se îndreaptă pe calea intoarcerii în tovărășia Sfân-

tului Confesiunii supreme, singurul pe care — alături de Balise Pascal — îl acceptase dintre scriitorii creștini în răstimpul revoltei ateiste. „Căci — se destăinuiește Papini — mi se părea că între el și mine eră oarecare asemănare: și el literat îndrăgostit de cuvânt, dar, tot odată, cercetător neliniștit de Filosofie și adevăr, într'atâta încât să fie ispitit de Ocultism; deopotrivă sensual și dornic de glorie. Îi semănam, se 'nțelege, în rău, dar la urma urmelor, îi semănam. Iar faptul că un om ca acela, atât de aproape mie în slăbiciuni, se dovedise în stare să se nască a doua oară sufletește și să se refacă, îmi dădea curaj. Paralelismul, băgați de seamă, se isprăvește aici; căci astăzi îi semăn Sfântului Augustin cum poate o furnică într'aripată să semene cu un condor; dar, însăfârșit, îi sunt dator cu o nespus de mare recunoștință: dacă la început îl admiram ca scriitor, acum îl iubesc așa cum își iubește copilul părintele, îl venerez așa cum poate creștinul să-l venereze pe Sfânt“.

Aceasta fiind semnificația cărții, cei ce au urmărit până acum opera lui Papini își pot da seama de chipul prezentării. Căci trăsăturile personalității sale artistice sunt prea lapidar gravate, spre a-și schimba configurația în ansamblul calităților și defectelor care-l caracterizează.

Ca și în „Omul Sfârșit“, ca și în „Viața lui Isus“ în acest „Sfânt Augustin“ te vei întâlni cu aceiași in-

tonare de eroism mesianic, nestrăin de patosul romantic; cu aceeași vigoare de afrescator în conturarea fondului uman pe care se proiectează figura centrală; cu aceeași predilecție pentru egocentrismul autobiografic, temerar în confundarea propriului Eu cu cele mai sacrosancte exemplare ale istoriei sufletului omnesc; aceeași neliniște, oscilând neegal între avântul liric și scepticismul livresc; aceeași robustețe clasică toscană și carducciană, în mănuierea verbului; aceeași ingenuitate, profund omenească, în mărturisirea aprigei dorinți de sanctificare; aceeași virtuozitate divulgativă, mai mult laică decât sacerdotală, nestrăină de retorismul prototipului de predicator catolic.

Pentru semnificația-i spirituală însă, cartea aceasta reprezintă un progres în ascendența producției literare a celebrului convertit.

„Poveste a unui suflet“, iar nu „viață romanțată“, scrisă de Papini „ca artist și creștin, nu ca patrolog și scolastic“, purtând drept motto aceste cuvinte din prefață — „Pitù profunda fu la bassura e tanto maggiore è la luce dell'altura“, „Sfântul Augustin“ este o nouă ofrandă pe care orgoliul celui mai frământat exponent al generației noastre de șovăitori convertiți, o depune pe treptele Altarului, picurat încă de sângele Golgoței.

ALEXANDRU MARCU

NOUL POET LAUREAT AL ANGLIEI: JOHN MASEFIELD

Un eveniment care va fi întâmpinat în restul lumii mai mult cu un zâmbet, s'a săvârșit în ziua de 9 Mai în Anglia.

Primul Ministru englez, Ramsay Macdonald, a recomandat regelui său, și acesta a aprobat, numirea ca poet Laureat al Coroanei în persoana lui John Masefield.

Anglia se supraviețuiește până și'n literatură. Obiceiul medieval ca regele să-și aibe bardul atașat pe lângă persoana sa, e păstrat cu sfințenie, deși la moartea recentă a lui Robert Bridges, predecesorul lui Masefield, câteva ziare s'au întrebat dacă această defrocă mai merge cu concepția literară de azi. Poet laureat, însemna într'adevăr acel stadiu literar medieval, în care poetul era un animal de Curte. De mult însă Curtea a fost înlocuită prin public, singurul care citește și susține pe poet. E de întrebare dacă simpaticul rege al Angliei a citit un vers de Masefield, ori auzise chiar de un contemporan al său cu acest nume. E drept, tradiția engleză are destul compromis — și mai ales prudență — în ea, ca să prevadă recomandarea poetului laureat, direct și personal, de către Primul Ministru, totdeauna mai citit și mai bine informat asupra supușilor Majestății Sale.

Așa se face că'n ziua numită, pe când onorabilul John Masefield, unul din cei mai sfidnici oameni pe

care-i posedă Anglia lui Bernard Shaw, da de mâncare mănuzului său intim, în prezența unui asin alburi ce-și aștepta cu resemnare rândul, s'a pomenit cu un crainic regesc aducându-i următoarea pergamenă:

Oficiul Lordului Șambelan
Palatul Buckingham
9 Maiu, 1930

Regele a avut grațioasa plăcere să numească pe Domnul John Masefield, doctor în Litere spre a fi Poet Laureat Ordinar al Majestății Sale, în locul lui Robert Bridges, decedat.

Deși poet mare, Masefield a fost adânc impresionat, cum mărturisește singur, de marea distincție, care mai mult decât titlul, oarecum glumeț, înseamnă o preferință față de poeți ca Watson, Kipling, Bynion, De la Mare sc., ale căror nume, împreună cu al său, o săptămână au circulat pe lista de pronosticuri a tuturor ziarelor.

Emoția s'ar fi colorat însă melancolic, dacă odată cu hrisovul regesc, un ziarist sugubăț i-ar fi strecurat, așa, de curiozitate, lista predecesorilor săi în timp;

Ben Jonson 1619, Sir William Davenant 1638, John Dryden 1670, Th. Shadwell 1688, Nahum Tate 1692, N. Rowe 1715, Rev. L. Eusden 1718, Colley Cibber 1730, W. Whitehead 1757, Th. Warton 1785, H. J.

Pye 1790, Robert Southey 1813, Wordsworth 1843, Lord Tennyson 1850, Alfred Austin 1896, Robert Bridges 1913. Câte nume dintre acestea abia de se mai pot găsi azi în *Duciada* lui Pope și alte cronici satirice ale vremii!

E drept, față de acești predecesori, poetul Laureat de azi, nu mai primește dela Palat nici damigeana cu vin cu care era dăruit anual Chaucer, nici poate, cele 72 de lire pe care le primea Lord Tennyson. În schimb, o pudoare literară evoluată nu-l mai lasă să scrie poeme la comandă în slava regelui și strămoșilor, sau numai a evenimentelor, și Masefield s'a și grăbit să afirme în primul interview acordat presei că muza sa nu cunoaște astfel de indeletniciri.

De fapt Masefield e un om ce merită puțin mai mult decât ciudațul titlu. Viața lui e tipic personală. Născut în Liverpool acum 55 de ani, a suferit chemarea mării într'un chip ceva mai crud decât acela al poetului de mai târziu. Sărac, fără căpătâi, a luat-o razna, spre America, pe un vapor care l-a primit ca băiat de cabină. La New-York, mizerie. Dela tețgheaua unui bar, trece ca lustruitor de alături într'un hotel unde forța lui mai îl intitula — fără adaus de salar — la rolul de împăciuitoare al clienților scandalagii ori neplătnicii. Intors în țara sa începe să scrie. După ani de uși închise, capătă o întrebuintare la Manchester Guardian. Din Manchester vine la Londra,

unde e descoperit de Granville Barker în legătură cu niște cântece marine pentru o piesă a lui Shaw. De aci, succes, nume, faimă; bursierul lui Apollo, înainte de a fi, fictiv, al Regelui, se instalează fericit, în mijlocul familiei și animalelor sale, la țară, lângă Oxford, unde își construiește un teatru al său, la care joacă piese cu țărani vecini, așteaptă cu anotimpul vizita sturzilor și privighetorilor, și iese din obscuritate, din când în când, cu câte o poemă mare.

E autorul lui, *Everlasting Mercy* (*Îndurarea veșnică*) poem de savoare aspră, al *Baladelor Apelor Sărate*, al legendarului *Reynard the Fox*, și lui *Right royal*, unde descrie cu mare răbdare o cursă de cai. Dealtfel e un mare poet descriptiv, marea și peisajul de țară, englez, având într'nsul pe un Turner ce cultivă în scris „ce sel de la force, l'amertume". Prozatorul ne-a dat *Sard Harker*, cu aventuri de junglă tropicală, iar autorul dramatic, o *Nativitate*, stil Oberammergau, de s'a jucat acum câțiva ani cu atenție națională pe lespezile catedralei din Canterbury.

Consacrarea sa recentă a fost salutată de confracții săi, ca și de presă, cu toată cordialitatea.

Printre alții, Chesterton în modul următor: „E un poet de o rară frumusețe, și sunt vesel de vestea ce o primesc. Dar nădăjduesc că va continua să scrie poeme despre beția piraților".

DRAGOȘ PROTOPODESCU

NOTE CU PRILEJUL INCHIDERII STAGIUNII

SUNT multiple sforțările ce se fac astăzi pentru învierea pulsului vieții muzicale românești. Apar susținute din numeroase și diferite părți. Atât de diferite și de numeroase, încât ar fi de interes deosebit, chiar numai sistematizarea cercetării științifice a diversilor factori, cari hotărăsc asupra vieții muzicale românești. Este astfel firesc să constatăm ce emulație s'ar putea produce între acești factori, atunci când muzica și-ar afirma liber ritmul expansiunii sale. După cum este firesc ca accentul interesului să cadă și cu intensitate diferită, pe unul din acești factori: când pe educația muzicală a poporului, când pe instrucția tehnică necesară specialiștilor; uneori pe creațiune, alteori pe interpretare; aci pe forma operei de artă muzicală, dincolo pe fond: odată se afirmă specificul autohton în artă, altădată universal umanul — dacă și într'un cât între aceste două pozițiuni poate fi contradicție. Și așa mai departe.

Dar oricare ar fi pozițiunea discuțiunilor științifice referitoare la viața muzicală și oricare ar fi calea adoptată în desfășurarea activității muzicale, ceiace fixează rolul vieții muzicale românești în istoria culturii generale muzicale, este *creațiunea muzicală*.

Într'aceasta constă supremul țel al activității muzicale. Este cea mai înaltă năzuință și cea mai nobilă ambiție care întreține viu ritmul unei conștiințe vieți

muzicale. Orice instituțiune sau chiar numai activitate separată muzicală: care se împotrivesc acestui imperativ al vieții muzicale, care nu contribuie la ameliorarea condițiunilor pentru libera manifestare a creațiunii muzicale, care contravine acestui principiu al promovării mijloacelor pentru intensificarea și înobilarea producțiunii valorilor muzicale istorice și etern umane, — este paralizată de viciul organic și fatal al lipsei de articulare în complexul general social și cultural. Căci orice instituțiune sau activitate muzicală separată, nu-și află justificare de cât în virtutea și prin îndeplinirea unei funcțiuni culturale și sociale.

În ultimă analiză, orice activitate muzicală se întemeiază și își află un rost prin creațiunea muzicală. Opera de artă muzicală este focarul central spre care se concentrează toate sforțările stimulării vieții muzicale și de la care pornesc razele de înobilare ale geniului uman prin intermediul vrajei frumosului muzical.

Iată premisele, succint formulate, ale oricărei activități muzicale. Prin urmare, într'un cât instituțiunile muzicale din țara noastră, și reprezentanții vieții noastre muzicale țin seamă, de deoparte de acest ideal al pozițiunii muzicale, iar pe de alta, de ambianța culturală și socială în care ființează, într'un atât li-se și fixează un temei de existență și li se creiază o funcțiune

organică în complexul de acțiuni și reacțiuni al organismului social, biologic și spiritual.

Primatul creațiunii muzicale nu însemnează totuși o diminuare a importanței celorlalți factori ai vieții muzicale, ca : interpretarea, dezvoltarea puterii de apercere a valorilor muzicale, judecarea producțiunii muzicale, etc. Ci, dimpotrivă, fiecare din acești factori își are importanța rânduită ierarhic, atribuită și precizată de împrejurările istorice. Împrejurările istorice pot determina, așa dar, felul raporturilor dintre oricare din acești factori și opera de artă muzicală ; nicidecum însă raportul și deci activitatea muzicală nu poate fi pornită fără o cauză sau fără presupuziția scopului care se împreună în același obiect : *creațiunea muzicală*.

În ceiace privește viața noastră muzicală, este deci natural ca interesul activității să fie centralizat spre acest țel : *stimularea compozițiunii muzicale românești*. Așa încât, ceilalți factori ai vieții noastre muzicale, precum și instituțiile întemeiate în scopul propagandei, înviorării, promovării, educației și asigurării progresului muzical, nu pot face abstracție de creațiunile originale românești. Abia atunci când creațiunea muzicală națională — compozițiunile românești — va fi atât de valoroasă, înțeleasă și prețuită de cel mai propriu și firesc public al său, publicul român, abia atunci, și prin aceasta, va fi posibilă o introducere a acestui public în producțiunea muzicală universală.

Înțelegerea, capacitatea de percepere, impresiunea publicului, de împărtășire a valorilor estetice, nu se dobândește prin metoda aceasta : dela general la particular. Ci, dimpotrivă, dela specific, particular și caracteristic autohton, la general și universal. Chiar în cazul că un produs artistic național este sărac în valori estetice, el este totuși una din etape în drumul care conduce, prin trezirea forțelor de apreciere estetică, la cotemplațiunea și cât mai definitivă împărtășire a valorilor estetice conținute în operele de artă istorice, de interes universal uman. Iar pe de altă parte, aceasta este singura posibilitate de a stimula creațiunea muzicală autohtonă : cântând-o, făcând-o accesibilă judecății mediului social și spiritual ambiant.

Aci sunt cuprinse și datele problemelor *repertoriului ce urmează a fi interpretat* în activitatea muzicală românească. În deobște, instituțiile noastre muzicale ca și interpreții noștri, își alcătuiesc programe pe care suntem ispitiți a le compara cu ale instituțiilor sau personalităților de seamă din alte centre muzicale. Și sunt, de fapt, de aflat analogii, nu numai în privința repertoriului, dar chiar și în privința calităților interpretărilor. S'ar părea astfel că suntem în ritmul mișcării generale muzicale, în sincronismul culturii muzicale universale.

Este aceasta realitatea ? Sunt de constatat în spiritul publicului român aceleași necesități muzicale ca aiurea ? Sunt apoi de împlinit necesitățile muzicale ale publicului nostru în același fel cu cele ale publicului din alte părți ? Iată chestiuni la care trebuie răspuns

hotărât : nu ! Oricât am căuta să ne ferim de ocara nivelului scăzut al puterii de înțelegere și asimilare a muzicii culte, cel puțin în comparație cu un public de vechi tradiții muzicale, trebuie să ne recunoaștem inferioritatea. Împrejurările în care ne-am dezvoltat, și sub raportul muzical ca și sub alte raporturi, sunt suficiente motive de justificare a stărilor culturii noastre muzicale. Realitatea aceasta este : un nivel muzical coborât, puteri de înțelegere muzicală reduse, necesități de muzică diferite. Putem compara publicul nostru de concert cu cel vienez, cu cel german ? Tot una este să ai auditor ca al nostru, sau ca cel care-ți vine la concert cu mica partitură de buzunar, sau cu programe vechi în care sunt cuprinse indicațiunile necesare și analizele operei datorite celor mai autorizați critici ? De sigur, nu ! Este mare deosebire între cel ce ascultă o simfonie pentru a zecea oară și cu partitura sau cu analiza motivică în mână, și între cel ce ascultă o simfonie pentru prima dată.

Iată chestiuni din discuțiunea cărora s'ar putea deci desprinde și fixa problematica activității muzicale de interpretare. Dar soluționarea unor asemenea probleme nu poate fi întreprinsă, fără luarea în seamă a altui factor de covârșitoare importanță în orice conștiință viață muzicală : *educațiunea muzicală*.

Ceiace urmăresc organizațiunile muzicale reproductive de aiurea poate fi redus, în aparență cel puțin, la punctul de vedere strict *artistic* : cât mai valoroase interpretări. Punctul acesta de vedere nu este unic și, am cutedat s'o afirmăm, nici cel mai important în activitatea muzicală românească. Nu trebuie să fie ! Mai întâi ținând seamă de imperativul creațiunii muzicale autohtone. Iar în al doilea rând, chiar admitând că cele mai perfecte realizări au fost isbutite în interpretarea pieselor din programe, totuși, dacă n'am isbutit să mărim cercul amatorilor de muzică — diletanților, în înțelegerea etimologică a cuvântului, — dacă n'am promovat în ei râvna de cunoaștere și înțelegere a operilor ce se execută și dacă aderenți noi, noi prozeleți și catehumeni n'au fost convinși pentru cultul Euterpei, atunci reușita realizărilor este podoabă exterioară, fără ecou în ceiace numim aspirațiile noastre de progres muzical. Iar aspirațiile de progres muzical nu se pot infiripa și nu pot fi satisfăcute decât sub condițiuni educative. Factorul educativ muzical — iată ceiace trebuie să călăuzească activitatea instituțiilor noastre muzicale. Nu trădarea factorului de interpretare, o susținem ; dar pregătirea poporului pentru perceperea și asimilarea operei de artă este de mai strictă necesitate de cât o reușită interpretare. *Muzica nu-și poate desvolta puterile ei decât într'o comunitate de credincioși inițiați și entuziaști*. Numai într'o asemenea comunitate pot lua avânt creațiunea și interpretarea.

Dar tocmai de o asemenea comunitate simțim noi lipsă. Fără de ea nu putem întemeia o reală viață muzicală românească. Productul artistic este produsul cul-

tural. Productul cultural nu trăește decât prin comuniunea socială, când devine bun al societății, al masei. Pregătirea masei pentru participarea la acest bun cultural, în specie, la opera de artă muzicală, este ceia ce trebuie propus ca țel al activității muzicale ce este de desfășurat în jurul sferei de artă muzicală. Prin urmare, o acțiune de *educațiune muzicală*, „Artă pentru artă“, „artisticitate“ — dacă ne este îngăduit acest barbarism — da, în măsura condițiilor istorice; dar numai în privința creației. Nu însă și în direcțiunea activității de întemeiere a celei comunități muzicale, pentru care hotărâtor este factorul de educație muzicală. Nu trebuiesc pastșitate pentru noi programele instituțiilor sau personalităților din alte părți, pentru că nu ne dezvoltăm în aceleași condițiuni nici nu avem aceleași necesități muzicale. Poate tocmai aceasta este superioritatea datelor și originalitatea condițiilor în care se profilează viața noastră muzicală; alte necesități, alte aspirații, alte preferințe, alte aspecte.

Este firea noastră, sunt nevoile culturii noastre, sunt imperativele caracteristice ale vieții noastre muzicale, care determină alte considerațiuni, care stabilesc alte norme de conducere în activitatea noastră artistică. Iată problema de rezolvat pentru toate instituțiile noastre muzicale și pentru toți cei ce în nouile întocmiri ale statului nostru modern, ridică chestiunile de educație peste cele de artă; adică se desființează un Minister al *Artelor* și se organizează o direcție generală a *Educației Poporului*.

* * *

Constatările expuse, precum și normele ce se schițează din expunerea lor, se întemeiază pe experiența activității muzicale românești. Nicio stagiune muzicală n'a fost mai plină de învățăminte, mai bogată în date care înlesnesc posibilități de generalizări și niciuna n'a fost mai concludentă în fixarea realităților. Iată, bunăoară, stricta corelațiune sau, mai bine zis, rolul preponderent al împrejurărilor culturale și sociale, apoi al factorului economic în mișcarea muzicală românească. Rolul acesta nu se poate deocamdată străvedea și preciza în ordinea supremei manifestări muzicale, în domeniul creației. Pentru aceasta nu posedăm încă perspectiva vremii. Dar se distinge clar cum aspectele generale ale vieții muzicale românești sunt schițate sub influența exercitată de fenomenele culturale, sociale și economice.

Nu e necesar să stăruim asupra problemelor sociale ce se pun artei muzicale, pentru a ne da seama că factorul economic, *criza generală economică, și-a extins consecințele și asupra vieții muzicale*. De aci provine o criză de subconsumațiune care se observă chiar la deschiderea stagiunii și se prelungește, intensificându-se în tot cursul ei.

Dela primele simptome ale agravării crizei economice, publicul se abține dela mișcarea muzicală.

Ceia ce dovedește că primele necesități considerate ca superflue și de care publicul se poate dispensa,

sunt cele muzicale. De unde se poate stabili, de altfel, superficialitatea culturii muzicale a publicului, lipsa de comuniune spirituală între diferiții factori ai vieții muzicale în termenii economiei politice dintre producător și consumator. Prăpastia ce se deschidea din ce în ce mai primejdioasă între muzician și public nu putea să nu ducă, în viața noastră muzicală, la un fel de indiferentism muzical, pentru că nu ne-am îngrijit niciodată de publicul nostru.

Nu am căutat niciodată să întemeiem în spiritul său condițiuni de așa natură, în cât în împrejurări ca cele ce trăim azi din punct de vedere economic, să putem rezista consecințelor fatale ale crizei. Fenomenul economic nu este particular.

El este general. Aiurea însă consecințele sale asupra vieții muzicale nu poartă caracterul atât de îngrijorător pe care îl observăm la noi. Nicăeri nu s'a produs panică, așa cum s'a întâmplat la noi. Susținând viața muzicală din expediente, am speculat împrejurările în ceia ce ele aveau anormal.

Multă vreme am susținut viața muzicală din aportul snobismului îmbogățitorilor de război, fără ca, cel puțin, să fi încercat, cât de cât, să inițiem pe acești, de bine de rău, neofiti ai Euterpei în misterele artei sonorilor. Așa în cât nu s'au concretizat în spiritul public necesități muzicale reale; ele nu isvorăsc sau nu s'au asimilat unei anumite finute spirituale, unor anumite condițiuni culturale. Superficialitatea și desorientarea de până aci, nu putea astfel să ducă la alt rezultat. Iar răul ce decurge de aci se repercutează asupra tuturor factorilor vieții muzicale românești.

Așa dar, stagiunea muzicală a fost inaugurată sub perspectiva amenințătoare a crizei economice care bântue țara. Prea este organic cuprinsă în realitatea socială românească această criză economică, pentru ca deslănțuirea și influențele ei asupra vieții muzicale să fie abătute și evitate prin anodine măsuri de rezistență pasivă.

De consecințele crizei economice nu s'au putut feri nici soliștii și nici instituțiile a căror defectuasă conducere administrativă înăsprește și complică răul. Iar, ca trist corolar, în viața noastră muzică se ridică spectrul *șomajului artistic*. Dacă în primele începuturi ale stagiunii nu putea fi observat, astăzi șomajul artistic poate fi ușor constatat. Și ceia ce trebuie reținut, este faptul că nu numai în serele de activitate artistică particulară, în concertele soliștilor și în învățământul muzical particular, ca și în comerț, muzical, dar chiar în instituții de stat, din pricina relei organizări, șomajul artistic ia proporții. Iată înfățișări reale și triste mai ales, pentru viața muzicală românească, atât de anemică, atât de clorotică de care cel puțin acum, întru începuturile ei de conștientă afirmare, nădăjduiam să putem fi scutiți.

Un exemplu interesant asupra chipului în care reacționează mediul spiritual, social și cultural ambiant, ne-a fost oferit estimp de experiența directei generale

dela „Opera Română“ din București. În adevăr, chiar o instituție ca opera, cu caracter, în aparență, atât de indiferent la curentele sociale și culturale, vădește cât de fatale consecințe pot interveni în activitatea unei direcțiuni generale care nu posedă și nu ține seamă de experiența vrerilor artistice, aspirațiunilor muzicale ce se încadrează în ansamblul nădejdiilor culturale românești de astăzi. Ceiace este de observat și de constatat la muzicienii noștri, este tocmai această lipsă de articulațiune organică a activității lor artistice cu mediul spiritual românesc, cu atmosfera culturală în care trebuie să se integreze activitatea lor. Muzicienii români trăesc încă într'un *abstractism artistic*. Ei nu-și dau seama, rațional, și nici n'au suficientă intuițiune pentru a-și descoperi funcțiunea socială și culturală pe care, prin exercitarea artelor, și-o creiază, în virtutea și în îndeplinirea căreia își justifică un rost al existenței lor artistice. Unii dintre ei mai mult, alții mai puțin, dar toți trăesc în acest abstractism artistic, în care doar gradul de negație, conștientă sau nu, a sevei organice ce trebuie să urce în concepțiile lor artistice din mediul aspirațiunilor culturale autohtone, îi diferențiază. La direcția Operei Române bucureștene, acest abstractism artistic a fost impus în cel mai înalt grad. Nici chiar cei câțiva concetățeni de sânge ebraic pe care-i numără viața muzicală românească de azi, nu sunt atât de streini de râvna culturală și, deci, muzicală, a obștei românești, cum s'a arătat direcția

Operei Române, de care vorbim. Dacă unii dintre muzicienii noștri de azi sunt victime ale fatalei lor nașteri, creșteri sau învățături peste hotarele țării, — ceiace i-a despărțit temporal de atmosfera vieții muzicale românești, apoi cei mai mulți, reînforși în țară, caută legătura cu pământul, cu „duhul pământului“, cu spiritul neamului. Iată ce n'a putu simți fosta direcție a Operei Române, ci a activat aci nu ca într'un mediu spiritual românesc care, mai ales, acum, în acest moment de puternice imperative istorice, își definește orientări culturale categoric românești. Nu s'a putut ancora, această direcțiune generală de operă, în spiritualitatea românească. Consecințele se văd: ruinarea și închiderea Operei Române, cu deficite aproape 50% din subvenția acordată de Stat, artiștii lăsați pe drumuri, furnizori neplătiți etc. — Abstractismul artistic, manifestat față de publicul român, dar și față de creațiunea și puterea de interpretare românească, adică față de artiștii români, nu putea conduce la alt rezultat.

Si, totuși, în această grea și apăsătoare atmosferă în care abia se desprind din umbră profilurile vieții muzicale românești, s'au produs manifestări care dovedesc *robusta voință a neamului pentru înfăptuirea unei culturi muzicale românești* și întăresc credința în realizarea ei.

G. BREAZUL

C R O N I C A L I T E R A R A

JEAN BOUTIÈRE: LA VIE ET L'ŒUVRE de ION CREANGĂ

D-L Jean Boutière, este profesor la Rouen. Fost membru al misiunii universitare franceze la noi, a stat vre-o doi ani în România și, după studii serioase, a reușit să cunoască la perfecție graiul nostru. Ca și Urban Iarnik, iubește scrisul vechiu românesc și literatura poporului.

Filoromân, nu odată am văzut în presa franceză diferite conferințe de-ale d-sale despre noi și în deosebi despre povestitorul neîntrecut dela Humulești

Pentru admiratorii lui Creangă, nu poate fi în clipa de față un eveniment mai însemnat și o bucurie mai mare decât studiul d-lui Boutière, apărut în condiții tehnice desăvârșite.

În prefață profesorul francez arată că povestitorul din Humulești apare, chiar între ai săi, nestudiat încă și „netraductibil“. Numai să-și amintească cineva de lamentabila ediție a „Culturii Naționale“, București 1924, în care un bucureștean explică pe Creangă așa: *pocinog* = bocluc, *Sorcoveți* = ciocane de băutură. *A se bălăbăni* = a se trudi. *Năcăfale* = poveri, *Hă-țăș* = ostaș de hartă, *Hărașc* = corvoadă (în loc de... Ierarh, căci e vorba acolo de Sf. Nicolae!) iar *gubav...*

la bucureșteanul poznaș înseamnă „râios“, și așa mai departe — și se va constata cât de multă dreptate are d. Boutière. Acesta, în schimb, francez fiind, lămurăște admirabil într'un glosar, la sfârșit, terminologia populară.

Pentru întâia oară, și mai cu seamă în limba franceză, se aruncă la o parte inexactitățile, contradicțiile și legende proaste cu privire la Creangă, și se stabilește nu numai o biografie dreaptă, ci se purcede la studierea înțelegătoare a operei, care e analizată conștient și e comparată cu opera similară a povestitorilor europeni, fixând locul lui Creangă între ei, spre cîntea poporului român.

În informații, l-au ajutat mai mult d-nii A. Gorovei, G. T. Kirileanu, d-rele Ecat. El. și S. Bogdan și S. Borisov din Iași, dl. E. Botez (Jean Bart) ș.a. Dela început, d. Boutière prezintă pe Creangă drept „unul din cei mai buni povestitori populari ai Europei“.

Se cercetează manuscrisele lui Creangă, edițiile de până acum și traducerile. Ideia d-lui Boutière fiind de a face cunoscută și iubită opera lui Creangă în străinătate, se arată cum dela 1882 s'au dat unele traduc-

ceri fragmentare din Creangă în germană, franceză, engleză. D-l Boutière vestește că, datorită d-sale, în curând va apare în traducere franceză, întregă opera lui Creangă sub titlul: *Oeuvres, traduction française: I Les Contes. II Les Souvenirs d'Enfance.*

Analizând critica ce s'a făcut asupra scrierilor lui Creangă, d. Boutière se arată foarte bine informat dovedind că — prin mărturiile ce s'au tipătit la 10, ani după moarte („*Șezătoarea*“), la 20 ani („*Ion Creangă*“), la 25 ani, la 40 de ani... — s'au complectat cu pietate multe date biografice, însă opera nu s'a analizat. Cartea d-lui E. Precup, *Viața și Opera lui I. Creangă*, Gherla 1921, este ca și nulă.

Dintre critici, singur d. G. Ibrăileanu a dat aprecierile cele mai judicioase.

Studiind astăzi opera aceasta din punctul de vedere folkloristic, dl. Boutière dă dovadă că are perfecte orientări în ce privește literatura noastră cum și literatura populară din Europa.

În partea I, descrie în amănunte viața lui Creangă, N'ar trebui să se îndoiască, socotim noi, cătuși de puțin asupra datei de naștere: e fără discuție 1 Martie 1837, stil vechiu. Interesant cum împarte autorul descrierea vieții lui Creangă:

1. Dela 1855—1868 așează: Seminarul, căsătoria intrarea în diaconie, studiile la Școala Normală, debutul în politică.

Spiritul fin al d-lui Boutière descopere că amintirile publicate de Speranția la Iași în 1927 conțin multe neexactități. Aceasta noi o putem dovedi cu materialul ce urmează să tipărim într'o lucrare ce avem în preparație, pe temeiul de documente noi și sigure, — astfel de informații neavându-le însă scriitorul francez, repetăm că am rămas foarte plăcut surprinși constatând cum d-sa a presimțit adevărul și a acordat contribuției lui Speranția justa valoare.

2. Dela 1868—1875 se așează epoca grelelor încercări pentru Creangă: conflictul cu superiorii eclesiastici, cele două destituirii (vreme de 2 ani este lăsat muritor de foame), Ecaterina Vartic, divorțul, reintegrarea la catedră. Extrem de bine documentat, autorul aruncă problema: oare dacă Creangă n'ar fi desbrăcat haina de diacon — opera lui s'ar mai fi produs? Pentru că d-sa înclină a crede că de-ar fi fost păstrat clerului, Creangă ar fi fost pierdut pentru literatură. Noi ne permitem a pune o altă întrebare: oare după ce Creangă a fost reintegrat la catedră, l-am pierdut pentru literatură? Nicidecum. La zile mari ca și la zile obișnuite noi, cei ai clerului, o spunem și o repetăm că oamenii Bisericii reprezintă prin excelență sufletul neamului. Cum? Creangă a trebuit să fie izgonit din cler, pentru ca să exprime, apoi, sufletul neamului? Catedra și amvonul sunt două lucruri frumoase de ordin spiritual, nu tocmai depărtate unul de altul. Jalnică trebuie să fi fost starea Bisericii noastre în 1872 dacă și-a îngăduit să elimine din rândurile sale pe marele și bunul suflet care a

fost Creangă, institutorul, și a păstrat între diaconi și preoți pe atâția de metehnele cărora geme literatura noastră!

Un singur lucru s'a putut dovedi pe seama inculpatului: că a mers la teatru... Creangă le-a răspuns *magistral* că Teatrul Național este o instituție de Stat, luminată și educativă. Zadarnică argumentare pentru acei oameni și acele timpuri.

Fu dat afară din cler omul cu care ar trebui să se mândrească, azi, Biserica, scriitorul din sufletul căruia a izvorit, în acele zile grele și întunecate, — drept răspuns — cele mai măndre pagini ce s'au scris la noi despre *Misiunea preotului la sate*... În orice caz, Creangă astăzi este răzbunat, iar constatarea d-lui Boutière taie o brazdă adâncă și mult dureroasă în sufletul Bisericii române.

3. Între 1875-1882, Creangă își găsește un sălaș sărac și statornic în Ticău. Relațiile cu Eminescu — hotărâtoare pentru opera sa.

4. Se descriu ultimii ani, 1882—1890.

Ca observație generală asupra biografiei, constatăm că d. Boutière este la curent cu toate izvoarele, parcă ar trăi aici printre noi Spiritul d-sale critic va mulțumi pe orice specialist. Pentru prima oară se spun lucruri complete și drepte despre Creangă.

Când e vorba de oarecare documente nesigure cum ar fi acel *Memoriu* al Ecaterinei Vartic, cu date problematice despre un testament didactic și literar al lui Creangă — finețea d-lui Boutière se vede din cuvintele: „Să nădăjduim că d-l Minar se va hotărî într'o zi să publice acest document“.

Dl. Boutière a susținut această lucrare la Sorbona ca teză de doctorat, dovedind, fără putință de demințire și spre fala Românilor, că povestitorul nostru este și rămâne în veci unul din cei mai buni scriitori populari ai Europei.

Să trecem acum la partea a doua a studiului d-lui Boutière.

Se arată, cu drept cuvânt, că această operă, cantitativ, este răstrânsă, făcând impresia că Ion Creangă și-a aplicat sieși cunoscutul dicton: *Le Roumain a de la peine à se mettre à l'ouvrage, mais il est toujours prêt à le laisser*“, traducerea exactă a cuvintelor bine cunoscute că „Românului i-i greu până se apucă de-un lucru, că de lăsat se lasă de grabă“.

1. *Lucrările didactice*, care încep cu *Metoda Nouă* din 1867, sunt analizate ca și lucrarea d-lui Morariu, *Institutorul Creangă*. Părerea noastră este că în acest domeniu lipsește încă mult material informativ.

Despre materialul tipărit până azi, se poate zice că d. Boutière îl cunoaște bine.

2. *Poveștile, anecdotele și Amintirile*, încep cu 1 Octombrie 1875, când apărură în „Convorbiri“ interesanta și ciudata (pentru dl. Boutière și pentru străini în deobște), Soacră cu trei nurori = *La Belle-Mère aux trois brus*, din care nu se găsește decât doar o variantă îndepărtată în literatura populară armeană

Nici în literatura noastră și nici în literatura populară europeană, d. Boutière nu află vreo variantă. Până la constatările ce vom face aiurea, într-o cercetare specială asupra acestui punct, observăm că scrisul lui Creangă începe cu această poveste *pentru tineretul școlar* și se termină cu o bucată scrisă tot pentru școlarii săi: *Cinci pâni*, în 1883. Ce va fi scris ulterior, nu se mai pune la socoteală, căci i se apropie din ce în ce chinuitorul slășișit.

La mijlocul acestui interval, prin 1881, s'au izvodit *Amintirile*. C'un fel de caracter didactic și ele, ce frumos ar fi fost pentru Biserică, dacă nu i s'ar fi dat prilej lui Creangă de a zugrăvi atât de drastic și de dureros pe membrii clerului român, în aceste nestimate literare! Și *Amintirile* ar fi fost cruțate de unele mici asperități.

Creangă autor comic (1878—1882). E vorba de bucată de teatru „Dragoste chioară și amor ghebos“, de care s'a făcut pe degeaba atâta caz. Spiritul pătrunzător al profesorului francez presupune că în această bucată trebuie să fie vorba de un caz real din Tărăși... și așa este. Trebuie să reținem justa constatare că: „De fapt, Creangă n'a fost scriitor de geniu decât atâta vreme cât a zugrăvit pe frații săi țărani, cu graiul lor pitoresc, cu datinele și credințele lor“... neavând el chemarea de a zugrăvi vre-o galanterie cu neveste infidele din mahalaua Tărăși din Iași...

4. *Lucrări diverse*, cu valoare mai mică: istorioare, poezii personale și populare (pentru elevii săi dela școala primară), culegeri din popor, articole ca *Misiunea preotului la sate*, și, în sfârșit, cunoscutele povestiri „pe ulița mică“. Toate sunt analizate pe rând, rămânând — ca operă demnă de Creangă — numai *Poveștile și Amintirile*.

Asupra lor, studiul științific al d-lui Boutière se îndreaptă cu toată atențiunea și priceperea. Se analizează scrisul popular dela noi înainte de apariția lui Creangă. Se iau pe rând temele din poveștile acestuia, comparându-se cu variantele similare mai întâiu din literatura noastră și apoi din literatura populară europeană, în care d. Boutière se arată foarte bine orientat. Conchide că poveștile lui Creangă, fără excepție, desvoltă teme populare răspândite nu numai între Români, ci și în multe alte țări.

Ca izvoare pentru Creangă, se caută numai cele din literatura noastră. Totul e — după d. Boutière — *modul cum au fost utilizate acele teme populare*, ca din ele să rezulte opera de artă admirabilă pe care ni-a dat-o Creangă.

În mod competent și surprinzător, autorul cercetează în opera nemuritoare a lui Creangă, două lucruri: 1. Elementele tradiționale (fond și formă și 2. Partea lui Creangă.

Partea lui Creangă este *viața* ce dă motivelor din popor: aceasta constituie marea lui originalitate.

Persoanele și scenele sunt zugrăvite cu mare măiestrie, culoarea locală mărește farmecul descrierii, ca și umorul neîntrecut. Apoi, la povestirile lui Creangă

aflăm un plan bine fixat pe care el — cu talentul lui — îl duce la bun sfârșit în chip măestru. Nu e cazul altor povestitori, la cari se amestecă fel de fel de elemente eterogene în aceeași bucată. Și, în fine, Creangă este un artist desăvârșit, în ce privește bogăția neasemănată de expresii populare de care se slujește, bine alese și artistic fixate la locul lor.

Puțini sunt scriitorii cari au făcut operă de artă din povestea populară. Creangă e comparat în deosebire cu Perrault de pe la 1700, cu frații Grimm și cu Andersen. Mai realist decât Perrault, și mai surprinzător prin bogăția miezoasă a expresiilor populare, decât oricare povestitor european de acest gen, Creangă al nostru stă la înălțimea acestor mari scriitori. După cum Perrault în ale sale: *Histoires du temps passé*, apărute și reapărute în nenumărate ediții, a dat viață intensă personajilor din temele populare, tot așa a procedat și Creangă al nostru și a făcut operă de artist adevărat.

Dl. Boutière mai menționează că, scriind *Amintirile*, Creangă n'a avut nici un fel de model înainte de el. Două sentimente profunde se desprind din aceste nestimate literare: a) iubirea de familie și b) iubirea de patrie. Stângaciul pe ici pe colo graiul lui Creangă în *Povești*, aici devine desăvârșit.

După ce studiază pe rând vocabularul, morfologia, sinteza și stilul cu caracterele lui populare și cu arta lui Creangă, autorul constată că această, arata, reproducând naivitățile stilului popular, și a adaos la ele, c'un talent fără pereche, viața intensă și culoarea, dându-ne un stil cu adevărat artistic.

Un glosar bine întocmit dovedește cât de exact a înțeles d. Boutière graiul lui Creangă.

Terminând lucrarea sa — cea mai bună ce avem despre Creangă — d. Boutière constată: „În viață, Creangă n'a fost prețuit după adevărata-i valoare de cât doar de unii intimi din Iași; moartea sa a avut un slab răsunet în presa română. Ediția dela Iași (1890—1892) ca și cea a „Bibliotecii p. toți“, (1897) nu par să se fi bucurat din partea publicului de o favoare considerabilă. De-abia ediția „Minerva“ apărută în 1902 și reimprimată de vre-o câteva ori, a început a populariza cum trebuie opera lui Creangă, a cărei renume s'a sporit an de an, și care s'a tradus de câteva ori, în mod fragmentar.

După marele războiu, edițiile s'au înmulțit; mai cu seamă în Basarabia ele au contribuit într-o măsură sigură a aduce la patria-mumă pe „Moldovenii“ de dincolo de Prut, cari și-au recunoscut graiul și s'au recunoscut pe ei înșiși în *Povești și Amintiri*. În cimitirul Eternitatea s'a rânduie, cam târziu, un mormânt vrednic de un scriitor. În casa natală din Humulești și în bujdeuca (la „masura“) din Iași, însăși restaurată, vizitatorul poate vedea azi oarecare urme de ale povestitorului, strânse cu pietate.

Creangă se bucură, însăși, din plin în toată România, de gloria la care avea tot dreptul.

Econ. D. FURTUNĂ

C R O N I C A M A R U N T A

ADRIAN MANIU publică un nou volum de poeme în proză. *Jupânul care făcea aur* e al treilea după *Figurile de ceară* și *Paharul cu otravă*. E aproape singurul scriitor de azi care cultivă pasionat și migălos genul acesta dificil și marginal, de transfuziune a prozei ca poezia. Aproape, — fiindcă nu mai cunosc un altul afară de N. M. Condiescu. Iar dintre cei mai vechi, numele lui Traian Demetrescu (*Intim*), al lui Ion Adam și Ion Gorun (*Alb și Negru*) trebuie să reținute.

Poema în proză e un gen de maturitate artistică, iar maestrul săi în literatura universală sânt Oscar Wilde, Charles Baudelaire, Jules Renard și Ivan Turghenieff. E un lirism descătușat din disciplina prozodică sau un gând îmbrăcat în forma parabolei. (Amintiți-vă de parabola celebră a lui Paul Claudel *Animus și Anima*, o poemă în proză genială). În activitatea unui scriitor, ea e de obicei un intermezzo, moment de recreație în care spiritul se joacă liber cu luminile și imaginile artei sale. Adrian Maniu acordă însă acestui joc o pasiune tenace, ceea ce face ca poema în proză să ocupe, proporțional, un loc însemnat în activitatea sa literară, între versuri și teatru.

Genul e minor și numai o artă coaptă îl poate susține. În această privință, *Jupânul care făcea aur*, cu cele 65 de poeme ale sale, e o carte desăvârșită. Ea cere un lector cu simț îndelung modelat de varietățile literare ca să-i poată gusta frumusețile pulverizate asemenea luminii în apele fântânilor țâșnitoare.

Domeniul de unde Adrian Maniu culege motivele poemelor sale e mitologic în sensul larg al cuvântului: basm, legendă, superstiție, într'un cadru necesar de codri fantastici în besna căroră scânteie văpaia iluzorie a putregaiurilor, de mori părăsite, de biserici în ruină și țărmi de mare fabuloși. Diavoli iscoditori țin în stăpânire acest domeniu, iar Adrian Maniu insistă atât de mult în sublinierea puterii lor încât îți lasă impresia că el însuși crede, țărănește, în existența lor. Mediul acesta, pe care noi l-am numit *mitul folkloric*, e substratul familiar al inspirației acestui poet întrutotul adevărat. Dar poemele sale nu sânt nici basme, nici legende, ci evocări și sugestii lirice în care basmul și legenda îndeplinesc simple funcțiuni de pretexte ca în arta muzicală anumite teme melodice. Muzical, ele s'ar putea transpune ușor în micile poeme pentru pian ale lui Debussy, Mussorgsky sau mai ales Stravinsky; mă gândesc în deosebi la suita de balet celebră, *Petrușka*, cu a cărei inspirație au atâta înrudire, necăutată bine înțeles, poemele lui Adrian.

Ceea ce le apropie de muzică e virtuozitatea, e coloratura, e lumina difuză și misterioasă a artei cu care sânt scrise aceste poeme în care Adrian Maniu se întrece pe sine. Ascultați o frază la întâmplare:

Printre legănările limpezimilor verzi, se deslușia

locul lespezilor și rotunda rădăcină a dispărutelor eoloane.

Sau alta:

Pe crucea de lângă jghiabul de salcie, a căzut, bucată moale de întuneric, o bufniță uriașă cu ochi de stele.

Sau acest fragment ce poate fi el însuși o poemă:

Fumul asfințitului mai dăinuiește din cădelnița de aur aruncată peste zări. Au să apară cărbunii stelelor.

Acum încă brândușile par palide flăcări de spirt, arzând domol o veghe a pământului mort.

Cu aceste puteri în uimitoare risipă e scrisă toată cartea. Când am apucat s'o citesc, isprăvisem abia *Hanul-Ancuței* de Mihail Sadoveanu. Găsesc o multiplă înrudire între baladele în proză ale fermecătorului povestitor moldovean și între poemele în proză ale munteanului Adrian Maniu. Aceleași izvoare de inspirație, aceeași artă crescută organic și stilată din arta folklorică. (Radu Dragnea a observat cel dintâiu că tehnica *Hanului-Ancuței* crește din tehnica baladei populare). E drumul adevăratului stil românesc.

Și dacă în *Hanul-Ancuței*, Mihail Sadoveanu a atins o culme artistică a graiului moldovenesc, alături i se poate pune fără ezitare transfigurarea din cartea lui Adrian Maniu a graiului muntean.

T. F. MARINETTI, inventatorul futurismului, a sosit la București ca sol oficial al Italiei artistice, exact în epoca Târgului Moșilor. A ținut trei conferințe și a recitat poezii. Adică a fluierat, a lătrat, a răgît ca toate lighioanele, ilustrând astfel valoarea teoriei futuriste în artă. Marinetti, omul, e o persoană vivace, inteligentă și antrenantă. Publicul nostru, curios de senzațional, l-a urmărit în număr imens și a știut să tragă din exhibițiile sale un adevărat profit de distracție. Și fără aceasta, luna Moșilor e o lună de veselie pentru bucureșteni. Cu atât mai mult când ni se înfățișează în carne și oase un saltimbanc inteligent, investit de fantazia d-lui Mussolini cu prestigiu de academician. Aceasta era calitatea pentru care lumea noastră intelectuală, începând cu cercul *Contemporanul* al d-lor Ion Vinea și Marcel Iancu și sfârșind cu bătrâna noastră Academie Română, a fost cuprinsă subit de un acces futurist.

Momentul era de un comic culminant. În fața „maestrului” italian, Jaques Costin în numele revistei amintite, Ion Minulescu în numele Ministerului Artelor și octogenarul d. I. Bianu în numele Academiei, se întreceau în patetice declarații de ardoare futuristă. În realitate nu era vorba decât de proverbiala gudurătură de lingăi balcanici, fericiți că primul aventurier occi-

dental ii ia în seamă. În deosebi recepția solemnă dela Academia Română e o pată de rușine pentru această venerabilă instituție. Vă inchipuiți Institutul Franței primind solemn pe Marinetti și adulând futurismul? Academia Română, păstrătoarea tradițiilor noastre, a capitulat, fie chiar printr'o lașitate momentană, în fața unui saltimbanc care strigă de un sfert de veac: „Să ncendiem muzeele“.

În Italia, revolta fără consecințe a lui Marinetti își avea măcar o justificare psihologică. Italia e un imens și glorios muzeu. Tradiția domină la fiecare pas. Veacurile încărcate de slavă strivesc pe cei vii. Un artist nou își vede năzuințele întrupate cu anticipație. Trecutul fără pereche de bogat în artă anulează parcă orice posibilitate de noi creații. În Italia un artist tânăr, raportându-se la acest trecut strivitor, își trăiește mai dureroasă ca oriunde drama epigonismului. De aci această revoltă împotriva tradițiilor sufocante, atât de caracteristică psihologiei artistice a Italiei contemporane. „Un om sfârșit“, romanul autobiografic al lui Papini, e tocmai strigătul desnădăjduit al acestei psihologii. Dar Papini, revoltatul, avea s'o sfârșească predându-se infrânt în fața celei mai puternice tradiții italiene: catolicismul. Marinetti n'avea resursele unui Papini. El a înțeles că monoideismul său futurist, afirmat cu persistență de energumen, e singura sa rațiune de a exista. În realitate futurismul italian nu e decât groaza de epigonism la care obligă disciplina de fier a unei tradiții artistice milenare. Dincolo de granițele peninsulei clasice, futurismul, fie că s'a numit cubism sau expresionism, cu toate variantele modernismului, e azi mort fără să fi lăsat în urmă-i vreo realizare durabilă. În Italia ar fi murit la fel dacă nu se ivia un colac de salvare, de aparentă salvare: politica lui Mussolini. Genialul bărbat de stat voiește să-și creeze, ca Ludovic al XIV-lea sau ca Napoleon, un stil al său. El nu e posibil în Italia decât prin încurajarea tuturor încercărilor de înnoire. Pestrița și bizara Academie fondată de Duce are acest scop. Marinetti și futurismul său au intrat în Academie tocmai fiindcă n'au nimic aface cu Academia, în sensul tradițional al cuvântului. Dar fascismul e o doctrină de sinteză între vechiu și nou. Academizând pe Marinetti, Mussolini n'a înțeles deloc să dea foc muzeelor. Academia sa n'are alt caracter decât acela al unui laboratoriu de experiențe artistice. Ea e o simplă ipoteză,— față de care Italia gloriilor milenare e o realitate proslăvită de Ducele însuși.

Ce legătură e între aceste lucruri pur italienești și realităților artistice și culturale ale României? Ne sufocăm noi sub povara glorioaselor tradiții ca Italia contemporană, pentru a căuta să evadăm în futurisme? Perimat în Occident, unde n'a însemnat decât o formulă sonoră primită cu surâsul pe buze, e Marinetti pentru noi o îndrumare artistică? O cultură națională își are legile ei proprii, fondate în etnicul și în eticul respectiv. Ce e împrumut e contrafacere; ce e imitație e sinucidere. Aceasta o știe foarte bine Academia

Română care, totuși, într'o clipă de lașitate balcanică, a capitulat în fața unui saltimbanc futurist, creind prin acest reprobabil gest, o confuzie de orientare în spiritul tineretului și situându-și prestigiul într'o lumină de comic. Inchipuiți-vă pe Marinetti, incendiatorul tuturor vechiturilor, lângă d. Ion Bianu, eruditul nostru specialist în catarămile de argint ale Evangheliarelor medievale!

Singurii oameni induioșetor de consecvenți cu acest prilej au fost cei din cercul *Contemporanului*. Au manifestat pentru șeful lor „mondial“ un entuziasm susținut cu bravură. Totuși Marinetti s'a arătat ingrat. Toate atențiile le-a acordat Doamnei... Țmăra, pe care a declarat-o „cea dintâiu futuristă română“. Nici că se putea un epilog mai nimerit pentru această vizită de pomână!

D. I. SUCHIANU, autorul cărții *Puncte de vedere* e un publicist din tabăra protivnică ideilor noastre. E modernist, e raționalist și face, la ocazii, teribile giumbulucuri stilistice pe socoteala îngăduitorului Dumnezeu; e deasemenea europeanist, dar nu e tocmai democrat și prin aceasta sare uneori dincolo de șeaua doctrinei profesate de *Viața Românească*. D. Suchianu crede serios că «Societatea comunistă de mâine oferă artei mult mai prielnice, condiții de viață decât sfârșita civilizație capitalistă». Acest «de mâine» e destul de prudent întrucât societatea comunistă *de azi*, se știe, oferă gândirii și artei condițiile călușului în gură. Dar afară de aceasta, «sfârșita civilizație capitalistă», opusă regimului comunist, nu e cumva sinonimă cu democrația? Dacă e așa, d. Suchianu se află în conflict de convingeri cu însăși *Viața Românească*. Să trecem însă peste considerentele de logică. Titlul cărții *Puncte de vedere*, ne cere această renunțare. Nu vom observa, deci, contradicția flagrantă dintre concluzia eselui *Despre tinerețe* și aceea a eselui *Pozitivistul român*. Și nici pe celelalte, — ca să nu cădem noi înșine în contradicție cu titlul cărții!

D. I. Suchianu nu e un doctrinar, ci un cronicar vioiu și un eseist ingenios. Inteligența sa, incontestabilă, e setoasă de originalități și se complace în seducția paradoxelor. Ea trebuie prețuită ca atare, fiindcă nu cere mai mult; vreau să zic: nu cere altceva. Din acest punct de vedere, situat pe un teren neutru, îl putem prețui și noi tot așa de sincer ca cercul *Vieții Românești*. E remarcabilă în scrisul său o anume pasiune intelectuală pentru ideile curente, o anume fiinețe care despică și precizează nuanțe de sensuri și, mai ales, un considerabil efort de a-și aplica judecățile, totdeauna ingenioase dacă nu totdeauna juste, realităților dela noi. Aceasta din urmă e o calitate ce deosebește pe intelectualul adevărat de intelectualul - pagagal, fără viață proprie, a cărui pseudo-existență constă din simpla repetare a ideilor ciupite din presa și căr-

țile occidentale. D. I. Suchianu e un intelectual veritabil, aplicat cu sprintenă îndrăzneală realităților noastre sociale și artistice. Și e un moralist (în sensul francez) dotat cu foarte tinerești libertăți de spirit, vădite mai ales în paginile despre *Amor și societate*.

Ca publicist, d. Suchianu are, între altele, un merit pe care ni-l reamintește eseul *Superioritatea artei mute*: este, împreună cu Tudor Vianu, cel dintâi care s'a ocupat de arta cinematografică și a creat la noi acest gen de cronică pe care o deține azi aproape singur. L-a dus într'acolo aceeași curiozitate pentru noutăți care îl determină, posnașă, să glorifice comunismul imaginar — de mâine. Și totuși, excursionistul aceste, care ține să se cațare pe vârfurile noilor apariții înaintea celorlalți, abil mai mult în mânăuirea ideilor decât a frazei, a scris în cartea sa câteva pagini de așezată și gravă cuminenție: acelea *Despre tinerețe*, Vibrante și bogate pagini pentru glorificarea copilului, veșnica rațiune de a trăi a celor maturi. Nu cred să mă înșel descoperind printre rânduri o inimă de părinte. E un contrast mucalit între sentimentul care le-a născut și atitudinea apologistului teribil al societății comuniste de mâine. Intre crimele comunismului de azi e și cea tragică chestiune a copiilor vagabonzi, părăsiți de părinți pe maidanele Rusiei. Dar burghezismul, atât de grav combătut de d. Suchianu, e în stare să facă posne chiar unui spirit eliberat și înaintat ca dânsul!

C. DOBROGEANU-GHEREA, care nu se numia în realitate nici C. Dobrogeanu nici I. Gherea, a fost amplu comemorat în presa de stânga, după zece ani de când, pe un catafalc roșu ca sângele, tovarășii îl duceau la groapă cu ritualul ateist al socialismului și în cântecul Internaționalei. Este evident în mișcarea socialistă rolul acestui pribeag pe meleagurile noastre, care știu să facă impresionantă figură de proletar intelectual și muri milionar, printr'o muncă onestă și printr'un spirit de întreprindere caracteristic rasei sale. Avea, se zice, o inimă generoasă, — o atestă toți câți l-au cunoscut și toate anecdotele vieții literare de pe vremea lui. Venea dintr'o Rusie «subterană» pe atunci și aducea psihologia «Posedaților» lui Dostoievski. Paralel cu propaganda marxismului de marcă rusească și consecvent cu el, Gherea desvoltă o întinsă activitate de critică și îndrumare literară, de mare răsunet. Estetismului aristocratic al lui Titu Maiorescu el îi opunea o concepție de artă brutal materialistă și total streină de spiritul poporului românesc. Privit în derivația sa din ideologia rusească, el n'aducea, firește, nimic nou, ca și d. C. Stere de altfel, — dar în lipsa de informație a intelectualilor și scriitorilor noștri de-atunci, repetițiile sale de lecții învățate pe dinafară apăreau ca țândări de meteor incandescent. Stârni curent și polemici nesfârșite care, netăgăduit, au fost fecunde și-i dau dreptul la pomenire.

Dar concepția lui socialistă aplicată artei era o degradare a artei. Pentru artă, tezismul cu orice preț e o maladie sau o impuritate cum s'ar exprima Jacques Maritain — (vezi admirabila lui carte *Art et Scolastique*). Gherea anexă arta clubului socialist când arta, prin natura și prin scopul ei, nu cunoaște decât o tendință și un singur club: văzduhul idealurilor gratuite. Câteva decenii, eroarea transplantată de Gherea, simplistă în fond, dar susținută cu o complexă îmbăceală de citate pseudosavante, a dominat viața noastră literară transformând divina frumusețe într'o tovarășă proletară combătând pentru cauza lui Marx. Metoda critice sale literare era la fel de eronată. Recitiți studiul despre George Coșbuc, cel mai bun din câte a scris, pentru a revedea în greoaiele opinteli de interpretare preconcepțată artificialitatea metodei lui de a substitui un program social-politic divinului joc gratuit care a născut poezia marelui cântăreț. Cât despre limba în care scria Gherea, ea e o stupidă și desgustătoare monstruositate. Contemporanii — și printre ei un Caragiale și un Vlăhuță, — o tolerau poate în considerația persoanei de apostol pribeag a criticului. Ea e un model de caricatură a graiului românesc și unul din motivele pentru care opera lui a ieșit, după moartea autorului, atât de repede din circulație. Cât despre competența lui în literatura rusească însăși, recitiți lamentabilul articol asupra lui Dostoievski, scris totuși pe la anii 80, adică atunci când, activitatea genialului scriitor încheiată, existau toate elementele unei judecăți ample.

Pentru cei cari îl proslăvesc pe Gherea fără să-l fi recitat sau fără să-l fi citit, rândurile mele se poate să pară nedrepte și exagerate. Un studiu de punere la punct ar fi necesar spre a documenta aceste afirmații și spre a demonstra situația lui Gherea de intrus fără afinități cu spiritul culturii și literaturii românești.

ST. O. IOSIF face obiectul unei monografii scrisă de profesorul Paul I. Papadopol, un harnic colaborator al publicațiilor literare și un distins autor didactic. De acest didactism se resimte stadiul de față în împărțirile, subîmpărțirile, caracterizările și nomenclatura critică întrebuintată. Și apoi distribuirea generală a materialului: — bibliografia cu lungile liste de cărți și poezii, așezată în centrul lucrării, între biografie și analiza critică — îi dă un aspect oarecum hibrid și neprietenos Sânt și unele confuzii, ca aceea dela pag. 63 unde marele pictor G. Petrașcu e trecut drept critic în locul fratelui său Nicolae Petrașcu. Și unele omisiuni; din lista traducerilor lui St. O. Iosif lipsesc acelea din Shakespeare, ce i-au ocupat ultimii ani din viață, iar volumul de neasemănate tălmăciri din Paul Verlaine e trecut numai pe numele lui Iosif când, de fapt, e scris în colaborare cu D. Anghel.

Prețioasa înșiruire a activității publicistice a poetului pe ani, pe reviste și cu titlurile bucăților, ce trebuie să-l fi costat pe d. Papadopol o muncă extrem de migăloasă, se oprește nejustificat la anul 1908. Iar analiza critică se restrânge numai la lirica lui Iosif, lăsând laoparte teatrul, proza și tălmăcirile, scrise de el singur sau în colaborare cu D. Anghel. Celebrii „dioscuri“ de altădată sânt în realitate inseparabili, cu toată profunda diferență de temperament, uniți în operă și în tragic destin.

Ni-a plăcut capitolul în care d. Papadopol vorbește de iubirea lui St. O. Iosif; e scris innăbușit, cu discreția cuvenită. Nu e încă timpul să ne apropiem de această sguđuitoare tragedie, fără egal în istoria literaturii, în care sunt amestecate viețile a doi nefericiți poeți, a unei femei nu mai puțin nefericite și a unui inger de copil. Poate că doamna Natalia Negru, singură supraviețuitoare a acestei tragedii, a greșit revenind asupra ei de mai multe ori. Dar sunt circumstanțe atenuante: lumea a acuzat cu cruzime numai pe cea care a supraviețuit, fără să cerceteze mai adânc. Toți cei cărora nu le-au fost însă indiferente amănuntele tragediei știu de pe acum că atunci când ea va putea fi liber cercetată, femeia crud în-

vinuită de contemporani, va apărea nu mai puțin victimă și nu mai puțin nefericită. Realitatea e altfel de cum rezultă din *Cântecule* lui St. O. Iosif, pe cât de frumoase pe atât de lipsite de cavalerm și de justeță. Rădăcinile tragediei vor trebui căutate în organismul avariât al poetului, de care cea învinuită nu era întru nimic responsabilă. Ea avusese în față un om cu marile cusururi ale unui boem incorigibil, iar publicul, comod în acuzații, cunoștea pe planul ideal un poet, numai pe poet, căruia îi acorda, firește, nemărginită simpatie.

Reținerea d-lui Papadopol de-a repeta, în necunoaștere de cauză, obișnuita acuzație, îi face onoare. Iar în indicațiile date în liniile de mai sus credem că stă singura cale ce va duce pe monograful de mâine către adevărul sguđuitoarei tragedii.

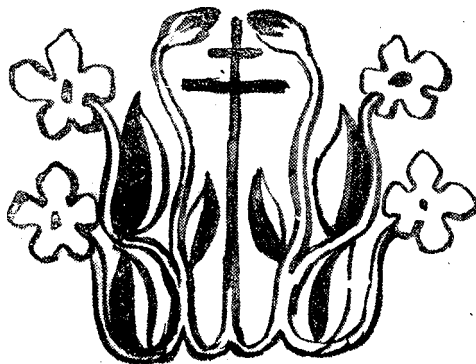
Cu toate lipsurile semnalate, studiul d-lui Paul I. Papadopol, intitulat, nu știm pentru ce, *Un sol al biruinții: poetul St. O. Iosif*, e o contribuție merituosă la cunoașterea operei duiosului și iubitului cântăreț al vremii noastre de studenție. În sărăcia condamabilă de studii monografice asupra scriitorilor români, e, în orice caz, întâia încercare mai largă asupra lui St. O. Iosif.

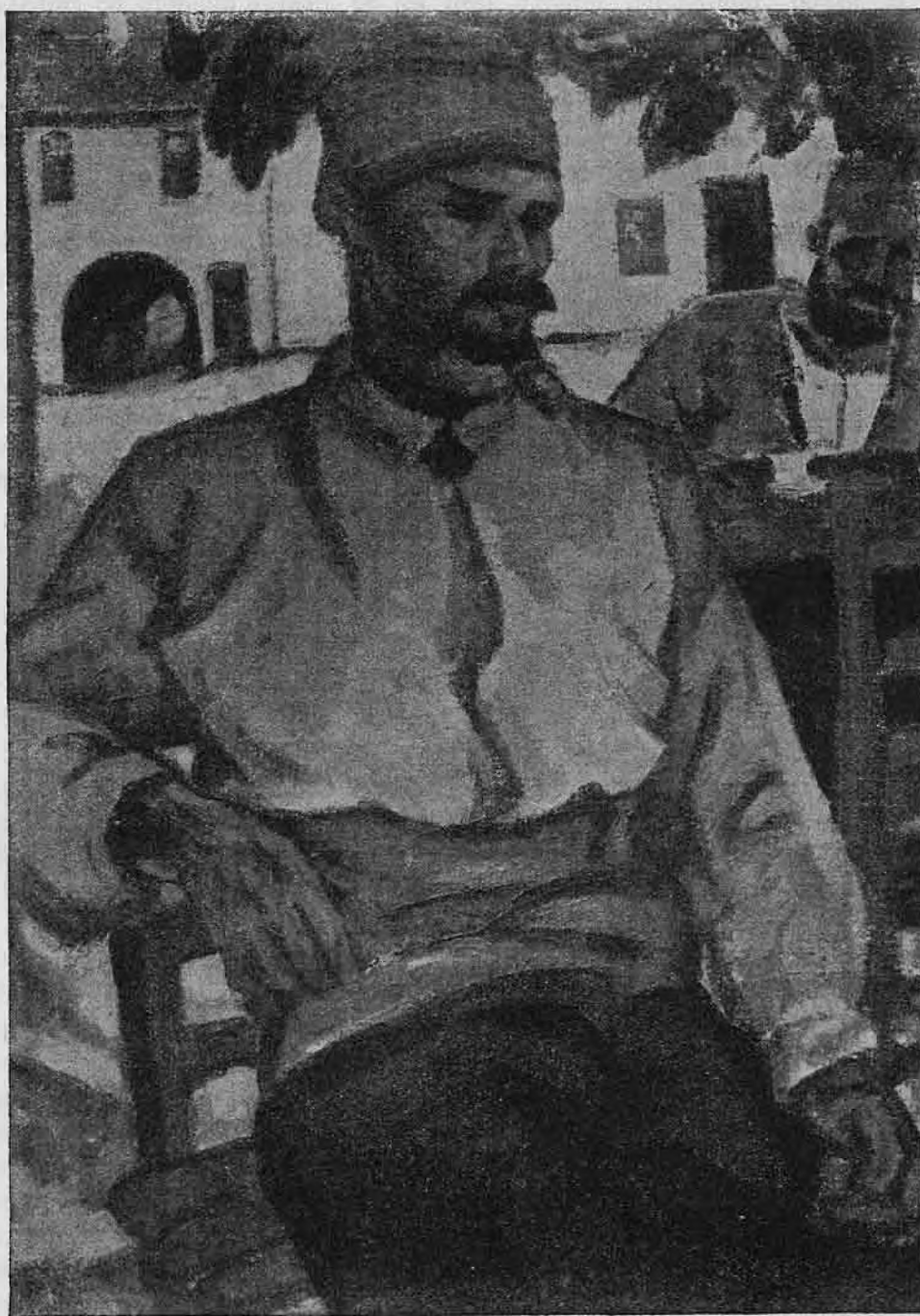
NICHIFOR CRAINIC

Coperta acestui număr reprezintă portretul din 1909 al M. S. Regelui Carol al II-lea, executat de pictorul Alfred Schwarz. Originalul aparține colecției Palatului Regal din București. E, de altfel, singurul portret de artă ce l-am putut găsi. Pentru îngăduința care a înlesnit reproducerea lui aducem respectuoase mulțumiri.

D. Cezar Petrescu, întemeietorul acestei reviste, a fost distins de Academia, Română cu premiul de 40.000 lei, pentru romanul „Intunecare“ în urma raporatului d-lui prof. Sextil Pușcariu. E cel mai mare premiu academic acordat unui scriitor, după războiu.

Numărul viitor al revistei „Gândirea“ va apărea deasemenea în format dublu (August-Septembrie), la data de 5 Septembrie.

ST. DUMITRESCU

LA CAFENEA

GANDIREA

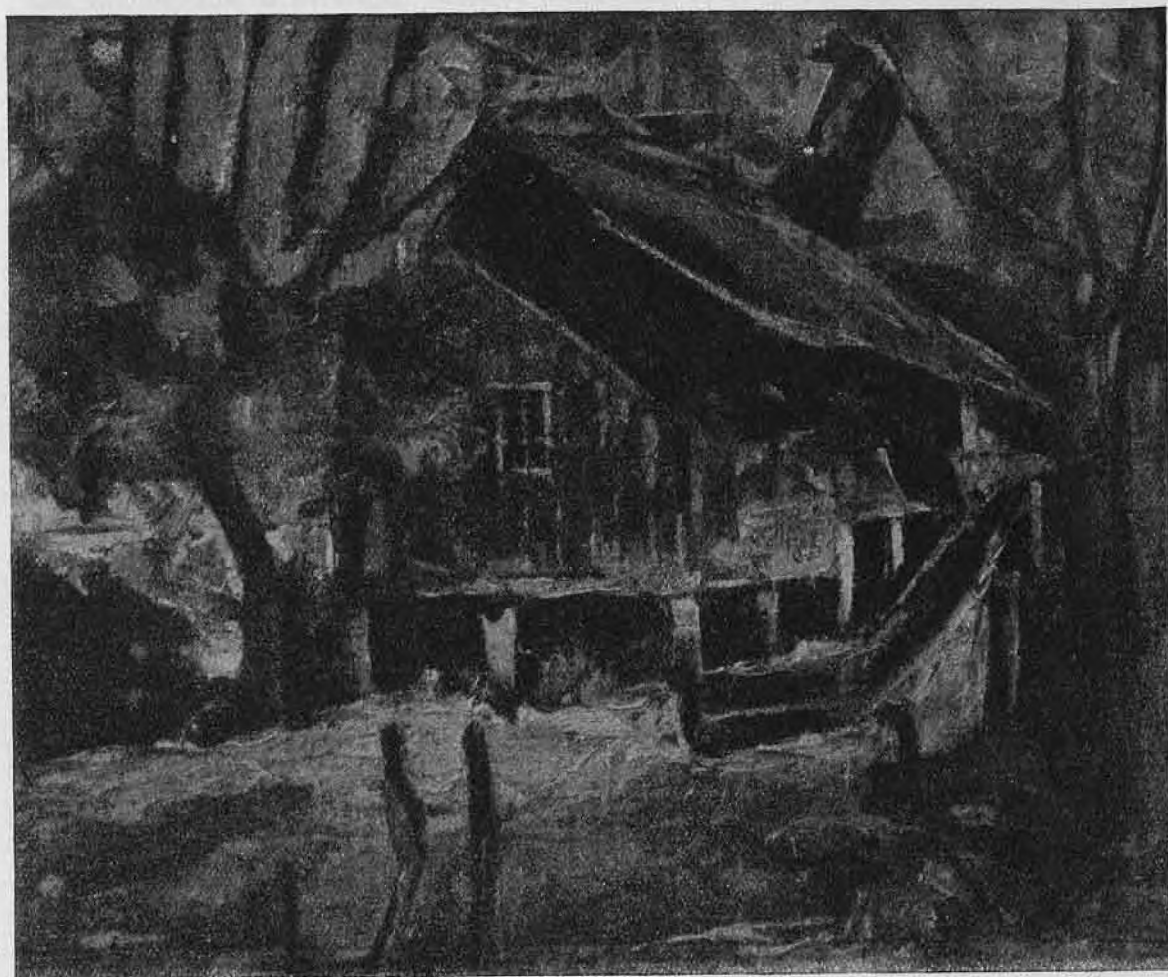

RODICA MANIU

NATURĂ MOARTA

În această lucrare, Rodica Maniu explorează teme legate de existență și moarte, utilizând o paletă de culori închise și linii expresive. Compoziția este dominată de forme organice și texturi bogate, care creează o atmosferă melancolică și profundă. Obiectele din natură moartă sunt tratate cu o atenție detaliată, evidențiată prin contrastul dintre luminozitatea și umbra. Stilul este caracteristic expresionismului, cu accent pe emoție și mesaj simbolic.

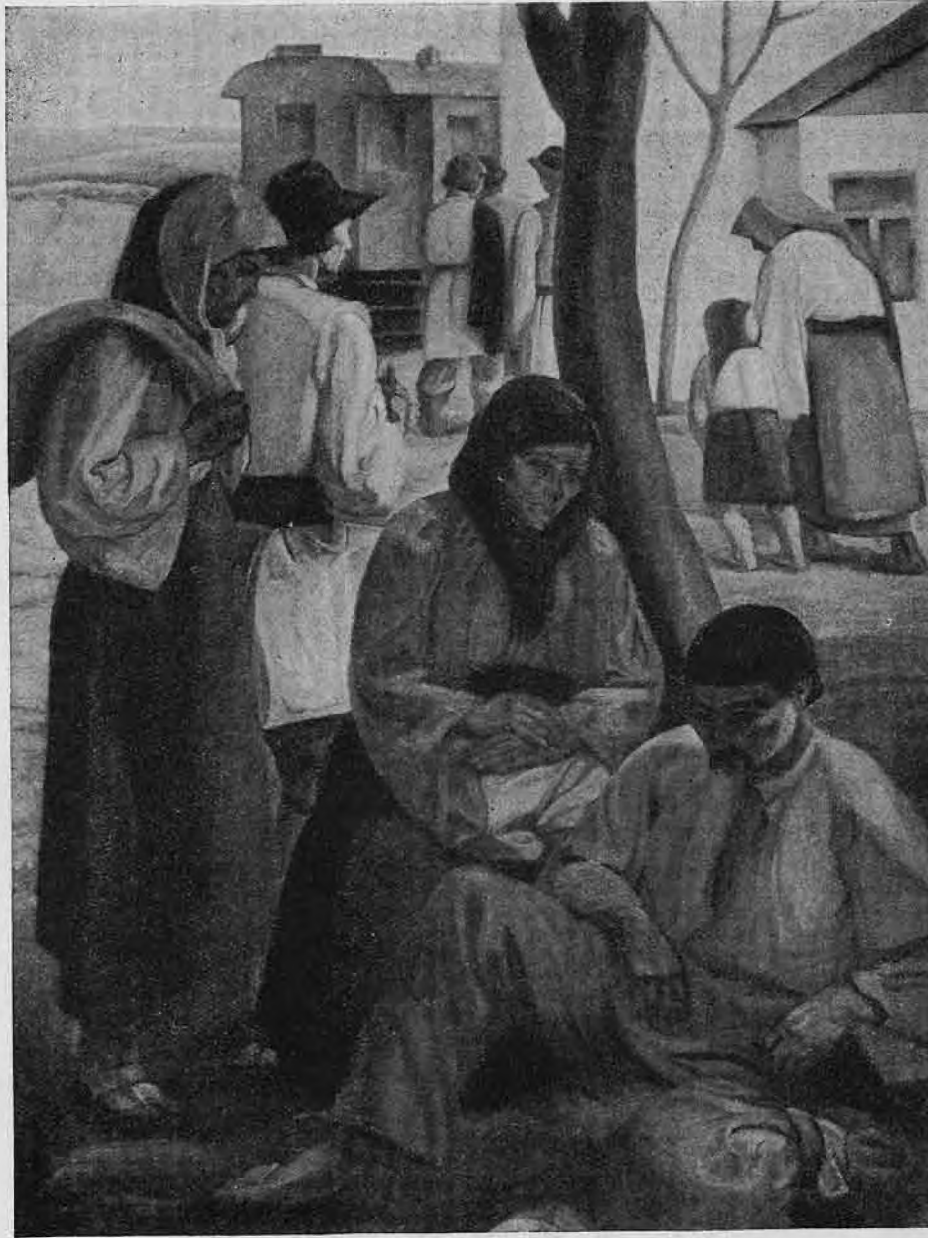
GANDIREA

G. PETRAȘCU

MOARĂ VECHĂ

GÂNDIREA

ALEXANDRU CIUGURENCO

LÂNGĂ GARĂ

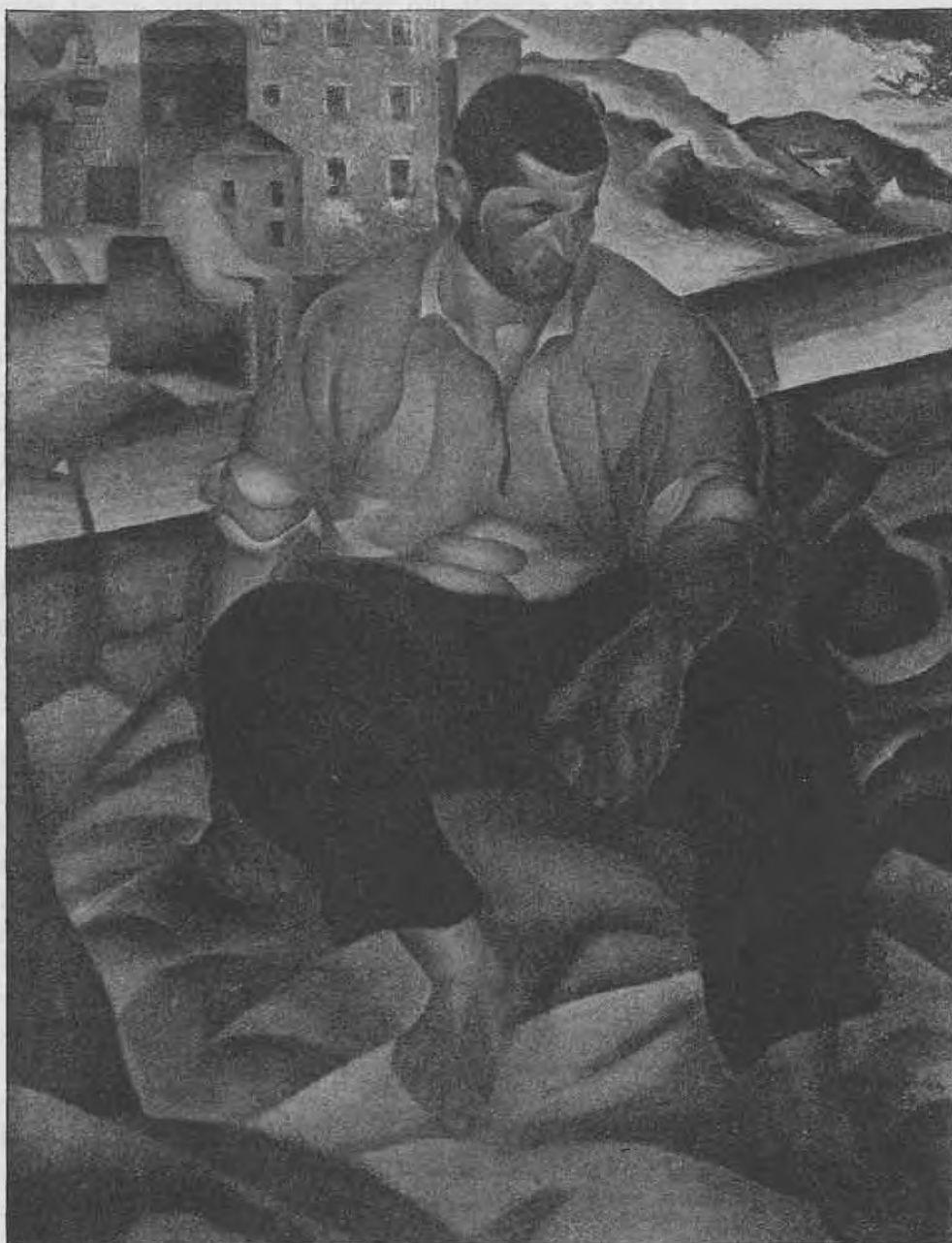
GÂNDIREA

MARCEL IANCU

PORT

GANDIREA

PHOEBUS

PORTRET DE MUNCITOR